

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรทางการศึกษา
ในบริบทชนเผ่าภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
ดังนี้

1. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา
 - 1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
 - 1.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)
พ.ศ.2545
2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10
3. การบริหารจัดการสถานศึกษา
 - 3.1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 3.2 การบริหารสถานศึกษา
 - 3.2.1 การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 3.2.2 การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
 - 3.2.3 ทรัพยากรทางการศึกษา
4. ชนเผ่าในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย
5. การพัฒนารูปแบบ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (<http://www.senate.go.th/web-senate/Senate/maincons.htm>) ได้ระบุ ไว้ดังนี้

ส่วนที่ 8 สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา

มาตรา 49 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่ง และการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น

การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ

มาตรา 50 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 80 วรรค 3 ได้บัญญัติไว้ว่า พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกกระดับและทุกรูปแบบ ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมาย เพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้า ทันทการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สรุป จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีการส่งเสริมให้คนไทยมีสิทธิและเสรีภาพในการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิทางการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้า ทันทการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก โดยมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาดังนั้น การบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรทางการศึกษาในบริบทชนเผ่าภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ย่อมได้รับสิทธิ ความเสมอภาคในการศึกษาบนพื้นฐานของโอกาสที่เท่าเทียมกัน เพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำในระบบการศึกษาของชาติ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 15-19) ได้ระบุ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ไว้ว่า

หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

มาตรา 10 การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษการศึกษาสำหรับคนพิการในวรรคสอง ให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ ต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น

มาตรา 15 การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

(1) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษาหลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

(2) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

(3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนรู้ของผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

มาตรา 16 ศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษาการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงการศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็นสองระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับ

ปริญญาการแบ่งระดับหรือการเทียบระดับการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 17 ให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ด เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษา ภาคบังคับ หลักเกณฑ์และวิธีการนับอายุให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 18 การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษา ดังต่อไปนี้

(1) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็ก ซึ่งมีความต้องการพิเศษ หรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น

(2) โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัด สถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น

(3) ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และ สถาบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วน สมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การค้าและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้ อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพรวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

มาตรา 48 ให้น่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

มาตรา 52 ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการผลิต การพัฒนาครูคณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับและประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อมและความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่และการพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่องรัฐพึงจัดสรรงบประมาณและจัดตั้งกองทุนพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ

มาตรา 53 ให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษามีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพ ในกำกับของกระทรวง มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งการพัฒนาวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษาให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่นทั้งของรัฐและเอกชนต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพตามที่กฎหมายกำหนดสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาการจัดให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาอื่น คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการในการออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดความในวรรคสองไม่ใช้บังคับแก่บุคลากรทางการศึกษาที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัย สถานศึกษาตามมาตรา 18 (3) ผู้บริหารการศึกษาระดับเหนือเขตพื้นที่การศึกษาและวิทยาการพิเศษทางการศึกษาความในมาตรานี้ไม่ใช้บังคับแก่คณาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษาในระดับอุดมศึกษาระดับปริญญา

มาตรา 54 ให้มีองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู โดยให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งของหน่วยงานทางการศึกษาในระดับสถานศึกษาของรัฐ และระดับเขตพื้นที่การศึกษาเป็นข้าราชการในสังกัดองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู โดยยึดหลักการกระจายอำนาจการบริหารงานบุคคลสู่เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดมาตรา 55 ให้มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์แก่ครูอื่น สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอและเหมาะสมกับฐานะทางสังคมและวิชาชีพให้มีกองทุนส่งเสริมครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาเพื่อจัดสรรเป็นเงินอุดหนุนงานริเริ่มสร้างสรรค์ ผลงานดีเด่น และเป็นรางวัลเชิดชูเกียรติครูคณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงินและทรัพย์สินทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชนเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษาดังนี้

(1) ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยอาจจัดเก็บภาษีเพื่อการศึกษาได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

(2) ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สิน และทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสม และความจำเป็น ทั้งนี้ ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมและให้แรงจูงใจในการระดม ทรัพยากรดังกล่าว โดยการสนับสนุน การอุดหนุนและใช้มาตรการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี ตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 60 ให้รัฐจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้กับการศึกษาในฐานะที่มีความสำคัญ สูงสุดต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศโดยจัดสรรเป็นเงินงบประมาณเพื่อการศึกษา ดังนี้

(1) จัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน การศึกษาภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดโดยรัฐและเอกชนให้เท่าเทียมกัน

(2) จัดสรรทุนการศึกษาในรูปของกองทุนกู้ยืมให้แก่ผู้เรียนที่มาจากครอบครัว ที่มีรายได้น้อยตามความเหมาะสมและความจำเป็น

(3) จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นเป็นพิเศษให้เหมาะสม และสอดคล้องกับความจำเป็นในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการเป็นพิเศษแต่ละ กลุ่มตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ โดยคำนึงถึงความเสมอภาคในโอกาสทาง การศึกษาและความเป็นธรรม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

(4) จัดสรรงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายดำเนินการ และงบลงทุนให้สถานศึกษา ของรัฐตามนโยบายแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ และภารกิจของสถานศึกษา โดยให้มีอิสระใน การบริหารงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงคุณภาพและความเสมอภาค ในโอกาสทางการศึกษา

(5) จัดสรรงบประมาณในลักษณะเงินอุดหนุนทั่วไปให้สถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ของรัฐที่เป็นนิติบุคคล และเป็นสถานศึกษาในกำกับของรัฐหรือองค์การมหาชน

(6) จัดสรรกองทุนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำให้สถานศึกษาเอกชน เพื่อให้พึ่งตนเองได้

(7) จัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการศึกษาของรัฐและเอกชน

มาตรา 62 ให้มีระบบการตรวจสอบ ติดตามและประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผล การใช้จ่ายงบประมาณการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการศึกษา แนวการจัดการศึกษาและ คุณภาพมาตรฐานการศึกษา โดยหน่วยงานภายในและหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบภายนอก

หลักเกณฑ์ และวิธีการในการตรวจสอบ ติดตามและการประเมิน ให้เป็นไปตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง

มาตรา 64 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิต และพัฒนาแบบเรียนตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอื่น โดยเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต จัดให้มีเงินสนับสนุนการผลิตและมีการให้แรงจูงใจแก่ผู้ผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทั้งนี้ โดยเปิดให้มีการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

มาตรา 65 ให้มีการพัฒนานุเคราะห์ทั้งด้านผู้ผลิต และผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะในการผลิต รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ

มาตรา 66 ผู้เรียนมีสิทธิได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกที่ได้ทำ เพื่อให้ความรู้และทักษะเพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างเนื่องตลอดชีวิต

มาตรา 67 รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาผลผลิตและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย

มาตรา 68 ให้มีการระดมทุน เพื่อจัดตั้งกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา จากเงินอุดหนุนของรัฐ ค่าสัมปทาน และผลกำไรที่ได้จากการดำเนินกิจการด้านสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ และโทรคมนาคมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรประชาชน รวมทั้งให้มีการลดอัตราค่าบริการเป็นพิเศษในการใช้เทคโนโลยียดังกล่าวเพื่อพัฒนาคน และสังคมหลักเกณฑ์และวิธีการจัดสรรเงินกองทุนเพื่อการผลิต การวิจัยและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

สรุป การจัดการศึกษารัฐต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาสำหรับบุคคล ซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญาอารมณ์ สังคม การสื่อสารและเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็นระบบที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษาหลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา การจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้ ด้านการบริหารวิชาการ มีจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอัน

พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ด้านการบริหารบุคลากร มีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนการสอน ด้านการบริหารงบประมาณมีการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้กับการศึกษาในฐานะที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ โดยจัดสรรเป็นเงินงบประมาณเพื่อการศึกษาและด้านการบริหารทั่วไป มีการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้งมีการส่งเสริมให้สถานศึกษามีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียง และมีประสิทธิภาพ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (<http://www.google.co.th/search?hl=th&q=>) ได้กำหนดให้มีวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ การพัฒนาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 และการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติและการติดตามประเมินผล สรุปได้ดังนี้

1. วิสัยทัศน์ประเทศไทย มุ่งพัฒนาสู่ สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจ มีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี

2. พันธกิจ เพื่อให้การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มุ่งสู่ สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ภายใต้แนวปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เห็นควรกำหนดพันธกิจของการพัฒนาประเทศ ดังนี้

- 2.1 พัฒนาค้นให้มีคุณภาพ คุณธรรมนำความรอบรู้อย่างเท่าทัน
- 2.2 เสริมสร้างเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม
- 2.3 ดำรงความหลากหลายทางชีวภาพและสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- 2.4 พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3. วัตถุประสงค์

3.1 เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้คุณค่าของธรรมชาติ จริยธรรมอย่างต่อเนื่องที่ขับเคลื่อนด้วยการเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา เสริมสร้างบริการสุขภาพอย่างสมดุลระหว่างการส่งเสริม การป้องกัน การรักษา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ และสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

3.2 เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นรากฐานการพัฒนาเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน นำไปสู่การพึ่งตนเองและลดปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ

3.3 เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตสู่การเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และนวัตกรรมรวมทั้งสนับสนุนให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิตเพื่อให้มูลค่าการผลิตสูงขึ้น

3.4 เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และระบบบริหารความเสี่ยงให้กับภาคการเงิน การคลัง พลังงาน ตลาดปัจจัยการผลิต ตลาดแรงงาน และการลงทุน

3.5 เพื่อสร้างระบบการแข่งขันด้านการค้าและการลงทุนให้เป็นธรรมและคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศ รวมทั้งสร้างกลไกในการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ประชาชนในทุกภาคส่วนอย่างเป็นธรรม

3.6 เพื่อเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ ควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ และการดำรงชีวิตของคนไทยทั้งในรุ่นปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งสร้างกลไกในการรักษาผลประโยชน์ของชาติอย่างเป็นธรรมและอย่างยั่งยืน

3.7 เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ภาคีรัฐภาคธุรกิจ เอกชนและภาคประชาชน และขยายบทบาทขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควบคู่กับการเสริมสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

สรุป แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ส่งเสริมให้ประชาชนในสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันภายใต้แนวปฏิบัติของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ดังนั้น การบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรทางการศึกษาในบริบทชนเผ่าภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย จึงได้น้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในสถานศึกษา

การบริหารจัดการสถานศึกษา

การศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ความเป็นมา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ <http://arit.chandra.ac.th/edu/Patiroob/education4.html> โรงเรียนในรูปแบบปัจจุบันได้จัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เมื่อ พ.ศ.2414 โรงเรียนนี้ตั้งอยู่ในบริเวณพระบรมมหาราชวัง ทำการสอนวิชาหนังสือและเลขเพื่อเตรียมบุคคลให้มีความรู้ความสามารถที่จะเข้ารับราชการได้ โรงเรียนนี้ต่างกับโรงเรียนวัดที่เคยมีมาก่อนโดยมีสถานที่เล่าเรียนซึ่งจัดไว้โดยเฉพาะ มีมรอาวาสเป็นครูและทำการสอนตามเวลาที่กำหนด วิชาที่สอนมีภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ และวิชาอื่นๆ ที่ไม่เคยสอนในโรงเรียนแผนโบราณ นับตั้งแต่การสร้างโรงเรียนหลวงแห่งแรกขึ้น การศึกษาก็ได้ขยายตัวออกไปตามลำดับภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ในสมัยราชาธิปไตยทุกรัชกาล นอกจากโรงเรียนประถมและมัธยมก็ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนสอนอาชีพ โรงเรียนทหาร โรงเรียนฝึกหัดครู และสถานศึกษาขั้นสูงหรืออุดมศึกษาเพื่อให้รองรับความต้องการด้านกำลังคนของสังคมไทยในยุคต่อๆ มาได้อย่างเพียงพอ จนเมื่อประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยก็ได้ดูแลส่งเสริมการศึกษาของประชาชนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นมาโดยตลอด

2. การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาพื้นฐาน

2.1 สิทธิในการรับการศึกษาพื้นฐาน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ระบุไว้ในมาตรา 43 ว่าบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ได้กล่าวเป็นความนำของแผนว่า “รัฐมีหลักความเชื่อพื้นฐานว่า การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ และมีความสามารถที่จะปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะมาถึง และเชื่อว่าการศึกษาที่จะเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศจะสามารถสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่สังคมไทย รัฐตระหนักว่าการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ยังไม่สามารถสนองความต้องการในการพัฒนามูลคหุุมชน ท้องถิ่น และประเทศ ซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วนั้นได้ดีเท่าที่ควร” และมีหลักการสำคัญ 4 ประการคือ การสร้างความเจริญงอกงามทางปัญญา ความคิด จิตใจ และคุณธรรม การใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การก้าวทันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่และความสมดุลระหว่างการพึ่งพาอาศัยกันกับการพึ่งตนเอง

พร้อมด้วยความมุ่งหมายที่จะพัฒนาบุคคลทั้งในด้านปัญญา ด้านจิตใจ ด้านร่างกาย และด้านสังคม ให้สมดุลกลมกลืนกัน โดยที่จะเปิดโอกาสให้บุคคลได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตในรูปแบบต่างๆ และกำหนดการศึกษาตามแนวระบบโรงเรียนไว้เป็น 4 ระดับคือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา มิได้กำหนดไว้เป็นการศึกษาภาคบังคับ เช่นระดับประถมศึกษาที่กำหนดไว้ 6 ปี แต่เนื่องจากการศึกษาระดับนี้มีความสำคัญในการเตรียมความพร้อมในการเข้าเรียนของเด็ก แผนการศึกษาแห่งชาติก็ได้กำหนดแนวนโยบายในข้อ 3 เอาไว้ว่า

“ข้อ 3 ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับบริการเพื่อเตรียมความพร้อมอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา” และได้ระบุไว้ในหมวดที่ 3 ข้อ 5 ถึงการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงระดับมัธยมว่า

“ข้อ 5 ให้การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของปวงชนรัฐ พึงเร่งรัดและขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนอย่างทั่วถึงเพื่อยก ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น”

2.2 การบังคับเข้าเรียน และการจัดแบบให้เปล่า

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติไว้ว่า “มาตรา 69 บุคคลมีหน้าที่รับการศึกษาอบรม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” และมาตรา 43 ที่ว่าการเข้ารับการศึกษขั้นพื้นฐาน รัฐจะไม่เก็บค่าใช้จ่ย พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 ได้บัญญัติไว้ว่า “มาตรา 6 ให้ผู้ปกครองของเด็กที่มีอายุย่างเข้าปีที่แปด ส่งเด็กนั้นเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาจนกว่าจะมีอายุย่างเข้าปีที่สิบห้าวันแต่เป็นผู้สอบได้ชั้นประถมปีที่หกตามหลักสูตรหรือหลักสูตรอื่นที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดข้อสังเกต พ.ร.บ. ประถมศึกษา พ.ศ.2523 ไม่ได้ระบุไว้ที่ใดว่าการจัดการศึกษาภาคบังคับ เป็นการศึกษาให้เปล่า ซึ่งต่างกับ พ.ร.บ. ประถมศึกษา พ.ศ.2478 ซึ่งระบุไว้ในมาตรา 7 ว่า “โรงเรียนประชาบาลและโรงเรียนเทศบาล สอนให้โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน” แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ได้ระบุในหมวด 3 ข้อ 4 ไว้ว่า “สถานศึกษาของรัฐและของท้องถิ่นจะต้องจัดการศึกษาภาคบังคับเป็นบริการแบบให้เปล่า” ข้อสังเกต แผนการศึกษาแห่งชาติ เป็นเพียงแนวการดำเนินงานของรัฐเกี่ยวกับการศึกษา ไม่มีผลบังคับให้ต้องปฏิบัติเช่นกฎหมาย อย่างไรก็ดีตามในทางปฏิบัติ ทางราชการก็ได้ถือปฏิบัติว่า การศึกษาภาคบังคับ เป็นการศึกษาให้เปล่า ตามที่ได้เคยปฏิบัติต่อๆ กันมาจากข้อ 1.2 จะเห็นได้ว่า ได้มีการกล่าวถึงการศึกษาภาคบังคับไว้ในเอกสารต่างๆ คือ

2.2.1 หน้าที่ในการเข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีกล่าวไว้ในมาตรา 69 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2533

2.2.2 การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาแบบให้เปล่า มีกล่าวไว้ในมาตรา 7 ของพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2478 (เลิกใช้แล้ว) และข้อ 4 หมวด 3 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2535 และมาตรา 43 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีข้อที่ควรสังเกตว่าพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 มิได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาแบบให้เปล่าแต่อย่างใด

2.2.3 จำนวนปีตามหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มาตรา 6 ของพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 ได้กำหนดชั้นการศึกษาระดับมัธยมศึกษาไว้ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดให้บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี (ไม่กำหนดว่าเป็นการศึกษาระดับมัธยมศึกษา) ในขณะเดียวกัน แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ได้กำหนดไว้ในหมวด 3 ข้อ 5 ให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชน (ไม่ได้กล่าวว่าเป็นการศึกษาระดับมัธยมศึกษา)

2.2.4 อายุของผู้อยู่ในเกณฑ์การศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีระบุไว้ในเอกสารฉบับเดียวคือ พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 ซึ่งกำหนดไว้ในมาตรา 6 ว่า เด็กที่มีอายุย่างเข้าปีที่แปด จะต้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาจนกว่าจะมีอายุย่างเข้าปีที่สิบห้า (เว้นแต่จะสอบไล่ได้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อน)

2.3 การยกเว้นไม่ต้องเข้าเรียนการศึกษาระดับมัธยมศึกษา พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 มาตรา 8 ได้กำหนดไว้ว่า เด็กที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ไม่ต้องเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาความบกพร่องในทางร่างกายและจิตใจ เป็นโรคติดต่อตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ต้องหาเลี้ยงผู้ปกครองซึ่งทุพพลภาพ ไม่มีหนทางหาเลี้ยงชีพและไม่มีผู้อื่นเลี้ยงดูแทน มีความจำเป็นอย่างอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวงในกรณีตาม (3) ถ้าผู้ปกครองซึ่งทุพพลภาพ มีเด็กซึ่งต้องเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาพร้อมกันหลายคน ให้ยกเว้นเพียงหนึ่งคน ต่อมาได้มีการออกกฎกระทรวง ตามความใน พ.ร.บ. ข้างต้น ขยายความว่า โรคที่อาจขอยกเว้นไม่ต้องเข้าเรียน ได้แก่ โรคเรื้อนและวัณโรคในระยะอันตราย ส่วนความจำเป็นที่อาจขอยกเว้นไม่ต้องเข้าเรียน ได้แก่ อยู่ห่างจากโรงเรียนประถมศึกษาที่สอนให้เปล่าตามเส้นทางคมนาคมเกิน 3 กิโลเมตรหรือมีอุปสรรคต่อการเดินทางเช่น สภาพภูมิประเทศเป็นป่าภูเขาและแม่น้ำ

2.4 การกระจายอำนาจการจัดการศึกษาพื้นฐานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาไว้ในมาตรา 43 ดังนี้ “การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึง การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” และได้กล่าวไว้ในมาตรา 289 อีกแห่งหนึ่งว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและการฝึกอบรมตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐแต่ต้องไม่ขัดต่อมาตรา 43 และ 81 ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ที่ว่าไม่ขัดต่อมาตรา 43 ก็คือ การมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 12 ปีโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ส่วนมาตรา 81 ก็คือ แนวทางในทางจัดการศึกษาเช่น ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ในหมวดที่ 3 ข้อ 17 ไว้ดังนี้ “ปรับปรุงระบบบริหารการศึกษาให้มีเอกภาพด้านนโยบายและมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งให้กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษาภายในของสถานศึกษา รวมทั้งสนับสนุนให้บุคคลและองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการจัดการศึกษาของชุมชน” จากข้อความดังกล่าว จะเห็นได้ว่า แผนการศึกษาแห่งชาติได้กล่าวถึงการกระจายอำนาจไว้ด้วย แต่ได้ขยายความไว้ว่า นอกจากกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นแล้ว ยังต้องกระจายอำนาจให้สถานศึกษาด้วยแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ได้กำหนดนโยบายการศึกษาที่ชี้ให้เห็นถึงความพยายามที่รัฐจะขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากเดิม 6 ปี ซึ่งเป็นการศึกษาในระดับประถมศึกษาและเป็นการศึกษาภาคบังคับ ออกไปสู่ระดับมัธยมศึกษา ซึ่งได้กำหนดไว้เป็นสองตอน ตอนละ 3 ปี คือมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้ “การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรม ความรู้ ความสามารถ และทักษะต่อจากระดับประถมศึกษา ให้ผู้เรียนได้ค้นพบความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของตนเอง ทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนมีความสามารถในการประกอบกิจการงาน และอาชีพตามควรแก่วัย” การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็น การศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดและความสนใจ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา หรือเพื่อให้เพียงพอแก่การประกอบกิจการงานและอาชีพที่ตนถนัด ทั้งอาชีพอิสระและรับจ้าง รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และทักษะทางสังคมที่จำเป็นสำหรับการประกอบกิจการงาน และอาชีพ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีสันติสุข สำหรับแนวทางการจัดการศึกษานั้น แผนการศึกษาแห่งชาติได้เสนอแนะเอาไว้ในเรื่องการจัดเครือข่ายการเรียนรู้และบริการการศึกษาเพื่อปวงชนว่า ขยายบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานในรูปแบบ

และวิธีการที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด และความสามารถพิเศษของผู้เรียน เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทห่างไกล ในเขตชุมชนแออัดในเมือง เขตภูเขาและชายแดน รวมทั้งเด็กที่ต้องย้ายถิ่นตามพ่อแม่ ผู้ปกครองไปประกอบอาชีพ สามารถได้รับการศึกษาถึงระดับมัธยมอย่างทั่วถึงปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการรับเข้าศึกษาในระดับ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา เพื่อกระจายโอกาสในการเข้ารับการศึกษาให้เป็นธรรม” และสิ่งสำคัญยิ่ง ในขณะนี้ คือมาตรา ๔๓ แห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกำหนดให้มีการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าฯ นับเป็นนิมิตหมายที่ดียิ่งที่ประชาชนจะได้ทราบเจตนารมณ์ ของรัฐที่หวังจะยกระดับคุณภาพของประชาชนให้ทัดเทียมกับอารยประเทศทั้งหลายอย่างสำนึก ในความรับผิดชอบ

3. สภาพปัจจุบันและผลการดำเนินงาน แม้รัฐจะได้ส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาให้ทั่วถึง และพยายามให้คนไทยได้เรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น แต่ในทางปฏิบัติพบว่า สภาพการจัดการศึกษา ยังอยู่ในเกณฑ์ที่จะต้องพัฒนาอีกเป็นอันมาก ทั้งในด้านการเข้าเรียน ด้านกระบวนการศึกษา และ ผลลัพธ์ของการศึกษา

3.1 ด้านการเข้าเรียน ในด้านการเข้าเรียนนั้นสรุปได้ดังนี้คือ

3.1.1 ระดับก่อนประถมศึกษา ประชาชนให้ความสนใจต่อการศึกษาระดับก่อนวัยเรียนเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก จาก 44.1% ของกลุ่มอายุ ในปี 2533 เป็น 78.4% ในปี 2539 และในปี 2540 เป็น 81.6% จากตัวเลขนี้ชี้ให้เห็นว่ามีเด็กเล็กเข้าเรียนเป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังมีเด็กเล็กที่ยังมิได้เข้ารับการเตรียมพร้อมเพื่อเริ่มต้นการเรียนอีกเป็นจำนวนมาก เด็กผู้ด้อยโอกาสเหล่านี้ได้แก่เด็กที่อยู่ห่างไกล เด็กยากจน เด็กชาวไทยภูเขา และเด็กที่มีปัญหาเช่นพิการในด้านสุขภาพ เด็กอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 5 ปี ประมาณร้อยละ 19 หรือประมาณ 400,000 คน อยู่ในภาวะทุพโภชนาการ เด็กอายุแรกเกิดถึง 2 ปีจำนวนมากมีภาวะโลหิตจาง โดยเฉพาะในชนบทมีเด็กเป็นโรคโลหิตจางค่อนข้างสูงประมาณร้อยละ 25-30 นอกจากนั้นยังมีการขาดสารอาหารที่สำคัญ เช่น สารไอโอดีนและธาตุเหล็ก

3.1.2 ระดับประถมศึกษา กลุ่มอายุของเด็กวัยระดับประถมศึกษาที่มีปริมาณลดลง อันเนื่องมาจากการวางแผนครอบครัวและการไม่ได้เข้าเรียนอันเนื่องมาจากการอพยพย้ายตามบิดามารดาที่ต้องเดินทางไปประกอบอาชีพในที่ต่างๆ ประมาณว่ามีเด็กกลุ่มอายุ 6-11 ปี เข้าเรียนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 90 ในปี 2539 เป็นร้อยละ 92.1 ในปี 2540 ของกลุ่มอายุระดับประถมศึกษา จะเห็นได้ว่ายังมีเด็กส่วนหนึ่งมิได้อยู่ในระบบการศึกษาให้ครบ 6 ปีได้ ทำให้เป็นสาเหตุที่จะต้องจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามมาในภายหลัง

3.1.3 ระดับมัธยมศึกษา อัตรานักเรียนจบชั้นประถมศึกษาเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษา มีปริมาณเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก จากร้อยละ 53.7 ในปี 2533 เป็นร้อยละ 90.2 ในปี 2539 ทั้งนี้ด้วยความพยายามที่จะขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานจาก 6 ปี (ระดับประถมศึกษา) เป็น 9 ปี (ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น) แต่จากการที่เด็กวัยประถมศึกษาเข้าเรียนไม่ครบ 100% ซึ่งร้อยละ 90% จึงอาจกล่าวได้ว่าการเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอยู่ในระดับประมาณร้อยละ 80 ของกลุ่มอายุ แสดงให้เห็นว่ายังมีกลุ่มอายุวัยมัธยมศึกษาตอนต้นอีกประมาณร้อยละ 20 ที่ควรจะควรได้รับการศึกษาระดับนี้ ด้วยวิธีหนึ่งวิธีใด การออกจากโรงเรียนกลางคันและเข้าสู่ตลาดแรงงานในขณะนี้ ก่อให้เกิดแรงงานไร้ฝีมือเพิ่มมากขึ้น สำหรับการเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนั้นจะเห็นได้ว่า นักเรียนเมื่อจบมัธยมศึกษาตอนต้นแล้ว ส่วนใหญ่จะเรียนต่อมัธยมศึกษาตอนปลายในสายสามัญหรือสายอาชีพอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกันทั้งสองสาย อย่างไรก็ตาม อาจจะกล่าวได้ว่าเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบในระดับพื้นที่ เช่น จังหวัด ชุมชน (นอกเมืองในเมือง) แล้วจะเห็นได้ว่า การเข้าเรียนมีความแตกต่างกัน ความเหลื่อมล้ำในการเข้าเรียนต่อมีมากขึ้น โดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษาในแต่ละภาคและจังหวัด นับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนากำลังคนให้สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนจังหวัดและภาคต่างๆ เป็นอย่างยิ่ง

3.2 ด้านกระบวนการศึกษาในด้านกระบวนการของการศึกษานั้น สรุปได้ดังนี้

3.2.1 ระดับก่อนประถมศึกษา โดยทั่วไปจะจัดขึ้นในโรงเรียนประถมศึกษาหรือโรงเรียนประชาบาลและเทศบาล นอกจากนี้ได้มีโรงเรียน/ศูนย์เด็กเล็กที่วัดจัดตั้งขึ้น และโรงเรียนเอกชนซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเขตชุมชน เด็กในชนบทห่างไกลยังมีปัญหาในการเข้าเรียนในระดับนี้ การจัดครูที่ผ่านการฝึกอบรม ให้เข้าสอนในโรงเรียน/ศูนย์เด็กเล็กเหล่านี้ และการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ตลอดจนครอบครัว การเรียนการสอน การพัฒนาสื่อการเรียนเพื่อเด็กระดับนี้ ยังจะต้องได้รับการพิจารณาปรับปรุงอีกเป็นอันมาก โดยทั่วไปเด็กก่อนประถมศึกษา จะได้รับบริการด้านพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาเป็นสำคัญ

3.2.2 ระดับประถมศึกษา แม้จะได้ปฏิบัติตามแผนพัฒนาการศึกษามาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน แต่ก็ยังมีความเคลือบแคลงสงสัยในด้านคุณภาพของการประถมศึกษา ทั้งที่เกี่ยวเนื่องถึงคุณภาพ หรือทักษะพื้นฐานเดิมของเด็ก ความสามารถในการสอนของครู ความพร้อมของสื่อในการเรียนการสอน ความช่วยเหลือเกี่ยวข้องของผู้ปกครอง และความเป็นหุ้นส่วนของนักวิชาการและสถาบันการศึกษาระดับสูงในพื้นที่ และที่สำคัญคือการบริหารจัดการ และความรับผิดชอบต่อคุณภาพการศึกษาของคณะกรรมการโรงเรียน/ศูนย์เด็กเล็ก ทำให้การเรียนการสอนในระดับนี้ไม่สร้างประสบการณ์จริงให้แก่นักเรียนเท่าที่ควร จากการศึกษาวิจัยยังพบอยู่เสมอว่า ความรู้ความสามารถของเด็กในวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ยังอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างต่ำ

3.2.3 ระดับมัธยมศึกษา ส่วนใหญ่ยังเป็นการเรียนหนังสือแบบดั้งเดิม คือการเตรียมผู้เรียนเข้าสู่ระดับอุดมศึกษาแบบเก่าๆ เรียนด้วยระบบการติวมากกว่าการสร้างประสบการณ์ชีวิตมาตรฐานด้านการปฏิบัติงานให้แก่นักเรียน แม้ในแผนการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการจะได้ชี้แนวทางในการจัดการศึกษา การเรียนการสอนในระดับนี้ ไว้ว่าให้สามารถเข้าเรียนต่อและพร้อมที่จะออกประกอบอาชีพได้ ครูทำหน้าที่เป็นผู้สอนผู้บอกแทนที่จะทำหน้าที่ในการป้อนข้อมูลและสารสนเทศให้นักเรียน นักเรียนในปัจจุบันยังเป็นเพียงผู้ฟังและจดบันทึก แทนที่จะเป็นผู้ทำโดยนำเอาข้อมูลความรู้มาจัดสร้างให้เป็นความรู้ใหม่ขึ้น สมรรถนะของนักเรียนมัธยมด้านความรู้ความถนัดยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำทุกด้าน โดยเฉพาะในวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ความสามารถในการวิพากษ์ภาษาไทยและอังกฤษอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องปรับปรุง ผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมจำนวนค่อนข้างมากที่เขียนเรียงความภาษาไทยไม่ค่อยได้

3.3 ด้านผลลัพธ์ของการศึกษา

3.3.1 ระดับก่อนการประถมศึกษา ผลลัพธ์ที่ต้องการคือการสร้างความพร้อมและวุฒิภาวะให้แก่เด็กวัยนี้เป็นสำคัญ แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่าโรงเรียน/ศูนย์เด็กเล็กหลายแห่งกลับมุ่งเน้นไปที่การเรียนหนังสือ การให้เด็กอ่านหนังสือโดยการบังคับอาจเป็นการทำร้ายจิตใจของเด็ก ทำให้เด็กเบื่อหน่ายต่อระบบโรงเรียนตั้งแต่แรก การเล่นและการเรียนของเด็กวัยนี้จึงควรต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบ

3.3.2 ระดับประถมศึกษา หากได้เด็กที่ผ่านการเรียนมาจากชั้นเด็กเล็กที่ได้เตรียมความพร้อมมาอย่างดี ย่อมทำให้การเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาง่ายขึ้นมาก เพราะเด็กเข้าใจและมีประสบการณ์มาแล้ว ถึงกระนั้นก็ตามเรายังพบว่าการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา ยังไม่ได้คุณภาพเท่าที่ควร ทำให้เด็กไปเรียนต่อระดับมัธยมด้วยความยากลำบาก การเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา ยังมุ่งเน้นความจำ ขาดการให้เด็กได้ปฏิบัติที่เป็นชีวิตจริง มาตรฐานที่ค่านึงถึงยังเป็นเพียงมาตรฐานด้านเนื้อหาสาระตามหลักสูตร แต่ขาดมาตรฐานด้านทักษะและการปฏิบัติงาน การประเมินผลยังมุ่งเน้นรายงานเป็นระดับคะแนน มากกว่าจะรายงานว่าเด็กทำอะไรได้บ้าง เช่น อ่านหนังสือได้คล่อง นาฬิกาบอกค่า บอกเลขได้คล่องแคล่วอย่างไร เลขได้คล่องเป็นอย่างไร เป็นต้น อัตราซ้ำชั้นของนักเรียนในระดับประถมศึกษาโดยเฉลี่ยมีแนวโน้มลดลงตามลำดับ จากร้อยละ 3.6 ในปี 2530 เป็นร้อยละ 2.8 ในปี 2536 โดยชั้นประถมปีที่ 1 มีอัตราซ้ำชั้นสูงสุด ร้อยละ 7.7 ในปี 2537 ซึ่งอาจมีสาเหตุจากการขาดความพร้อมทางร่างกายและสติปัญญา สภาพแวดล้อมในครอบครัวไม่เอื้ออำนวย อัตราการออกกลางคันมีแนวโน้มลดลงเช่นกัน จากร้อยละ 19.6 ในปี 2530 เหลือร้อยละ 14.2 ในปี 2536

3.3.3 ระดับมัธยมศึกษา ในระดับนี้ เราต้องการผลลัพธ์ที่บังเกิดทักษะหลายๆ อย่างขึ้นกับตัวผู้เรียน ทั้งทักษะด้านการอ่าน การเขียน การคิดเลข และทักษะด้านการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์ความรู้ขึ้นเองโดยเพิ่มพูนสติปัญญาอย่างหลากหลาย ทั้งด้านมิติสัมพันธ์ คนตรีสัมพันธ์ ภาษา การคิดคำนวณ ความสามารถทางกาย การปรับตัวเข้าสังคม และการเข้าใจตนเองเหล่านี้ แต่ปัจจุบันพบว่า ความสามารถของนักเรียนเพียงสองอย่างที่น่าเป็นอันมากคือ ภาษาและคณิตศาสตร์ แต่ผลที่ได้เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ แล้วยังไม่อยู่ในขั้นที่น่าพอใจ จนทำให้นักเรียนร้องทุกข์ว่าขาดทักษะในการเขียนและการเขียนแบบอ้างอิง ขาดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ต่างๆ เป็นต้น

4. แนวการจัดการศึกษา แนวการจัดการศึกษาในหมวดที่ 4 กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ดังนั้นกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ การจัดการศึกษาทั้งสามรูปแบบในหมวด 3 ต้องเน้นทั้งความรู้ คุณธรรม และ กระบวนการเรียนรู้ในเรื่องสาระความรู้ ให้บูรณาการความรู้และทักษะด้านต่างๆ ให้เหมาะสมกับแต่ละระดับการศึกษา ได้แก่ ด้านความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสังคม ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ด้านภาษา โดยเฉพาะการใช้ภาษาไทย ด้านคณิตศาสตร์ ด้านการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจความถนัดของผู้เรียน และความแตกต่างระหว่างบุคคล รวมทั้งให้ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจริง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างสมดุล และปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดี คุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชา นอกจากนั้นในการจัดกระบวนการเรียนรู้ยังต้องส่งเสริมให้ผู้สอนจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ การประเมินผลผู้เรียนให้สถานศึกษาพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ด้านความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบ ส่วนการจัดสรร โอกาสการเข้าศึกษาต่อ ให้ใช้วิธีการที่หลากหลาย และนำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ประกอบด้วย หลักสูตรการศึกษาทุกระดับและทุกประเภทต้องมีความหลากหลายโดยส่วนกลางจัดทำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นความเป็นไทย และความเป็นพลเมืองดี การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อและให้

สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะของสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชนสังคมและประเทศชาติ สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพิ่มเรื่องการพัฒนาวิชาการ วิชาชีพขั้นสูงและการค้นคว้าวิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และสังคมศึกษา

5. การบริหารและการจัดการศึกษา

ส่วนที่ 1 การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ แบ่งเป็นสามระดับ คือ ระดับชาติ ระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับสถานศึกษาเพื่อเป็นการกระจายอำนาจลงไปสู่ท้องถิ่น และสถานศึกษาให้มากที่สุด

1. ระดับชาติ ให้มีกระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีอำนาจหน้าที่ กำกับดูแลการศึกษาทุกระดับและทุกประเภทรวมทั้ง การศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรรวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม กระทรวงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีองค์กรหลักที่เป็นคณะบุคคลในรูปสภาหรือคณะกรรมการตั้งองค์กร คือ สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา คณะกรรมการการศาสนาและวัฒนธรรม มีหน้าที่พิจารณาให้ความเห็นหรือให้คำแนะนำแก่รัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรี และมีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด

1.1 ให้สำนักงานของทั้งสี่องค์กรเป็นนิติบุคคล มีคณะกรรมการแต่ละองค์กร ประกอบด้วยกรรมการโดยตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรวิชาชีพ และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าจำนวนกรรมการประเภทอื่นรวมกัน มีเลขานุการของแต่ละสำนักงาน เป็นกรรมการและเลขานุการ

1.2 สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ มีหน้าที่พิจารณาเสนอ นโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษาของชาติ นโยบายและแผนด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม การสนับสนุนทรัพยากร การประเมินผลการจัดการศึกษา การดำเนินการด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมรวมทั้งการพิจารณากลับกรองกฎหมายและกฎกระทรวง

1.3 คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่พิจารณาเสนอ นโยบาย แผนพัฒนา มาตรฐานและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.4 คณะกรรมการการอุดมศึกษา มีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยคำนึงถึงความเป็นอิสระตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษาแต่ละแห่ง

1.5 คณะกรรมการการศาสนาและวัฒนธรรม มีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย และแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติ การสนับสนุน ทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินการด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญาเป็นนิติบุคคล ดำเนินการจัดการศึกษาและอยู่ภายใต้ การกำกับดูแลของสถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้นๆ

2. ระดับเขตพื้นที่การศึกษา การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและ การอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา ให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษาโดยคำนึงถึงปริมาณสถานศึกษา และจำนวนประชากรเป็นหลัก รวมทั้งความเหมาะสมด้านอื่นด้วยในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษาให้มี คณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา ทำหน้าที่ในการ กำกับดูแลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา ประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่การศึกษา ประสานและส่งเสริมองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กร วิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย รวมทั้งการกำกับดูแลหน่วยงานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่การศึกษา คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสมาคม ผู้ประกอบวิชาชีพครู และผู้ประกอบวิชาชีพบริหาร การศึกษา ผู้แทนสมาคมผู้ปกครองและครู ผู้นำทางศาสนาและผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม โดยให้ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา เป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการ

3. ระดับสถานศึกษา ให้แต่ละสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญา มีคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการ ของสถานศึกษาและจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ คณะกรรมการสถานศึกษาประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ และให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการ ทั้งนี้

ให้กระทรวงกระจายอำนาจ ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา โดยตรง

ส่วนที่ 2 การบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการศึกษาได้ทุกระดับและทุกประเภทตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น เพื่อเป็นการรองรับสิทธิและการมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อม รวมทั้งประสานและส่งเสริมให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดการศึกษาได้

ส่วนที่ 3 การบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชนสถานศึกษาเอกชนเป็นนิติบุคคล จัดการศึกษาได้ทุกระดับและทุกประเภท มีคณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา เอกชน ผู้รับใบอนุญาต ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนครู ผู้แทนศิษย์เก่าและ ผู้ทรงคุณวุฒิ การบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชนให้มีความเป็นอิสระ โดยมีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาจากรัฐ และต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การประเมิน คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเช่นเดียวกับสถานศึกษาของรัฐ รวมทั้งรัฐต้องให้การสนับสนุน ด้านวิชาการและด้านเงินอุดหนุน การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี รวมทั้งสิทธิประโยชน์อื่นตาม ความเหมาะสมทั้งนี้การกำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษาของรัฐของเขตพื้นที่การศึกษา หรือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้คำนึงถึงผลกระทบต่อการจัดการศึกษาของเอกชน โดยให้ รับฟังความคิดเห็นของเอกชน และประชาชนประกอบการพิจารณาด้วย ส่วนสถานศึกษาของเอกชน ระดับปริญญาให้ดำเนินกิจการโดยอิสระภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษาตามกฎหมายว่า ด้วยสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

6. ปัญหา และอุปสรรค และแนวทางแก้ไข ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาไทย ควรต้องวิเคราะห์และพิจารณาปัญหาและอุปสรรคจากระบบต่างๆ ทั้งระบบการศึกษาโดยรวมเช่น ระบบการบริหารจัดการ ระบบบริหารจัดการในโรงเรียน ระบบการเรียนการสอน และระบบการ วัดผลประเมินผล เป็นต้น

6.1 ระบบการบริหารจัดการการศึกษาไทยอาจได้ชื่อว่ามีการบริหารจัดการแบบรวม อำนาจศูนย์กลางอย่างสูง (Highly centralized bureaucracy) ตามระบบการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งในสมัยเริ่มต้นการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้น โรงเรียนก็ได้รับสถานะเป็นนิติบุคคลดัง เช่น วัดในปัจจุบัน โดยมีการบริหารจัดการหลายอย่างที่ระดับโรงเรียน ปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการมี กรมที่จัดการศึกษาหลายกรมเช่น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติรับผิดชอบ

โรงเรียนประถมศึกษา ชั้นเด็กเล็กส่วนใหญ่ และมัธยมศึกษาบางส่วน กรมสามัญศึกษารับผิดชอบ โรงเรียนมัธยมส่วนใหญ่และการศึกษาพิเศษ สำนักงานการศึกษาเอกชนรับผิดชอบสถานศึกษา เอกชน กรมการศาสนารับผิดชอบโรงเรียนบางส่วน รวมทั้งศูนย์เด็กเล็ก กรมอาชีวศึกษารับผิดชอบ สถานศึกษาด้านอาชีพ เป็นต้น

เมื่อกรมเหล่านี้จัดเป็นนิติบุคคล ทำให้โรงเรียนหมดฐานะในการเป็นนิติบุคคลไป โดยปริยาย ดังนั้นการบริหารจัดการในระดับจังหวัดจึงเป็นเพียงการได้รับมอบอำนาจจากกรมเจ้าสังกัด ในส่วนกลาง จังหวัดและโรงเรียน/สถานศึกษาจึงมีแนวโน้มในการจัดการศึกษาตามที่กรมเจ้าสังกัด สั่งมา มิใช่จัดการศึกษาเพื่อสนองตอบความต้องการของสังคมและชุมชนของคนเท่าที่ควรจะเป็น การจัดการศึกษาโดยระบบกรมเจ้าสังกัดเช่นนี้ทำให้การจัดการศึกษาในระดับจังหวัดไม่มีความ เป็นเอกภาพ การจัดการศึกษาโดยรัฐฝ่ายเดียวเช่นนี้อาจเป็นเรื่องเสียหายแก่การวางพื้นฐาน ประชาธิปไตยในประเทศ เพราะขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน เพียงจะทำให้ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการพัฒนาเด็ก แต่พ่อแม่/ผู้ปกครองนักเรียนยังไม่มีโอกาสและได้รับสิทธิ เต็มที่ แล้วจะให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมืองในด้านอื่นให้สนิทได้อย่างไรปัจจุบัน จะพบว่า การปฏิบัติงานในโรงเรียน/สถานศึกษานั้นมีหลายสิ่งหลายอย่างที่มีได้เกิดขึ้นจาก ความต้องการของชุมชนโรงเรียน แต่มาจากส่วนกลางโดยจัดทำออกมาเป็นกฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่งและข้อบังคับต่างๆ ทำให้ส่วนท้องถิ่นคือโรงเรียน/สถานศึกษาเกือบไม่มีสิทธิในการคิดสร้างสรรค์ ของตนขึ้นเอง จึงทำให้โรงเรียน สถานศึกษาต้องปฏิบัติงานในรูปงานประจำที่ ติดอยู่ในกรอบ ขาดการพัฒนาที่มาจากวิสัยทัศน์ของชุมชนโรงเรียน และไม่สามารถจะสร้างแผนยุทธศาสตร์ใน การปรับปรุงโรงเรียนที่ดีได้

6.2 ระบบการบริหารจัดการระดับโรงเรียน/สถานศึกษา ความจริงโรงเรียน/สถานศึกษา เป็นหน่วยพัฒนาผู้เรียนโดยตรง ชุมชนโรงเรียนที่ประกอบด้วยครู พ่อแม่ผู้ปกครอง นักเรียนและ องค์กรที่เกี่ยวข้อง ควรจะได้ร่วมมือกันวางแผนปรับปรุงโรงเรียน สร้างสรรค์ความเป็นเลิศให้ เยาวชนของคนอย่างใกล้ชิด พร้อมทั้งรับผิดชอบในคุณภาพการศึกษา แต่การปฏิบัติในปัจจุบันของไทย ก็คือ โรงเรียนปฏิบัติงานตามลำพังในกลุ่มครู ที่ใดมีครูใหญ่ที่ดีมีความรับผิดชอบสูง ไม่ทั้งโรงเรียน พร้อมด้วยมีครูอาวุโสที่เสียสละ มีครูชั้นมออาชีพในสาขาวิชาต่างๆ อย่างพร้อมเพียงก็สามารถจะ ดำเนินการไปได้อย่างดีมีคุณภาพ แต่โรงเรียนส่วนใหญ่ของไทยมิได้เป็นเช่นนั้น เพราะการบริหาร บุคลากรอยู่ในอำนาจของผู้อื่น ตัวอย่างเช่น โรงเรียนต้องการครูสอนวิชาหนึ่งแต่หน่วยเหนืออาจส่ง ครูที่ถนัดในวิชาอื่นมาให้ โรงเรียนขาดภาวะผู้นำเพราะหน่วยเหนือจัดการเสียเอง การที่เป็นเช่นนี้ เป็นเพราะการจัดการในระบบโรงเรียนยังขาดองค์ประกอบที่สำคัญอีกหลายประการเช่น การมีส่วนร่วม

ของประชาชน การมีหุ้นส่วนของโรงเรียนกับสถาบันการศึกษาระดับสูง การช่วยเหลือทางวิชาการ สื่อ และสังคมเทคโนโลยีทางการสอนของหน่วยเหนือ

6.3 ระบบการเรียนการสอน การสอนของครูยังเป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนลอกเลียน ความรู้มากกว่าการป้อนข้อมูลสารสนเทศเพื่อให้ผู้เรียนสร้างความรู้ของผู้เรียนเอง ปัจจุบันการเรียน ของนักเรียนยังอยู่ในรูปที่ครูบอกให้ทำ กำหนดโจทย์เลขให้คิด และมีความรู้เท่าที่ครูบอกหรือเท่าที่ ครูกำหนด คิดนอกเหนือจากที่ครูบอกไม่ได้ หรือตั้งโจทย์เลขของตนเองและแก้ปัญหาโจทย์นั้นๆ ของตนไม่ได้ นับเป็นการเรียนที่ไม่เป็นความสุขและไม่ท้าทายให้อยากเรียน ความสุขของผู้เรียน น่าจะเกิดจากการทำงานที่ตนชอบและทำได้สำเร็จ เมื่อเรียนไม่มีความสุข ในที่สุดเด็กก็ถูกทำร้ายจิตใจ ทั้งจากครูและพ่อแม่ผู้ปกครองของตนเอง การเรียนการสอนเป็นเรื่องใหญ่ที่ทุกฝ่ายจะต้องทุ่มเท ใช้ พลังงานและพลังความคิดในการจัดการเรียนการสอนในการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นการเรียนการสอน ที่เอื้อต่อการพัฒนาคน มิใช่การเรียนการสอนเพียงเพื่อเลือกสรรคน

6.4 ระบบการวัดผลประเมินผล การวัดผลประเมินผลเป็นระบบที่สำคัญอีกระบบหนึ่ง ของระบบการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าครูผู้สอนนั้นเป็นผู้ชำนาญการในระดับมืออาชีพ เป็นนักวิจัย (Teachers as researchers) และพัฒนา เพราะการวัดผลประเมินผลนั้นเป็นกระบวนการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ ประมวลผลข้อมูล และนำข้อมูลมาแก้ไขปัญหที่เกิดกับการสอนของครูและการเรียนของ นักเรียน นับว่าสามารถเอาข้อมูลจากการวัดประเมินนักเรียนมาจัดการในด้านการปรับปรุงการเรียน ของนักเรียน และการสอนของตนได้ มิใช่เอาผลการวัดและประเมินมาใช้เพียงแค่การตัดสิน ได้ ตก หรือการจัดทำระดับคะแนนและใช้คะแนนเป็นเครื่องมือทำร้ายจิตใจเด็ก ดังที่ปฏิบัติกันอยู่ ในปัจจุบัน ยิ่งไปกว่านั้นยังพบว่า การวัดและประเมินผล เช่นวิธีการทดสอบอย่างผิวเผินจากการ ใช้ข้อสอบแบบปรนัยไม่สามารถเขียนข้อสอบที่วัดให้ลึกซึ้งได้ ขาดการวัดผลด้านการปฏิบัติ และชี้ให้เห็นว่ามิได้สอนให้เด็กปฏิบัติงานและสอนให้เป็นชีวิตจริงหรือได้ประสบการณ์จริง และมีได้ กำหนดมาตรฐานและ/หรือตัวบ่งชี้ด้านการปฏิบัติงานอันเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการศึกษา การรู้ระดับคะแนนไม่สามารถบอกได้ว่านักเรียนทำอะไรได้บ้าง ผู้ปกครองจึงไม่สามารถช่วยเหลือ ลูกได้เท่าที่ควร

การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 28-29) มีแนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัด การศึกษาให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ และด้านการบริหารทั่วไป มีรายละเอียด ดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการ

1.1 บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและหลักการแนวคิด

1.1.1 ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครูผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วม

1.1.2 มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

1.1.3 มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งการเรียนรู้

1.1.4 มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้และสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้นทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา

1.1.5 มุ่งส่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในการจัดและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

1.2 ขอบข่ายและภารกิจงานที่ปฏิบัติ

1.2.1 การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1.2.2 การวางแผนงานด้านวิชาการ

1.2.3 การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา

1.2.4 การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา

1.2.5 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

1.2.6 การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน

1.2.7 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา

1.2.8 การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้

1.2.9 การนิเทศการศึกษา

1.2.10 การแนะแนว

1.2.11 การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา

1.2.12 การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ

1.2.13 การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและ

องค์กรอื่น

1.2.14 การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร
หน่วยงาน สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

1.2.15 การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา

1.2.16 การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา

1.2.17 การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

1.3 ขั้นตอนการปฏิบัติงาน

1.3.1 ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของการบริหารงานวิชาการ

1.3.2 วางแผนการแก้ไขปัญหาและหรือการพัฒนาระบบการบริหารงานวิชาการ

1.3.3 ดำเนินการแก้ไขปัญหาและหรือการพัฒนาระบบการบริหารงานวิชาการ

1.3.4 การตรวจสอบ นิเทศติดตาม ประเมินผล การปรับปรุงแก้ไขปัญหาและหรือ
การพัฒนาระบบการบริหารงานวิชาการ

1.3.5 การรายงานผลการบริหารงานวิชาการ

2. การบริหารงบประมาณ

2.1 บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและหลักการแนวคิด

2.1.1 ยึดหลักความเท่าเทียมกันและความเสมอภาคทางโอกาสการศึกษา
ของผู้เรียนในการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1.2 มุ่งพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการงบประมาณตามมาตรฐาน
การจัดการทางการเงินทั้ง 7 ด้าน เพื่อรองรับการบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ดังนี้

2.1.2.1 การวางแผนงบประมาณ

2.1.2.2 การคำนวณต้นทุนผลผลิต

2.1.2.3 การจัดระบบการจัดหาพัสดุ

2.1.2.4 การบริหารทางการเงินและการควบคุมงบประมาณ

2.1.2.5 การรายงานทางการเงินและผลการดำเนินงาน

2.1.2.6 การบริหารสินทรัพย์

2.1.2.7 การตรวจสอบภายใน

2.1.3 ยึดหลักการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการงบประมาณ โดยจัดสรร
งบประมาณให้เป็นลักษณะของวงเงินรวมแก่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาซึ่งอยู่ใน
ระยะของการพัฒนา

2.1.4 มุ่งเน้นการเสริมสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบการจัดการ
งบประมาณของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาให้มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจ

มีความคล่องตัว ควบคู่กับความโปร่งใสและความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้จากผลสำเร็จของงาน และทรัพยากรที่ใช้

2.2 ขอบข่ายและภารกิจงานที่ปฏิบัติ

2.2.1 การจัดทำแผนงบประมาณและคำขอตั้งงบประมาณ

2.2.2 การจัดทำแผนปฏิบัติการใช้จ่ายเงิน

2.2.3 การอนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรร

2.2.4 การขอโอนและการขอเปลี่ยนแปลงงบประมาณ

2.2.5 การรายงานผลการเบิกจ่ายงบประมาณ

2.2.6 การตรวจสอบ ติดตามและรายงานการใช้งบประมาณ

2.2.7 การตรวจสอบ ติดตามและรายงานการใช้ผลผลิตจากงบประมาณ

2.2.8 การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

2.2.9 การปฏิบัติงานอื่นใดตามที่ได้รับมอบหมายเกี่ยวกับทุนการศึกษา

2.2.10 การบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษา

2.2.11 การวางแผนพัสดุ

2.2.12 การกำหนดแบบรูปรายการ หรือคุณลักษณะเฉพาะของครุภัณฑ์หรือ
สิ่งก่อสร้างที่ใช้เงินงบประมาณ

2.2.13 การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการจัดทำและจัดหาพัสดุ

2.2.14 การจัดหาพัสดุ

2.2.15 การควบคุมดูแล บำรุงรักษาและจำหน่ายพัสดุ

2.2.16 การจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สิน

2.2.17 การเบิกเงิน

2.2.18 การรับเงิน การเก็บรักษาเงิน และการจ่ายเงิน

2.2.19 การนำเงินส่งคลัง

2.2.20 การจัดทำบัญชีการเงิน

2.2.21 การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน

2.2.22 การจัดทำหรือจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน

2.3 ขั้นตอนการปฏิบัติงาน

2.3.1 ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของการบริหารงบประมาณ

2.3.2 วางแผนการแก้ไขปัญหาและหรือพัฒนาระบบการบริหารงบประมาณ

2.3.3 ดำเนินการแก้ไขปัญหาและหรือพัฒนาระบบการบริหารงบประมาณ

2.3.4 ตรวจสอบ นิเทศติดตาม ประเมินผล การปรับปรุงแก้ไขปัญหาและหรือ การพัฒนาระบบการบริหารงบประมาณ

2.3.5 รายงานผลการบริหารงบประมาณ

3. การบริหารงานบุคคล

3.1 บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและหลักการแนวคิด

3.1.1 ยึดหลักความต้องการและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการบริหารงานบุคคล ของเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตามนโยบาย กฎหมายและหลักเกณฑ์ที่กำหนด

3.1.2 ยึดหลักความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคลของเขตพื้นที่การศึกษาและ สถานศึกษาตามนโยบาย กฎหมายและหลักเกณฑ์ที่กำหนด

3.1.3 ยึดหลักธรรมาภิบาล

3.2 ขอบข่ายและภารกิจงานที่ปฏิบัติ

3.2.1 การวางแผนกำลัง

3.2.2 การจัดสรรอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

3.2.3 การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง

3.2.4 การเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้น การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

3.2.5 การดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน

3.2.6 การลาทุกประเภท

3.2.7 การประเมินผลการปฏิบัติงาน

3.2.8 การดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ

3.2.9 การสั่งพักราชการและการสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน

3.2.10 การรายงานการดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ

3.2.11 การอุทธรณ์และการร้องทุกข์

3.2.12 การออกจากราชการ

3.2.13 การจัดระบบและจัดทำทะเบียนประวัติ

3.2.14 การจัดทำบัญชีรายชื่อและให้ความเห็นเกี่ยวกับการเสนอขอพระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์

3.2.15 การส่งเสริมการประเมินวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

3.2.16 การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ

3.2.17 การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ

3.2.18 การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

3.2.19 การริเริ่มส่งเสริมการขอรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา

3.2.20 การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

3.3 ขั้นตอนการปฏิบัติงาน

3.3.1 ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของการบริหารงานบุคลากร

3.3.2 วางแผนการแก้ไขปัญหาและหรือการพัฒนาระบบการบริหารงานบุคลากร

3.3.3 ดำเนินการแก้ไขปัญหาและหรือการพัฒนาระบบการบริหารงานบุคลากร

3.3.4 ตรวจสอบ นิเทศติดตาม ประเมินผล การปรับปรุงแก้ไขปัญหาและหรือการพัฒนาระบบการบริหารงานบุคลากร

3.3.5 รายงานผลการบริหารงานบุคลากร

4. การบริหารทั่วไป

4.1 บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและหลักการแนวคิด

4.1.1 ยึดหลักให้สถานศึกษามีความเป็นอิสระในการบริหารและจัดการศึกษาด้วยตนเองให้มากที่สุด โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีหน้าที่กำกับ ดูแล ส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานในเชิงนโยบายให้สถานศึกษาจัดการศึกษาให้เป็นไปตามนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ

4.1.2 มุ่งส่งเสริมประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารและการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ตามหลักการการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ตามกฎเกณฑ์ กติกาตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

4.1.3 มุ่งพัฒนาองค์กรทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ให้เป็นองค์กรสมัยใหม่ โดยนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้อย่างเหมาะสมสามารถเชื่อมโยง ติดต่อสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็วด้วยระบบเครือข่ายและเทคโนโลยีที่ทันสมัย

4.1.4 การบริหารงานทั่วไปเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยประสานส่งเสริมและสนับสนุน การบริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริม สนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ตามบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ตลอดจนการจัดและให้บริการ การศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่น

4.2 ขอบข่ายและภารกิจงานที่ปฏิบัติ

- 4.2.1 การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
- 4.2.2 การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
- 4.2.3 การวางแผนการบริหารงานการศึกษา
- 4.2.4 งานวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายและแผน
- 4.2.5 การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
- 4.2.6 การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงาน
- 4.2.7 งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
- 4.2.8 การดำเนินงานธุรการ
- 4.2.9 การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
- 4.2.10 การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
- 4.2.11 การรับนักเรียน
- 4.2.12 การเสนอความเห็นเกี่ยวกับเรื่องการจัดตั้ง ยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษา
- 4.2.13 การประสานการจัดการศึกษาในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัย
- 4.2.14 การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
- 4.2.15 การทัศนศึกษา
- 4.2.16 การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน
- 4.2.17 การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
- 4.2.18 การส่งเสริม สนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน

องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

- 4.2.19 งานประสานราชการส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น
- 4.2.20 การรายงานผลการปฏิบัติงาน
- 4.2.21 การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน
- 4.2.22 แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลงโทษนักเรียน

4.3 ขั้นตอนการปฏิบัติงาน

- 4.3.1 ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของการบริหารงานทั่วไป
- 4.3.2 วางแผนการแก้ไขปัญหาและหรือการพัฒนาระบบการบริหารงานทั่วไป
- 4.3.3 ดำเนินการแก้ไขปัญหาและหรือการพัฒนาระบบการบริหารงานทั่วไป

4.3.4 ตรวจสอบ นิเทศติดตาม ประเมินผล การปรับปรุงแก้ไขปัญหาและหรือ การพัฒนาระบบการบริหารงานงานทั่วไป

4.3.5 รายงานผลการบริหารงานงานทั่วไป

สรุป การบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรทางการศึกษา ในบริบทชนเผ่าภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีการส่งเสริมสนับสนุนภารกิจของสถานศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป

การบริหารจัดการศึกษาในต่างประเทศ

การพัฒนาการศึกษาเป็นแนวคิดในการพัฒนาวิธีการการเรียนการสอน สามารถพัฒนา ความสามารถของผู้เรียนให้เป็นที่ไปตามมาตรฐานโดยมีการมุ่งเน้นการพัฒนาวิชาชีพครูและผู้บริหาร สถานศึกษา

1. สภาพการจัดการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา กระทรวงศึกษาธิการของประเทศ สหรัฐอเมริกา (U.S. Department of Education) (อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2550 : 12-19) ได้สรุปไว้ว่า การจัดการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาส่วนใหญ่เป็นผลจากการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติที่สำคัญ คือ พระราชบัญญัติการประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ค.ศ.1965 (Elementary and Secondary School Act) มีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยให้นักเรียนยากจนได้มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น มีการจัดสรรงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการ จากรัฐบาลกลาง ของสหรัฐอเมริกาสนับสนุน เพื่อดำเนินการตามโครงการ Title I เป็นการจัดสรรตามพระราชบัญญัติ งบประมาณ Public Law 105-78 เมื่อ ค.ศ.1978 เพื่อดำเนินโครงการโรงเรียนแบบบูรณาการและ ปฏิรูปโครงการหลัก (Comprehensive School Reform Grant Program : CSRGP) อันเป็นโครงการ พัฒนาโรงเรียนโดยใช้ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดแผนงาน (Program) หรือโครงการที่รู้จักกันดี ในชื่อ การลงทะเบียนแบบโอเบย์พอร์ตเตอร์ (Obey-Porter Legislation) (NWREL, 2000; LSS, 2001; Bodily, 2001; Datnow, 2000) ได้ให้ทัศนะว่า โครงการพัฒนาโรงเรียนที่ทำในระดับชาติ และระดับมลรัฐแล้ว ยังมีโครงการโรงเรียนพัฒนาที่ดำเนินงานโดยหน่วยงานเอกชนด้วย โครงการ ที่สำคัญได้แก่ โครงการ โรงเรียนอเมริกันแบบใหม่ (New American School) หรือ NAS ของบริษัท พัฒนาโรงเรียนอเมริกันแบบใหม่ (New American School Development Corporation) ซึ่งก่อตั้งเมื่อ ค.ศ.1991 และโครงการ สาธิตการปฏิรูปโรงเรียนแบบบูรณาการ (Comprehensive School Reform Demonstration : CSRDP) โครงการ (Program) ซึ่งประกอบด้วยโครงการย่อยอีกจำนวน 33 โครงการทุก โครงการมีองค์ประกอบสำคัญ 9 ด้าน ตามที่ CSRDP กำหนดไว้ดังนี้

1. ใช้วิธีการและกลยุทธ์การทำงานควบคู่กับการวิจัย
2. ดำเนินการพัฒนาทั้ง โรงเรียนและครอบคลุมกิจกรรมการดำเนินงานจัดการเรียนการสอนและการสนับสนุนทางวิชาการของโรงเรียนทุกด้าน
3. มีการพัฒนาวิชาชีพครู
4. มีเป้าหมายที่สามารถวัดได้
5. มีการสนับสนุนจากบุคลากรครูส่วนใหญ่หรือทุกคนภายในโรงเรียน
6. มีการดำเนินงานให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน
7. มีการสนับสนุนทางเทคนิคและมีความช่วยเหลือในการพัฒนาจากหน่วยงานภายนอกชัดเจน
8. ใช้กลยุทธ์การประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
9. มีการประสานทรัพยากร

โครงการ CSRD แบ่งช่วงเวลาการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะแรกเป็นระยะแห่งการพัฒนา (Development Phase) ใช้เวลาหนึ่งปีสำหรับการพัฒนารูปแบบและลักษณะการพัฒนาโรงเรียน ระยะที่สอง เป็นการสาธิต (Demonstration Phase) ใช้เวลาสองปีสำหรับหน่วยงานภายนอกผู้เสนอโครงการได้สาธิตให้เห็นว่า รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนตามโครงการได้ผลดีมีประสิทธิภาพ โดยต้องมีการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนตามโครงการในโรงเรียนจริงอย่างน้อยสองโรงเรียน และระยะที่สาม เป็นการขยายผล (Scale-up Phase) เป็นระยะที่มีการขยายการดำเนินงานไปยังโรงเรียนอื่นๆ เพื่อให้โรงเรียนทั่วประเทศได้รับการพัฒนาโรงเรียนอย่างทั่วถึง

จากการจัดการศึกษาที่นำเสนอข้างต้นใช้เวลาหลายปีในการพัฒนาโดยหน่วยงานภายนอกโรงเรียน เป็นรูปแบบการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีเป้าหมายหลักเพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ทุกโครงการ แต่มีรายละเอียดการดำเนินงานที่แตกต่างกัน หน่วยงานภายนอกได้รับงบประมาณจากโครงการ CSRD ในการดำเนินงานและได้รับเงินค่าใช้จ่ายจากโรงเรียนด้วย อีกส่วนหนึ่งโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งเป็นเจ้าของโครงการและได้รับงบประมาณจากเขตพื้นที่การศึกษาเป็นค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมโครงการวิธีการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนโดยภาพรวมแบ่งออกเป็น การฝึกอบรม การดำเนินการและติดตามกำกับ ประเมินผลการดำเนินงาน และการสร้างเครือข่ายกิจกรรมหลักในทุกโครงการคล้ายคลึงกัน ส่วนที่แตกต่างก็มีแต่เฉพาะในรายละเอียดของกิจกรรม กิจกรรมหลักส่วนใหญ่ประกอบด้วย การพัฒนาบุคลากรด้านต่างๆ โดยเฉพาะในด้านจัดการเรียนการสอน การประเมินผลการเรียนรู้ แนวใหม่ การวิจัยและการบริหารโรงเรียน คณะกรรมการจะมีทั้งจากหน่วยงานภายนอกและของโรงเรียนเอง หรือคณะบุคคลจากชุมชนและผู้ปกครองโดยมี การดำเนินงานในลักษณะการร่วมพลัง

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานค่อนข้างสูง ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมพัฒนาครู ค่าใช้จ่ายสำหรับครูแต่ละคนประมาณ 2,000–4,000 เหรียญ แต่ละโครงการมีจำนวนโรงเรียนเข้าร่วมโครงการตั้งแต่ 47 โรงเรียน จนถึง 1,600 โรงเรียน ผลการดำเนินงานทุกโครงการจากรายงานปรากฏว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ผลการสอบมาตรฐานแสดงว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้นตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

วาง, เซอร์เทล และ เวลเบิร์ก (Wang, Haertel and Walberg) ได้จัดทำคู่มือการศึกษาแบบอิงงานวิจัย (Research-Based Educational Reform Model) ให้จัดทำทดลองเพื่อความสำเร็จของผู้เรียน (Laboratory for Student Success) (2001) ได้ศึกษาโครงการพัฒนาทั้งโรงเรียนที่ใช้กันแพร่หลายในสหรัฐอเมริกา รวม 11 โครงการได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาทั้งโรงเรียนไว้ 6 ปัจจัย ดังนี้

1. ด้านความพร้อมของครูที่จะรับการพัฒนา ปัจจัยด้านนี้ครอบคลุมถึงศักยภาพความรู้เดิมของครู เจตคติ แรงจูงใจ และความสนใจที่จะรับการพัฒนา หากครูในโรงเรียนทุกคนมีความพร้อมสูงจะสามารถพัฒนาสมรรถภาพได้ดีมากขึ้น และจะเป็นการพัฒนาทั้งโรงเรียน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของแดทโนว (Datnow, 2000) ซึ่งพบว่า ในกลุ่มโรงเรียนที่โรงเรียนตัดสินใจยอมรับรูปแบบการดำเนินการเอง และบุคลากรมีความพร้อมนั้นให้ผลการพัฒนาสูงและคงทนกว่าในโรงเรียนกลุ่มอื่น เมื่อพิจารณาตามหลักจิตวิทยา พบว่า ครูทุกคนมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement motive) ที่จะทำงานให้สำเร็จ มีแรงจูงใจด้านความมีใจรัก (Affiliation motive) ที่จะทำงานในกลุ่มเพื่อที่เข้าใจกัน และมีแรงจูงใจสร้างอำนาจ (Power motive) ที่จะให้คำแนะนำชี้แนะทีมงานด้วยความเต็มใจ (Center on Evaluation, Development, Research, Phi Delta Kappa, 1987) กล่าวได้ว่า ปัจจัยด้านความพร้อมของครู ที่ครูส่วนใหญ่พร้อมและมีแรงจูงใจที่จะพัฒนาด้วยตนเองมีความสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของโรงเรียน

2. ด้านวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำของผู้บริหาร การมีผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์และมีภาวะผู้นำสูงเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่มีผลต่อการพัฒนาโรงเรียนที่จะเกิดขึ้น ได้ดีก็ต่อเมื่อผู้บริหารตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาโรงเรียน มีภาวะผู้นำ และมีใจกว้าง ยอมรับนวัตกรรมและความคิดใหม่ที่จะนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน ผู้บริหารใช้ระบบการบริหารแบบโรงเรียนเป็นฐาน จัดการให้ครูมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทุกขั้นตอนกระจายอำนาจการตัดสินใจให้ครู และมีการบริหารทรัพยากรบุคคลที่เหมาะสม

3. ด้านความร่วมมือ และการรวมพลัง การพัฒนาโรงเรียนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อครูทุกคนในโรงเรียนมีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจ และรวมพลังทำงานเพื่อเป้าหมายร่วมกัน พร้อมทั้งจะทำงานกันเป็นกลุ่มคณะ มีการรวมพลังร่วมคิดและร่วมทำในทุกเรื่อง

4. ด้านวิชาการพัฒนาสมรรถภาพครู ความสำเร็จของการพัฒนาทั้งโรงเรียนอยู่ที่วิธีการ และผลการพัฒนาสมรรถภาพของครูด้วย หากครูได้รับการพัฒนาให้สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ และสามารถใช้กระบวนการวิจัยเป็นฐานในการพัฒนาสมรรถภาพของตนเองได้นับได้ว่าโรงเรียนจะประสบความสำเร็จในการดำเนินการพัฒนาทั้งโรงเรียนได้

5. ด้านความกล้าของครูในการปรับหลักสูตร ปรับวิธีการสอน และปรับวิธีการประเมิน ปัจจัยด้านนี้มีความสำคัญมากต่อการพัฒนาทั้งโรงเรียน เพราะการพัฒนาทั้งโรงเรียนไม่อาจเกิดขึ้นได้ แม้ครูทุกคนจะได้รับการพัฒนาสมรรถภาพอย่างดี แต่ครูขาดความกล้าในการริเริ่มใช้นวัตกรรมใหม่การปฏิบัติการเรียนการสอน

6. ด้านการติดตาม การกำกับและการประเมินผล กิจกรรมการประเมินการกำกับ และการติดตาม เป็นกิจกรรมสำคัญที่สนับสนุนให้การดำเนินงานทั้งโรงเรียนเป็นไปอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนางาน

โครงการ NAS ได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีจากรัฐบาล คือ ในปี ค.ศ.1994 มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติการศึกษา โดยเฉพาะโครงการ Title I เพื่อสนับสนุนโรงเรียนที่ยากจนให้สามารถพัฒนาโรงเรียนได้ทั้งโรงเรียน แทนที่จะเป็นการพัฒนาเฉพาะกลุ่มเป้าหมายบางกลุ่มและในปี ค.ศ.1997 รัฐสภาอเมริกายังจัดสรรงบประมาณขึ้นต้น 150 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และจัดเพิ่มให้อีกปีละ 75 ล้านดอลลาร์สหรัฐ สำหรับโครงการสาธิตการปฏิรูปโรงเรียนแบบบูรณาการ (Comprehensive School Reform Demonstration Program : CSRD) เพื่อสนับสนุนให้หน่วยงานทางการศึกษาภายนอกโรงเรียนที่คัดสรรแล้ว เช่น RAND เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนตามรูปแบบที่ CSRD อนุมัติ CSRD กำหนดให้หน่วยงานภายนอกโรงเรียน ได้แก่ มหาวิทยาลัย หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ที่สนใจออกแบบและเสนอรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนต่อ CSRD หลังจากการได้รับอนุมัติโครงการแล้ว หน่วยงานภายนอกจะได้รับงบประมาณไปดำเนินการพัฒนาโรงเรียนเมื่อการดำเนินงานประสบความสำเร็จ จะได้รับงบประมาณขยายขอบเขตการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนให้กว้างขวางมากขึ้น

สรุป สภาพการจัดการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า โรงเรียนในโครงการ NAS มีความแตกต่างกันหลายแบบแม็ค เชสนีย์ (Mc Chesney, 1998) สรุปรูปแบบที่แตกต่างกัน คือ เครือข่ายการออกแบบทางเลือกแบบอเมริกา (America Choice Design Network) ชุมชนแอตลาส (ATLAS Communities) โรงเรียน Co-NECT (Co-NECT Schools) การไปทัศนศึกษา (Expeditionary Learning Outward Bound) โรงเรียนสมัยใหม่ (Modern Red Schoolhouse) การศึกษาที่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก (Purpose-Centered-Education) วิทยาลัยทางการศึกษาออดรีย์ (Audrey College System of Education) รุทส์ และวิงส์ และศูนย์เรียนรู้ชุมชน (Roots and Wings, และ Urban Learning Centers)

ถึงแม้ว่ารูปแบบการพัฒนาในโครงการ NAS มีรายละเอียดการดำเนินงานแตกต่างกัน แต่ทุกรูปแบบมีองค์ประกอบสำคัญที่คล้ายๆ กันอยู่ 9 องค์ประกอบ ดังนี้

1. มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนานักเรียนให้มีผลการเรียนได้ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นสูง
2. มีลักษณะเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เป็นการพัฒนาลายมิติ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรและการสอน วิชาหลักทุกวิชาการพัฒนาการบริหารจัดการองค์กรทุกระบบ การพัฒนาระดมและใช้ทรัพยากรจากทุกแหล่งเพื่อการพัฒนาทั้งโรงเรียน
3. มีรูปแบบการพัฒนาจากการวิจัยการปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best-Practices Research) และให้ความสำคัญกับการวิจัยเชิงประจักษ์เพื่อให้ก่อเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน
4. ใช้หลักการสร้างบุคลากรในโรงเรียนและในชุมชน จัดให้มีวิสัยทัศน์ จุดเน้น และกรอบการจัดการร่วมกัน (Shared Vision, Focus and Organizing Framework) เพื่อกำหนดทิศทางและแผนงานการพัฒนาาร่วมกัน
5. จัดให้มีการพัฒนาวิชาชีพครูที่มีคุณภาพสูงมากสำหรับครูและผู้บริหาร
6. มีการสร้างนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพสูงมาก ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการพัฒนาโรงเรียน

ส่วนโครงการ NAS สนับสนุนด้านงบประมาณแก่ มหาวิทยาลัย หน่วยงานทางการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนดำเนินงานสำคัญ 3 งานด้วยกัน คือ

1. การออกแบบและดำเนินการพัฒนาสำหรับ โรงเรียน
2. การประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการพัฒนาโรงเรียน
3. การสนับสนุนให้มีการดำเนินงานพัฒนาในโรงเรียนทุกโรงเรียนอย่างทั่วถึง

ในการออกแบบการพัฒนา จะเน้นความสำคัญที่การพัฒนาโรงเรียนที่จะทำให้นักเรียนทุกคนบรรลุมาตรฐานการศึกษาระดับสูง NAS ให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิชาชีพที่สอดคล้องกับรูปแบบการพัฒนาการสนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติงาน การประเมินและการวิจัยอย่างต่อเนื่องให้มีการสร้างทีมดำเนินงานโดยมีการดำเนินงานร่วมกับผู้ปกครองหน่วยงานต่างๆ และชุมชนการดำเนินงานตามโครงการ NAS นี้ต้องใช้เวลายาวนานอย่างน้อยสามปี จึงจะเห็นผลสำเร็จของการดำเนินงาน

สรุปการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา มี 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการบริหารวิชาการ

มีการทำงานวิชาการควบคู่กับการวิจัย มีการได้รับการช่วยเหลืองานวิชาการจากหน่วยงานภายนอก มีการยกระดับผลสัมฤทธิ์ มีการสร้างนวัตกรรมการเรียนการสอน มีการปรับหลักสูตร มีการปรับวิธีการสอน มีการปรับวิธีการประเมินผลการเรียนและการบูรณาการเรียนการสอน

2. การบริหารบุคลากร

มีการพัฒนาวิชาชีพครูและผู้บริหาร มีการสร้างแรงจูงใจ และมีการสร้างนวัตกรรมทางการบริหาร

3. การบริหารงบประมาณ

มีการประสานทรัพยากรจากหน่วยงานภายนอก

4. การบริหารทั่วไป

มีการปฏิรูปทั้งโรงเรียน ชุมชนมีส่วนร่วมในการปฏิรูปโรงเรียน มีการทำงานเป็นทีม การสร้างเครือข่าย มีการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มีการประเมินเพื่อพัฒนา และมีการช่วยเหลือโรงเรียนที่ยากจน

การจัดการศึกษาของประเทศอังกฤษ ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศอังกฤษ ประกอบด้วย ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา โดยมีการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี โรงเรียนในอังกฤษส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนรัฐบาลและส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนสหศึกษา มีระบบการสอบคัดเลือกเข้า โรงเรียนมีชื่อเสียงดีมากและยังมีโรงเรียนเอกชนซึ่งเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐ จำนวน 2,400 โรงเรียนการพัฒนาโรงเรียนด้านการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในประเทศอังกฤษมีการดำเนินงานอย่างกว้างขวาง (Caldwell and Spinks. 1998 อ้างใน รายงานการวิจัยการพัฒนา รูปแบบ การพัฒนาครู และผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน, 2550 : 19-32) รายงานว่า มีโรงเรียน 2,400 โรงเรียน ในเขตการปกครองการศึกษาท้องถิ่น (Local education authorities = LEA) 104 เขตบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มีการกระจายอำนาจด้านการใช้งบประมาณทั้งหมดตามพระราชบัญญัติ การพัฒนาการศึกษา ค.ศ.1988 นอกจากนั้นการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนเป็น 4 ช่วงชั้น และกำหนดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และนำเสนอระดับความสำเร็จของโรงเรียนตามการจัดอันดับและเผยแพร่ต่อสาธารณะ และมีการประเมินคุณภาพโรงเรียนโดยสำนักงานมาตรฐานทางการศึกษา (Office for Standards in Education : OFSTED) เพื่อให้จัดการเรียนการสอนเป็นไปในแนวทางและมีมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ

การจัดการศึกษาในประเทศอังกฤษ ให้ความสำคัญกับการศึกษาที่สนองความต้องการของผู้เรียนทุกคนและความร่วมมือรวมพลังกันเพื่อการดำเนินการพัฒนาการศึกษา แฮร์ริส (Harris, 2000) IPPR (2003) ได้รายงานผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนว่า หลักการสำคัญของความร่วมมือรวมพลังเพื่อการพัฒนาการศึกษาที่สำคัญ มีสามประการคือ

1. การจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อมวลชนและเป็นการศึกษาที่สนองความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน

2. การจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญทั้งความเป็นเลิศทางวิชาการ และความเสมอภาคทางการศึกษา โดยต้องใช้เป้าหมายความเป็นเลิศทางวิชาการเป็นกลไกลดความไม่เสมอภาคทางการศึกษา

3. โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาการศึกษา สร้างความร่วมมือรวมพลังกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ความร่วมมือรวมพลังในระดับท้องถิ่น ไปสู่ความร่วมมือรวมพลังในระดับชาติ

ตัวอย่างโครงการจัดการศึกษาที่ใช้เป็นแนวแบบความร่วมมือรวมพลัง ตามแบบในประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ เขตการศึกษา (Education Act Zone) โรงเรียนบีคอน (Beacon School) การสร้างโรงเรียนเพื่ออนาคต (Building School for the Future) โครงการฝึกและเรียนรู้ในอนาคต (Future Learning and Training Program) ความเป็นเลิศในเมือง (Excellence in Cities) การยกระดับคุณภาพการศึกษาสำหรับทุกโครงการ (Improving the Quality of Education for All Project : IQEA) ดังมีผลการดำเนินงานโดยสรุปดังต่อไปนี้

1. เขตการศึกษา (Education Act Zone) โครงการเขตการศึกษา (Education Act Zone : EAZ) เป็นโครงการร่วมมือรวมพลังที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน โดยกระทรวงศึกษาธิการของประเทศไทย ให้ความสำคัญกับงานที่เป็นความคิดริเริ่ม มีความยืดหยุ่น เป็นนวัตกรรม และมีความปลอดภัย โดยความร่วมมือรวมพลัง จากทุกฝ่ายรูปแบบการดำเนินงานพัฒนาจากระดับล่าง โดยความร่วมมือรวมพลังจากทุกฝ่ายรูปแบบการดำเนินงานพัฒนาจากระดับล่าง โดยความเห็นชอบของคณะครูและบุคลากรของโรงเรียนแต่ละโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการถูกจัดให้อยู่ใน เขตพัฒนาทางการศึกษา (Education Act Zone (EAZ) โดยผู้บริหารโรงเรียนในเขตปฏิบัติการทางการศึกษาต้องประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกัน เพื่อร่วมกันสร้างแผนกลยุทธ์การดำเนินงาน และเพื่อวางแผนการดำเนินงานการฝึกอบรมร่วมกันเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง กิจกรรมความร่วมมือรวมพลังในโครงการแยกได้เป็น 3รูปแบบ ได้แก่

1.1 กิจกรรมขนาดเล็ก (Soft-edged activities) ได้แก่ กิจกรรมการประชุมร่วมกัน 3-4 วัน การจัดงานฉลองเทศกาลสำคัญ

1.2 กิจกรรมขนาดกลาง (Medium-edged activities) ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณรวมกลุ่มโรงเรียนในการพัฒนาเว็บไซต์ (web site) สำหรับหน่วยงานใช้ร่วมกันและการเรียนรู้วิธีการเรียนที่จัดขึ้นระหว่างโรงเรียนในเขต EAZ

1.3 กิจกรรมขนาดใหญ่ (Hard-edged activities) ได้แก่ การจัดตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อดำเนินการโครงการการศึกษาของชุมชน การตั้งคณะกรรมการการประเมินผลการดำเนินโครงการในภาพรวม และการพัฒนารูปแบบการประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนทั้งหมดในโครงการเขตการศึกษา (Education Act Zone) ได้ให้คำจำกัดความของความร่วมมือรวมพลัง

3 ระดับ ไว้ดังนี้ ระดับความร่วมมือรวมพลังแบบสหสมาชิก (Collegiality) หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการมีค่านิยมในการทำงานและเรียนร่วมกัน ความร่วมมือรวมพลังแบบสหพันธ์ (Federations) หมายถึงการที่โรงเรียนตั้งแต่สองโรงเรียนขึ้นไปทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาศักยภาพของโรงเรียน และความร่วมมือรวมพลังแบบเครือข่าย (Networks) หมายถึง การทำงานที่มีการติดต่อสัมพันธ์โดยไม่มีกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดมากนัก มีจุดประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

จากการประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนในเขตการปกครองการศึกษาท้องถิ่น (LEA) รวม 12 เขต และการตรวจเยี่ยมโรงเรียน 42 โรงเรียน พบว่า

1. ความร่วมมือรวมพลังให้ประโยชน์หลายประการ ประการแรก ความร่วมมือรวมพลังช่วยสร้างและขยายโอกาสการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกกลุ่ม ทุกระดับ โดยเฉพาะนักเรียน ช่วงอายุ 11 ปี โอกาสทางการศึกษาต่อมีเพิ่มมากขึ้น
2. นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น
3. ผลการสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนผลการปฏิบัติงานยอดเยี่ยม (Best Practices) ระหว่างครูทำให้ครูมีความมั่นใจเพิ่มขึ้นไม่รู้สึกหวาดและโดดเดี่ยว
4. ความร่วมมือรวมพลังทำให้โรงเรียนมีหุ้นส่วน และมีทรัพยากรการดำเนินงานเพิ่มมากขึ้น
5. ผลการดำเนินงานเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ถึงแม้จะไม่เห็นหลักฐานชัดเจนแต่เป็นที่รับรู้ทั่วกัน

อุปสรรคในการดำเนินงานความร่วมมือรวมพลังตามโครงการนี้ที่สำคัญคือ

1. ข้อจำกัดในทางปฏิบัติ แม้ว่าความร่วมมือรวมพลังจะทำให้เกิดประโยชน์หลายประการ แต่กระบวนการดำเนินงานแบบร่วมมือรวมพลังใช้เวลานาน บางโรงเรียนร้องทุกข์ผู้บริหารใช้เวลาในการประชุมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมากเกินไปจนเสียงานของโรงเรียน การจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนยังไม่ทั่วถึงและเป็นธรรม เพราะบุคลากรในโรงเรียนยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดสรรงบประมาณ ตามหลักการรวมพลัง

2. ประเด็นทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความวิตกกังวลในสิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อนเกี่ยวกับความร่วมมือรวมพลังและความต้องการระบบงานยืดหยุ่นและไม่เป็นทางการ

จากการศึกษาของ เอลิซาเบธ โอเวน (Elizabeth Owens) ครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาคารีส์ ดิกเกนส์ (Charlies Dickens Primary School) ในเขตการศึกษาภาคตะวันตก (Southward Education Action Zone : IPPR, 2003) ได้สรุปว่า EAZ ประสบความสำเร็จในระดับสูงมาก จากการประเมินคุณภาพโรงเรียนทุกโรงเรียนในเขตการศึกษาภาคตะวันตก (Southward Education Action Zone) พบว่า โรงเรียนมีความสำเร็จในการพัฒนา มีค่าตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินสูงขึ้นทุกโรงเรียน

ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้โครงการ EAZ ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ และด้านความใกล้ชิดกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งช่วยให้โรงเรียนประหยัดงบประมาณดำเนินการ และบุคคลของโรงเรียนมีความสะดวกในการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้

2. โรงเรียนปีคอน (Beacon Schools) โครงการโรงเรียนปีคอน (Beacon Schools) เป็นโครงการที่กระทรวงศึกษาธิการให้การสนับสนุนมีมูลนิธิการวิจัยทางการศึกษาระดับชาติ (National Foundation of Education Research : NFER) เป็นผู้รับผิดชอบในปี ค.ศ.2000 อันเป็นปีแรกของการดำเนินการ มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการ 250 โรงเรียน แต่ละโรงเรียนได้รับงบประมาณสนับสนุน 35,000 เหรียญต่อปี เป็นเวลา 3 ปีติดต่อกัน วัตถุประสงค์ของโครงการ คือ การริเริ่มทำกิจกรรมที่เป็นความคิดริเริ่มใหม่ โดยรวมพลังกับโรงเรียนร่วมทีมที่เป็นเครือข่ายโรงเรียน ด้วยการสนับสนุนการประสานงานและการดูจากเขตพื้นที่การศึกษาท้องถิ่น (LEA) เป็นการดำเนินงานพัฒนาเพื่อการยกระดับมาตรฐานของโรงเรียน กระบวนการดำเนินงานเริ่มต้นจากการเตรียมบุคลากรให้เห็นชอบกับการพัฒนา โดยใช้การประเมินตนเองการเยี่ยมชมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียนเครือข่ายหรือโรงเรียนร่วมทีม และการประเมินผลการดำเนินงานทุกขั้นตอนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โรงเรียนที่อยู่ในโครงการทุกโรงเรียน มีการเชื่อมต่อประสานงานระหว่างโรงเรียนกับกระทรวงศึกษาธิการและการจ้างงาน (DFEE) ผ่านทางอินเทอร์เน็ต กิจกรรมที่สำคัญและทำกันทุกโรงเรียน คือการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ และการฝึกอบรมการคิดริเริ่ม การพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาบุคลากร การปฏิบัติงานเป็นเครือข่ายกับโรงเรียนร่วมทีม แทนการทำงานโรงเรียนแบบเดิมเป็นการเพิ่มกำลังใจของครูและนักเรียน โรงเรียนในโครงการจำนวนร้อยละ 75 ได้แสวงหาโรงเรียนร่วมทีมเป็นเครือข่ายเพิ่มขึ้นมีจำนวนโรงเรียนแต่ละทีมประมาณ 15 โรงเรียน (Rudd and others, 2001 อ้างใน รายงานการวิจัย การพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน, 2550 : 24-25)

3. การสร้างโรงเรียนในอนาคต (Building Schools for the Future: BSF) กระทรวงศึกษาธิการและทักษะ (Department of Education and Skills หรือ DES) ริเริ่มดำเนินงานโครงการระดับชาติเป็นโครงการ 10-15 ปี มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาโรงเรียนให้มีความทันสมัย เป็นโรงเรียนที่เหมาะสมสำหรับอนาคต โครงการ BSF มีการจัดทุนสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน รวมทั้งการจัดหาสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสิ่งอำนวยความสะดวก และการสร้างอาคารเรียนให้โรงเรียน ดำเนินการครั้งแรกในเขตพื้นที่การศึกษา เชฟฟิลด์ (Sheffield) ต่อมาได้ขยายผลการดำเนินงานไปที่เขตพื้นที่การศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้สำรวจ แสวงหาข้อมูลที่เป็น และแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมจากการดำเนินงานในโครงการนำร่องให้หน่วยงานกลางนำไปขยายผลไปยังเขตพื้นที่การศึกษาอื่นๆ ต่อไป

คณะกรรมการศึกษาและพื้นที่ในอเมริกา (U.S Department of Education and Districts. 1998) อ้างถึงในรายงานการวิจัย การพัฒนารูปแบบ การพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการพัฒนา การเรียนรู้ทั้ง โรงเรียน, 2550 : 26) กล่าวว่า การดำเนินงานในระยะแรกของเขตพื้นที่การศึกษา เชฟฟีลด์ (Sheffield) ใช้งบประมาณ 79.9 ล้านปอนด์ เพื่อการปรับปรุงและการสร้างอาคารเรียนการจัดหา สิ่งอำนวยความสะดวก ใช้งบประมาณ 9.6 ล้านปอนด์ สำหรับเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ (Information Communication Technology : ICT) พัฒนาโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาให้มีมาตรฐาน ตามที่กำหนดไว้ โดยทุกโรงเรียนสามารถจัดการศึกษาให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ตรงตามความสนใจ ความต้องการ และความถนัดของแต่ละคน สามารถพัฒนานวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียน การสอน และร่วมกับชุมชนดำเนินการใช้ทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกของโรงเรียนใน การพัฒนาชุมชน ได้ตามความต้องการชุมชนแต่ละแห่งในปีการศึกษาต่อไป การดำเนินงานพัฒนา โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษา Sheffield จะได้ขยายการดำเนินงานไปยังโรงเรียนในเขตพื้นที่ การศึกษาอื่นๆ ต่อไป

จากการรายงานของ IPPR (2003) สรุปว่า การพัฒนาอาคารสถานที่ในโรงเรียนตาม โครงการ BSF ควรต้องมีการทบทวนในสองประเด็น คือ ต้องมีการปรับปรุงแนวทางการพัฒนา อาคารเรียนและเทคโนโลยีโดยเร็ว เพราะบุคลากรในโรงเรียนต้องการให้มีการออกแบบอาคารเรียน และการจัดหาเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่สนองความต้องการในการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งลักษณะแตกต่างจากสภาพในอดีต ซึ่งไม่มีภาพที่ชัดเจน และประการที่สอง รัฐบาลควรจัดสรร งบประมาณเพื่อพัฒนาครูและผู้บริหาร ให้มีทักษะและความรู้เพียงพอที่จะใช้ประโยชน์เครื่องมือ อุปกรณ์สมัยใหม่ได้

4. โครงการการเรียนการสอนในอนาคต (Future Learning and Teaching Program : FLAT) โครงการการเรียนการสอนในอนาคต (Future Learning and Teaching Program : FLAT) มีวัตถุประสงค์ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมโครงการนำร่องนวัตกรรมที่ทำแนวการจัดการศึกษาของโรงเรียน เพื่อสำรวจและแสวงหาแนวทางการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ ซึ่งจะนำไปสู่แนวปฏิบัติที่ดีที่สุด และความเป็นเลิศทางวิชาการ โครงการมุ่งสนับสนุนผู้นำท้องถิ่นกลุ่มโรงเรียน โรงเรียน หรือครู ที่มีแนวคิดใหม่ที่ทำทลายและต้องการศึกษาในรูปแบบโครงการวิจัยนำร่องนวัตกรรม หลักการสำคัญใน การดำเนินงานในโครงการนำร่องต้องมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

- 4.1 เป็นนวัตกรรมที่ขยายประสบการณ์การเรียนรู้ของเยาวชน
- 4.2 เป็นนวัตกรรมที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น
- 4.3 เป็นนวัตกรรมที่สามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

4.4 เป็นนวัตกรรมที่สร้างบรรยากาศการเรียนการสอนที่สนองความต้องการและความสนใจของนักเรียนเป็นรายบุคคลได้ ในการดำเนินงานโครงการแต่ละโครงการนั้นต้องมีแนวทางดำเนินงานที่สำคัญ คือ ต้องเป็นโครงการที่มีความยั่งยืนและยังคงดำเนินการต่อเนื่องหลังจากเสร็จสิ้นระยะนำร่อง ต้องมีการดำเนินการร่วมกันระหว่างโรงเรียนและผู้นำชุมชน และโครงการ FLAT จัดสรรงบประมาณให้ทีมนักวิจัยเป็นผู้ประเมินผลการดำเนินงานเป็นรายปี

โครงการ FLAT สนับสนุนโรงเรียนการนำร่องนวัตกรรมรวมสามแบบ แบบแรกเป็นการสนับสนุนทางวิชาการในรูปของการให้คำปรึกษา/การเสนอแนะเกี่ยวกับแนวคิดใหม่ในการเรียนการสอน แบบที่สองเป็นการจัดหาทีมนักวิจัยร่วมประเมินผลการดำเนินงานโครงการที่ได้รับงบประมาณสนับสนุน และแบบที่สาม เป็นการสนับสนุนด้านงบประมาณสำหรับการดำเนินงานโครงการนำร่อง แยกเป็นสามระดับ โดยระดับที่หนึ่งเป็นการจัดสรรงบประมาณให้โครงการนำร่องนวัตกรรมของครูหรือหมวดวิชา รายละ 5,000–10,000 ปอนด์ ระดับที่สองเป็นการจัดสรรงบประมาณให้โครงการนำร่องนวัตกรรมระดับโรงเรียนทั้งโรงเรียนหรือกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มละ 10,000–100,000 ปอนด์ และระดับที่สามเป็นการจัดสรรงบประมาณให้โครงการนำร่องนวัตกรรมระดับกลุ่มโรงเรียนที่เป็นกลุ่มขนาดใหญ่ กลุ่มละ 75,000 ปอนด์ขึ้นไป ทั้งนี้ทีมนักวิจัยผู้ประเมินโครงการจะดำเนินการประเมินโครงการนำร่องนวัตกรรมที่ได้รับงบประมาณในระดับสองหรือระดับสาม ส่วนโครงการนำร่องนวัตกรรมระดับหนึ่งใช้วิธีการประเมินตนเองและจัดทำรายงานส่งถึงสำนักงานโครงการ

ตัวอย่างโครงการนำร่องนวัตกรรม ได้แก่ โครงการนำร่องนวัตกรรมด้านการเรียนการสอน ประกอบด้วย การเรียนรู้ที่ใช้สมองเป็นฐาน (Brain-Based Learning) การเรียนรู้แบบพหุปัญญา (Multiple Intelligence Learning) การสอนเป็นทีมในปีแรกของการศึกษาระดับมัธยมศึกษา การแลกเปลี่ยนงานระหว่างครูที่สอนมัธยมต้นและประถมปลาย โครงการนำร่องนวัตกรรมด้านความยืดหยุ่นของหลักสูตรประกอบด้วย การจัดชั้นเรียนผสมระดับและอายุ (Mixing grade and Age) การจัดโครงการตารางเรียนใหม่ การจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การจัดผังห้องเรียนใหม่ การออกแบบและจัดหาเฟอร์นิเจอร์ในห้องเรียนให้เหมาะสมกับการเรียนการสอน แนวใหม่โครงการนำร่องนวัตกรรมด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตประกอบด้วย การพัฒนาวิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือรวมพลัง การฝึกอบรมส่งเสริมและพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การจัดกิจกรรมส่งเสริมความเชื่อ ประสิทธิภาพในตน โครงการนำร่องนวัตกรรมด้านความร่วมมือกับชุมชน ประกอบด้วย การบูรณาการเรียนรู้อินโรงเรียนกับการเรียนรู้จากสถานที่ทำงานในชุมชน การจัดกิจกรรมให้ผู้ปกครอง จัดการสอนซ่อมเสริมหรือการทบทวนวิชาการจัดให้มีศูนย์กลางการเรียนรู้

ตัวอย่าง โครงการนำร่องนวัตกรรมที่สนับสนุนโดยโครงการ FLAT คือ โครงการโรงเรียนในอนาคตบนพื้นที่สูง (Highland Future School Project) เป็นโครงการระยะที่สอง ปี (2000-2004) ของสมาคมบนพื้นที่สูง (Highland Council) โดยให้การสนับสนุนด้านวิชาการและด้านงบประมาณ ไม่รวมงบประมาณสำหรับการประเมินโครงการเป็นจำนวน 252,228 ปอนด์ ลักษณะการสนับสนุนเป็นการสนับสนุน โรงเรียนมัธยมศึกษาชุมชน (Community high Schools) สองโรงเรียน คือ โรงเรียนมัธยมศึกษาเกลน เออร์ควอท (Glen Urquhart High School) และ โรงเรียนมัธยมศึกษาอาร์ดนาเมอร์ชาน (Ardnamurchan High School) ด้านเทคโนโลยี การสื่อสารและสารสนเทศ โดยขยายการเรียนรู้ของทั้งโรงเรียนและชุมชน โดยการสร้างความเป็นหุ้นส่วนระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ส่วนโรงเรียนมัธยมศึกษาอาร์ดนาเมอร์ชาน (Ardnamurchan High School) ดำเนินการโดยการจัดหาคอมพิวเตอร์แบบพกพาหรือแล็ปท็อปให้นักเรียนทุกคนสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้และใช้เทคโนโลยีสื่อสารและสารสนเทศเพื่อการสอน และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าสู่ฐานความรู้และเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศรวมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนและผู้ปกครองได้รับประโยชน์จากการศึกษาจากหลักสูตรที่หลากหลาย

5. โครงการความเป็นเลิศในเมือง (Excellence in Cities) โครงการความเป็นเลิศในเมือง (Excellence in Cities) เป็นโครงการจัดการศึกษาในเขตเมืองของประเทศอังกฤษ ให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ เริ่มต้นดำเนินงานตั้งแต่ ค.ศ.1999 มาจนถึงปัจจุบัน โครงการนี้ครอบคลุมโรงเรียนประถมศึกษาจำนวนหนึ่งในสามของโรงเรียนทั้งหมด และครอบคลุมโรงเรียนมัธยมศึกษาทุกโรงเรียน กิจกรรมสำคัญในโครงการ ได้แก่ การจัดที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยงในการพัฒนาการเรียนรู้ในโรงเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปัญญาเลิศการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้สำหรับประชาชนในเมือง การจัดตั้งวิทยาลัยเฉพาะทางสำหรับครูผู้สอน การจัดสรรงบประมาณให้กับโรงเรียนที่อยู่ในโครงการ EAZ และโครงการโรงเรียนเบคอน (Beacon Schools) ทั้งนี้ การดำเนินงานส่วนใหญ่เป็นการดำเนินงานในลักษณะโครงการนำร่องโรงเรียนประถมศึกษาก่อน เมื่อมีการประเมินและพบว่า โครงการประสบความสำเร็จจึงมีการขยายผลไปโรงเรียนอื่นๆ ต่อไป

จากรายงานของสมาคมเมืองเชฟฟีลด์ (Sheffield City Council, 2004) พบว่า รัฐบาลอังกฤษ สนับสนุนงบประมาณ ให้โรงเรียนในเมืองเชฟฟีลด์ (Sheffield) ตั้งแต่เริ่มต้น โครงการโดยเฉลี่ยปีละ 8.33 ล้านปอนด์ สำหรับในช่วงปีการศึกษา 2002 จัดสรรงบประมาณให้ 11 ล้านปอนด์ ในจำนวนดังกล่าว สภาเมือง Sheffield ใช้งบประมาณ 4.7 ล้านปอนด์ ในการปรับปรุงศูนย์การเรียนรู้สำหรับประชาชนสองแห่งและศูนย์การเรียนรู้สำหรับประชาชนเพิ่มขึ้นใหม่อีก 3 แห่ง ใช้งบประมาณ 3.2 ล้าน และ 2.2 ล้านปอนด์ สำหรับการจัดพี่เลี้ยงในการพัฒนาการเรียนรู้ การจัดหน่วยหน่วยสนับสนุนการเรียนรู้ในโรงเรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปัญญาเลิศ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาและ

โรงเรียนประถมศึกษาตามลำดับ ใช้งบประมาณ 0.75 ล้านปอนด์ สนับสนุนการดำเนินงาน ของโรงเรียน ในโครงการเขตการศึกษา (Education Action Zone) นอกจากนี้ยังได้จัดสรรงบประมาณจำนวนหนึ่ง สำหรับโครงการพัฒนาโรงเรียนใหม่ๆ เป็นการนำร่อง เช่น โครงการคณะผู้นำ (Lead Department) โครงการพัฒนาทักษะการคิด (Thinking Skill Development) และโครงการท้าทายความเป็นเลิศ (Excellence Challenge)

6. โครงการพัฒนาคุณภาพสำหรับผู้เรียนทุกคน (Improving the Quality of Education for All Project : IQEA) ได้รับการพัฒนาเมื่อ ค.ศ.1990 ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์และมหาวิทยาลัย นอร์ติงแฮม (Cambridge University and Nottingham University) มีโรงเรียนในโครงการ 50 โรงเรียน ทั้งในอังกฤษ เปรโตริโก และแอฟริกาใต้ แฮร์ริส (Harris, 2000) ได้สรุปไว้ว่า หลักการสำคัญของ โครงการ IQEA คือ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ได้ก็ต่อเมื่อโรงเรียน สามารถสร้างความสัมพันธ์ได้ก็ต่อเมื่อโรงเรียนสามารถสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่าง การพัฒนาครูกับการพัฒนาโรงเรียนมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการทำงาน และโรงเรียนสามารถ พัฒนาระบบงานของโรงเรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาของโรงเรียนและความต้องการ ของชุมชน การดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนในโครงการ IQEA เป็นการดำเนินงานที่โรงเรียนลงทุน ให้นุเคราะห์การเข้ารับการฝึกอบรม 3 ภาคเรียน และจัดพี่เลี้ยงทำหน้าที่นิเทศสนับสนุนการดำเนินงาน ของโรงเรียน ทั้งนี้โรงเรียนต้องมีบุคลากรที่เต็มใจเข้าร่วมโครงการไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 โรงเรียน ต้องจัดเวลาสำหรับกิจกรรมการพัฒนาบุคลากรตลอดระยะเวลา 3 ภาคเรียนที่มีการฝึกอบรม โรงเรียนต้องคัดเลือก กลุ่มผู้บริหาร (Cadre group) ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในโรงเรียน และโรงเรียนต้องดำเนินการประเมินคุณภาพการศึกษาทั้งการประเมินภายในและ การประเมินภายนอก

จากรายงานของ IPP (2003) ได้สรุปไว้ว่ามูลนิธิการวิจัยทางการศึกษาระดับชาติ (National Foundation of Educational Research : NFER) ได้ประเมิน โครงการที่สำคัญ เช่น โรงเรียนเบคอน (Beacon School) และเขตการศึกษา (Education Act Zone : EAZ) 12 เขต และจัด กิจกรรมการสนทนากลุ่มครูและกลุ่มนักเรียน พบว่า ทุกโครงการมีจุดเน้นร่วมกันเป็นแบบการ ร่วมมือเป็นหุ้นส่วนเพื่อเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดีที่สุ่ดร่วมกัน (Partnership approaches to sharing best practices) หรือการร่วมมือรวมพลัง ประโยชน์ร่วมกัน ประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมมือเป็นหุ้นส่วน มีอย่างน้อย 5 ประการ

1. เปิดโอกาสให้มีการร่วมมือรวมพลังได้รวดเร็วและกว้างขวางมากขึ้น
2. การเรียนต่อระหว่างช่วงประถมศึกษาและมัธยมศึกษามีปัญหาน้อยลง เพราะครู ทั้งสองระดับมีการทำงานร่วมกัน มีความเข้าใจตรงกันมากขึ้น

3. การเป็นหุ้นส่วนทำให้มีโอกาสดมทุนเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูและผู้บริหารให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. การร่วมมือเป็นหุ้นส่วนทำให้ครูมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้น

5. การร่วมมือเป็นหุ้นส่วนทำให้ชุมชนและโรงเรียนได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกันเพิ่มมากขึ้นและเป็นช่องทางทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนดีขึ้น อย่างไรก็ตามการประเมินยังระบุถึงสภาพที่เป็นปัญหาของการดำเนินการร่วมมือเป็นหุ้นส่วน ได้แก่ โรงเรียนต้องใช้ความพยายามเพิ่มมากขึ้นในด้านการจัดหาและจัดสรรงบประมาณ การดำเนินงานที่ต้องใช้เวลามากกว่าการดำเนินงานโดยลำพัง เนื่องจากต้องเสียเวลากับการทำความเข้าใจได้ตรงกันและการเจรจาต่อรอง และปัญหาจากการทำความเข้าใจให้ตรงกันและการเจรจาต่อรอง และปัญหาจากการที่บุคลากรไม่ใจกว้างพอที่จะรับฟังความเห็นผู้อื่น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่โรงเรียนและผู้บริหารต้องพิจารณาปรับปรุงเพื่อความสำเร็จของการพัฒนาทั้งโรงเรียน

สรุปผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของประเทศอังกฤษมี 4 ด้าน ดังนี้

1. การบริหารวิชาการ มีการประเมินคุณภาพโรงเรียน มีการใช้แหล่งเรียนรู้ มีการจัดหาเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการจัดการเรียนการสอนผู้เรียนเป็นรายบุคคล มีการจัดชั้นเรียนผสมระดับและอายุ มีการจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระแบบผสมผสาน มีการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีการจัดหาคอมพิวเตอร์แบบพกพาหรือแล็ปท็อป และมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปัญญาเลิศ

2. การบริหารบุคลากร มีการจ้างงานผ่านระบบอินเทอร์เน็ต และการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษา

3. การบริหารงบประมาณ มีการกระจายอำนาจด้านการใช้งบประมาณ มีการจัดสรรงบประมาณรวมกับกลุ่มโรงเรียน และมีการประหยัดงบประมาณ

4. การบริหารทั่วไป มีการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มีโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการปฏิรูปการศึกษา มีการทำงานเป็นทีม มีการรวมพลังแบบกลุ่มเครือข่าย มีการรวมพลังแบบสหสมาชิก มีการรวมพลังแบบให้โรงเรียนมีหุ้นส่วน มีการออกแบบอาคารเรียน มีการจัดสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วม

การจัดการศึกษาของประเทศแคนาดา การจัดการศึกษาของแคนาดา ส่วนใหญ่มีรูปแบบลักษณะคล้ายคลึงกับการจัดการศึกษาของประเทศอังกฤษ คาลด์เวลล์ และสปิงส์, 1998 ฮาร์ริส 2000 (Caldwell and Spinks, 1998 : Harris, 2000 (อ้างอิงในสมเกียรติ ดังกิจวานิชย์, 2545 : 30) ตัวอย่างมีดังนี้

1. โครงการจัดทำตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ (School Achievement Indicators Program : SAIP) โครงการจัดทำตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ (School Achievement Indicators Program : SAIP) ของประเทศแคนาดามีลักษณะคล้ายกับโครงการสำรวจความก้าวหน้าทางการศึกษา (National Assessment of Educational Progress : NAEP) ของสหรัฐอเมริกา กล่าวคือ โครงการ (SAIP) เป็นโครงการระดับชาติทำการประเมินผลในรอบ 6 ปี ทั่วประเทศ โดยทำการประเมินแบบอิงมาตรฐาน (Standard-Based Assessment) เพื่อประเมินด้วยความรู้และสามารถของนักเรียน วัดประสิทธิผลของโครงการ (SAIP) มี 3 ประการ คือ

- 1.1 เพื่อกำหนดลำดับความสำคัญในการจัดการศึกษาและเพื่อการวางแผนหลักสูตร
- 1.2 เพื่อจัดบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพดีที่สุดให้กับเด็กในวัยเรียนทุกคน
- 1.3 เพื่อเสนอผลสำเร็จในการจัดการศึกษาต่อสาธารณชน

2. โรงเรียนในอนาคต (Tomorrow's School) แคนาดาได้จัดให้มีโครงการนำร่องทดลองใช้การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 7 โรงเรียน ในช่วงปลายทศวรรษ 1970 และขยายเพิ่มเป็น 200 โรงเรียนในปี ค.ศ.1987 (Caldwell and Spinks, 1989) รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนที่สำคัญ คือ รูปแบบในโครงการโรงเรียนในอนาคต (Tomorrow's School) ซึ่งดำเนินการโดยศูนย์ศึกษาการเรียนรู้และการปฏิบัติ (Centre for the Study of learning and Performance : CSLP) (2004) หลักการดำเนินงานโครงการ ใช้หลักการดำเนินงานแบบหุ้นส่วน โดยมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อพัฒนานักเรียนทุกคนได้มีโอกาสใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย และเพื่อประกันคุณภาพนักเรียนทุกคนให้ได้รับการฝึกทักษะทางเทคโนโลยีที่จำเป็นสำหรับการเข้าทำงาน เพื่อเป็นแรงงานที่มีคุณภาพ โครงการนี้เริ่มดำเนินการครั้งแรกที่โรงเรียนประถมศึกษาเซนต์ โดโรธี (St. Dorothy Elementary Schools) ต่อมาได้ขยายโครงการไปสู่ระดับมัธยมศึกษาในการดำเนินการ CSLP มีหน้าที่สำคัญ คือ การผลิตสื่อ/เครื่องมือที่ใช้พื้นฐานเทคโนโลยีสำหรับใช้งานระดับชั้นเรียน ด้านที่สองคือการพัฒนานวัตกรรม ให้มีความรู้พื้นฐานเพียงพอที่จะทำงานวิจัยแบบร่วมมือรวมพลังกับที่ปรึกษาโครงการประจำโรงเรียนได้ และด้านที่สาม คือ การทำวิจัยเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ มีโครงการที่สำคัญ

3. โครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาใหม่ (New High School Program) ของออนตาริโอ การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นนั้นมีปัญหา เนื่องจากเมื่อนักเรียนเลือกสาขาที่เรียนแล้วไม่สามารถเปลี่ยนสาขาใหม่ได้ นักเรียนต้องทนเรียนรายวิชาที่ไม่ถนัด ทำให้นักเรียนจำนวนมากออกจากโรงเรียนกลางคันเพราะสอบตกวิชาพื้นฐาน นักเรียนสายวิชาชีพที่สำเร็จการศึกษา ร้อยละ 50 มีปัญหาด้านทักษะการทำงานนายจ้างส่วนใหญ่ไม่พอใจคุณสมบัติของนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเข้าทำงาน และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการฝึกหัดนักเรียนใหม่

รัฐบาลมณฑลออนตาริโอ (Ontario Government, 2004) จึงดำเนินการพัฒนาโรงเรียนเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยจัดทำโครงการ โรงเรียนมัธยมศึกษาใหม่ (New High School Program) โดยมีนโยบายให้จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาโดยการรวมพลังระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีโอกาสสำรวจความสนใจ ความถนัด และความต้องการตั้งแต่แรกเข้าเรียน เพื่อที่จะได้เตรียมตัวเรียนต่อในสาขาวิชาที่ตรงความต้องการ และสามารถเปลี่ยนสาขาหรือโปรแกรมการเรียนได้

4. โครงการยกระดับคุณภาพโรงเรียนมานิโตบา (Manitoba School Improvement Program : MSIP) โครงการยกระดับคุณภาพโรงเรียนมานิโตบา (Manitoba School Improvement Program : MSIP) เป็นโครงการจัดการศึกษาที่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิวอลเตอร์ และดันแคน กอร์ดอน (Walter and Duncan Gordon Foundation) ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนที่ดำเนินการพัฒนาโรงเรียนได้โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของรัฐ โครงการนี้เริ่มดำเนินการในปี ค.ศ.1991 หลักการพัฒนาโรงเรียนที่สำคัญ คือ

4.1 ให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์วิชาชีพครูของบุคลากรมากกว่าการใช้ความรู้ทางวิชาการ

4.2 เน้นการพัฒนาโรงเรียนในระดับจังหวัดมิใช่การพัฒนาโรงเรียนในระดับชาติ

4.3 เป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษา คือ ผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง (Students at risk) ในเขตเมืองในระยะแรก ต่อมาจึงขยายไปถึงโรงเรียนในเขตชนบท

ในการดำเนินงานพัฒนา มีการสนับสนุนงบประมาณและการสนับสนุนทางวิชาการ โดยมูลนิธิวอลเตอร์ และดันแคน กอร์ดอน (Walter and Duncan Gordon Foundation) ได้จัดงบประมาณให้โรงเรียนโดยตรง โรงเรียนละ 10,000-30,000 เหรียญต่อปี เป็นเวลา 3-5 ปี และจัดหาทีมที่ปรึกษาและทีมประเมินผลการดำเนินงานสำหรับโรงเรียนอย่างต่อเนื่องจนถึงปี ค.ศ.2000 โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการต้องดำเนินการพัฒนาทั้งโรงเรียนตามจุดเน้นของโรงเรียน โดยต้องเน้นเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียน กลุ่มเสี่ยงโดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น และต้องดำเนินการแบบร่วมมือร่วมพลังทั้งระหว่างบุคลากรในโรงเรียนและระหว่างโรงเรียนกับทีมที่ปรึกษาโดยการดำเนินงานต้องดำเนินการดังนี้

1. โรงเรียนจัดทำและเสนอแผนพัฒนาซึ่งมีสาระเรื่องเป้าหมายการพัฒนาวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงานซึ่งแต่ละโรงเรียนเลือกใช้วิธีการเรียนการสอนเฉพาะที่โรงเรียนเห็นว่าเหมาะสมกับผู้เรียน แหล่งทรัพยากรที่มีอยู่และที่ต้องการเพิ่มเติม และวิธีการประเมินผลโดยการปรึกษากับทีมที่ปรึกษาในการจัดทำแผนการพัฒนา

2. โรงเรียนคัดเลือกและแต่งตั้งผู้ประสานงานโครงการและคณะทำงาน จัดสรรเวลาให้คณะทำงานมีเวลาสำหรับการประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำ มีเวลาสำหรับการเยี่ยมโรงเรียน และเวลาสำหรับการจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากร

3. เจ้าหน้าที่ MSIP จัดคณะที่ปรึกษา ดำเนินเอกสารและสื่อการสอนรวมทั้งการสนับสนุนวิชาการอื่นๆ และเครื่องมือสำหรับการประเมินผลการดำเนินงาน

4. โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ เป็นสมาชิกและร่วมกิจกรรมเครือข่าย MSIP Network ในระดับจังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากโรงเรียนสมาชิกอื่น

จากผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในโครงการ MSIP ได้พบว่า ผู้เรียนทุกโรงเรียนมีผลการเรียนดีขึ้นมากในช่วงเวลาดังกล่าว 3-5 ปี ที่โรงเรียนเข้าร่วมโครงการและระดับการเพิ่มของผลการเรียนมีความแตกต่างระหว่างโรงเรียน ตามลักษณะและวิธีการพัฒนาที่โรงเรียนเลือกใช้

สรุป การจัดการศึกษาของประเทศแคนาดา ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร และการพัฒนาครู โดยมีการพัฒนาครูแบบเข้ม รวมทั้งการพัฒนารูปแบบการบริหารแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานทั้งนี้การพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนาโรงเรียนในประเทศแคนาดา ประสบความสำเร็จเพราะระบบกิจกรรมที่มีการเร่งรัด (Urgency) มีทีมผู้ดำเนินงานที่รับผิดชอบเป็นเจ้าของเรื่อง (Agency) และบุคลากรมีพลัง (Energy) ในการพัฒนาการเรียนรู้

สรุปผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาในประเทศแคนาดามี 4 ด้าน ดังนี้

1. การบริหารวิชาการ มีการพัฒนาการใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา มีการผลิตสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา มีการจัดทำหลักสูตร มีการจัดทำเอกสารตำรา เอกสาร และสื่อการสอน มีการพัฒนาทั้งโรงเรียนตามจุดเน้นของโรงเรียนโดยต้องเน้นเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนกลุ่มเล็ก

2. การบริหารบุคลากร มีการพัฒนาครู และมีการพัฒนาผู้บริหาร

3. การบริหารงบประมาณ มีการสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิ Walter and Duncan Gordon Foundation

4. การบริหารทั่วไป มีการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มีการพัฒนาโรงเรียนแบบหุ้นส่วน มีการมีส่วนร่วมจากการรวมพลังระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน และมีการเป็นสมาชิกและร่วมกิจกรรมเครือข่าย ในระดับจังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากโรงเรียนสมาชิกอื่น

การจัดการศึกษาในประเทศออสเตรเลีย คาลด์เวลล์ และสปิงส์ (Caldwell and Spinks, 1998) (อ้างในสมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2545 : 30) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า รัฐบาลออสเตรเลีย เห็นความจำเป็นในการพัฒนาการศึกษาและได้ประกาศใช้การรักษเป้าหมายทางการศึกษาสำหรับโรงเรียนในศตวรรษที่ 21 ของอดิเลด (Adelaide Declaration on National Goals for the Schooling in the 21st Century)

ได้กำหนดเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) โดยการพัฒนาโรงเรียนโดยกำหนดภาพอนาคตของโรงเรียนและดำเนินการพัฒนาโรงเรียน โดยกำหนดภาพอนาคตของโรงเรียนในศตวรรษที่ 21 กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเป็นภาพรวม และกำหนดแนวทางการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนไว้ดังต่อไปนี้

โรงเรียนในศตวรรษที่ 21 ของประเทศออสเตรเลีย จะมีนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ในสภาพที่มีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) อย่างกว้างขวาง ให้โรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายมากขึ้น เมื่อแยกพิจารณาภาพอนาคตของโรงเรียนในศตวรรษที่ 21 เป็นรายด้านมีลักษณะดังนี้ ด้านวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาโรงเรียนมีบทบาทในการกล่อมเกลாதักษะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จนสามารถเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าของสังคม ด้านลักษณะกายภาพของโรงเรียน โดยที่การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทั้งในและนอกโรงเรียน ดังนั้น แม้ว่านักเรียนจะยังใช้เวลาส่วนใหญ่ในโรงเรียน แต่การเรียนรู้นอกห้องเรียนและนอกโรงเรียนโดยใช้เครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) จะมีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้นจะมีเครือข่ายที่เชื่อมโยงห้องเรียนเข้าด้วยกัน และมีเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนทั้งถึงกัน ทำให้ครูและนักเรียนสามารถทำงานและร่วมเรียนไปพร้อมกันได้ไม่ว่าโรงเรียนจะอยู่ห่างกันสักเพียงใด ในด้านนักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองและมีความสนใจเรียนรู้มากขึ้น มีบทบาทเป็นผู้กำหนดทิศทางการเรียนรู้ และเรียนรู้จาก การทำงานร่วมกันมากขึ้น นักเรียนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) ในการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนได้รับหรือปฏิเสธข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) และมีทักษะในการตัดสินใจเลือกรับหรือปฏิเสธข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) ที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ได้ ทางด้านครูยังคงมีบทบาทสำคัญใน การเรียนการสอนแต่จะสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนมากขึ้น ครูต้องพัฒนาตนเองและเรียนรู้ตลอดเวลา และการดำเนินงานในหน้าที่จะเป็นลักษณะของร่วมมือรวมพลังให้มากขึ้น เรียนรู้จากการทำงานวิจัยปฏิบัติการและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น

ในการเรียนการสอน ครูและนักเรียนมีบทบาทร่วมกันในการกำหนดกระบวนการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้ เนื้อหาสาระการเรียนรู้เป็นเรื่องเชื่อมโยงกับบริบทในชีวิตจริงครูจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสภาพจริงและมีประสบการณ์ตรงจากธรรมชาติ กระบวนการประเมินผล การเรียนรู้เน้นความสำคัญของการประเมินผลการปฏิบัติงานและเป็นการประเมินตามสภาพจริง การสอนโดยใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) ที่หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน รวมทั้งในและนอกโรงเรียน ยุทธศาสตร์ การพัฒนาโรงเรียนมี 9 ประการ คือ

1. การมีผู้บริหารโรงเรียนและผู้บริหารระดับสูงที่มีวิสัยทัศน์และความเป็นผู้นำ
2. นักเรียนได้รับการศึกษาตามความต้องการ เพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ในสังคมแห่งความรู้
3. ครูและบุคลากร ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น บรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่เทคโนโลยีสื่อสาร และสารสนเทศได้รับการพัฒนาให้มีความรู้และทักษะอย่างมีมาตรฐาน
4. การสร้างความเชื่อมโยง มีเครือข่ายระหว่างชุมชนและชุมชนเสมือน
5. จัดให้มีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ทันสมัยเพื่อเข้าถึงเทคโนโลยีที่เหมาะสม
6. การพัฒนาหลักสูตร และการประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี สื่อสารและสารสนเทศ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต
7. การกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาด้าน เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) ทั้งระบบ
8. การจัดการด้านเครือข่ายและความร่วมมือร่วมพลังเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง
9. การส่งเสริมการทำการวิจัยและพัฒนา เพื่อให้ครูได้พัฒนาคุณภาพการทำงานด้วยการใช้นวัตกรรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT)

แนวทางการดำเนินงานจัดการศึกษาเพื่อให้ยุทธศาสตร์บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้สรุปได้ 5 แนวทาง คือ แนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาด้านนักเรียน ครู ผู้บริหาร และผู้มีส่วนได้เสีย การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาด้านหลักสูตร การพัฒนาด้านนโยบาย แผน และการบริหารการพัฒนาด้านกฎหมายและระเบียบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวทางการดำเนินงานพัฒนาด้านนักเรียน ครู ผู้บริหารและผู้มีส่วนได้เสีย โดยการเพิ่มโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ ได้เรียนรู้และมีความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) มากขึ้น การเปิดโอกาสให้โรงเรียน ครอบครัว และชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and

Communication Technology : ICT) ได้อย่างเหมาะสม การวิจัยและพัฒนาเพื่อให้ได้นวัตกรรมทาง (Information and Communication Technology : ICT) ให้ได้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับนโยบาย และการวางแผนต่อไป การพัฒนาครูให้มีความตระหนัก และมีทักษะในการเรียนรู้ใช้ประโยชน์ จากนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) และเกิดการพัฒนาวิชาชีพอันจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาผู้บริหารโรงเรียน ผู้มีอำนาจในการจัดสรรทรัพยากร และผู้นำชุมชน ให้มีวิสัยทัศน์ และความเป็น ผู้นำการพัฒนาการให้บริการทางเทคนิค ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) แก่ครูผู้มีส่วนได้เสีย การสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้ชุมชน เข้าใจเป้าหมายด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) และเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียน การพัฒนาความเป็นหุ้นส่วน ระหว่างโรงเรียนกับบริษัทหรือองค์กรธุรกิจ

2. แนวทางการดำเนินงานพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ การจัดให้โรงเรียนมีเครือข่าย อินเทอร์เน็ตความเร็วสูงในราคาไม่แพงมีโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) ที่มีประสิทธิภาพ ยืดหยุ่น และ ใช้สนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนได้ รวมทั้งช่วยให้บุคลากรทุกระดับทุกฝ่ายสามารถเข้าถึง และใช้ประโยชน์ได้ การสนับสนุนและการอุดหนุนด้านงบประมาณและการวางแผนอย่างมีระบบ และเหมาะสมเพื่อให้โรงเรียนสามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) การดำเนินงานด้านโครงสร้างพื้นฐาน ยังรวมถึงการสร้างระบบการจัดข้อมูล การพัฒนาโปรแกรมในการวิเคราะห์ประสิทธิภาพและ ต้นทุน เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการตัดสินใจในการจัดสรรงบประมาณ และการวางระบบประเมินผลและ ติดตามการใช้ประโยชน์โครงสร้างด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงการจัดโครงสร้างพื้นฐานให้ เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

3. แนวทางการดำเนินงานพัฒนาด้านหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร โดยความร่วมมือกับ ภาครัฐ เอกชนและนานาชาติ ให้มีเนื้อหาสาระในหลักสูตรเกี่ยวกับวัฒนธรรมต่างๆ เพื่ออนุรักษ์ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลือกสรรเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจากต่างประเทศ มาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม การผลิตและเผยแพร่เอกสารและสื่ออิเล็กทรอนิกส์เกี่ยวกับหลักสูตร และสื่อการสอนให้มีคุณภาพ มีเอกภาพ และต้นทุนต่ำ การบริหารหลักสูตรให้มีการใช้ประโยชน์ จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) ในการขยายเครือข่ายสารสนเทศให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการในการแสวงหาความรู้ใหม่

การใช้เนื้อหาสาระและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้อย่างทั่วถึง การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์วิธีการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) ในการเรียนการสอนและการจัดทำระบบประกันคุณภาพด้านหลักสูตรเพื่อรับประกันคุณภาพด้านหลักสูตรเพื่อรับประกันคุณภาพของหลักสูตร

4. แนวทางการดำเนินงานพัฒนาด้านนโยบาย แผน และการบริหาร ได้แก่ การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและการวางแผนงานที่มีคุณภาพให้การขยายขอบข่ายการบริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) จากระดับชาติสู่ระดับโรงเรียน การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการโรงเรียน และสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน การสร้างความตระหนักและความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการยอมรับและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) และการบริหารจัดการด้านภาระงานและเวลา เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนและนักเรียนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) ได้อย่างทั่วถึงและสะดวก การพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพและการจัดลำดับสถานศึกษาแบบออนไลน์ให้สาธารณชนรับทราบ

5. แนวทางการดำเนินงานพัฒนาด้านกฎหมายและระเบียบ ได้แก่ การออกกฎหมายเกี่ยวกับการสื่อสารและโทรคมนาคม และกฎหมายเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาการออกระเบียบปฏิบัติเป็นจรรยาบรรณเกี่ยวกับความปลอดภัยในการเข้าใช้เครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) และออกกฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัยในการเข้าใช้เครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) รวมทั้งการประชาสัมพันธ์เผยแพร่กฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัยในการเข้าใช้เครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) รวมทั้งการประชาสัมพันธ์เผยแพร่กฎหมาย และระเบียบปฏิบัติให้ผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่มทุกระดับ เข้าใจสิทธิ หน้าที่ และผลประโยชน์ของตน

โดยสรุป การพัฒนาโรงเรียนในประเทศออสเตรเลีย ในด้านการพัฒนาการเรียนรู้แม้จะมีลักษณะคล้ายกับการพัฒนาการเรียนรู้ของประเทศอื่นๆ คือ การพัฒนาที่เน้นความสำคัญของนักเรียนในการเรียนรู้ และการพัฒนาการเรียนรู้ของประเทศออสเตรเลียนั้น ยังเน้นความสำคัญจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย ลักษณะการพัฒนาโรงเรียนดังกล่าว ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมพลังจากหลายฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชน ต้องใช้เงินงบประมาณจำนวนมากในการเตรียม

โครงสร้างพื้นฐาน ต้องมีการวางระบบเครือข่ายและระบบข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) ที่มีประสิทธิภาพ และต้องมีการพัฒนาบุคลากร ทุกฝ่ายทุกระดับให้สามารถผลิตใช้และรักษาระบบให้มีคุณภาพและทันสมัยเสมอ

สรุปผลการศึกษาศาภาพการจัดการศึกษาในประเทศออสเตรเลียมี 4 ด้านดังนี้

1. การบริหารวิชาการ มีจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียนและนอกโรงเรียน โดยใช้เครือข่าย เทคโนโลยีสารสนเทศ มีส่งเสริมการทำวิจัยและพัฒนา มีการผลิตและเผยแพร่เอกสารและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เกี่ยวกับหลักสูตรและสื่อการสอนให้มีคุณภาพ มีเอกภาพ และต้นทุนต่ำมีเครือข่ายที่เชื่อมโยง ห้องเรียนเข้าด้วยกันและมีเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียน มีการประเมินผลตามสภาพจริง และมีการพัฒนาหลักสูตรและการบริหารหลักสูตรโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

2. การบริหารบุคลากร มีบุคลากรในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่าย ครูมีบทบาทเป็นผู้กำหนดทิศทางการเรียนรู้ และเรียนรู้ ครูมีการดำเนินงานในหน้าที่จะเป็นลักษณะของการร่วมมือรวมพลังครูมีการจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสภาพจริง ครูสอนโดยใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน และ มีการวิจัยเพื่อพัฒนาครู

3. การบริหารงบประมาณ มีการกำหนดนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการวางแผนปฏิบัติการเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการจัดงบประมาณส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศทั้งระบบ มีการสนับสนุนและการอุดหนุนด้านงบประมาณและการวางแผนอย่างมีระบบและความเสมอภาค

4. การบริหารทั่วไป มีชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการพัฒนาระบบเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการกำหนดนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศมีการวางแผนงานด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และมีการจัดทำระบบประกันคุณภาพด้านหลักสูตร

การจัดการศึกษาในประเทศนิวซีแลนด์ แฟนซี (Fancy. อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552 : 25) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศนิวซีแลนด์ เป็นระบบการศึกษาโดยรัฐ ประกอบด้วย โรงเรียนระดับประถมศึกษา 2,350 โรงเรียนและโรงเรียนมัธยมศึกษา 350 โรงเรียน มีโรงเรียนเอกชนเพียงร้อยละ 4 จำนวนนักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จำนวน 740,000 คน โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก มีจำนวนนักเรียนโดยเฉลี่ย 200 คน นักเรียนในโรงเรียนประกอบด้วยนักเรียนเชื้อชาติออสเตรเลีย เมารี แปซิฟิก และเอเชีย ผลการเรียนรู้โดยเฉลี่ย พบว่า นักเรียนเกรด 4 และ 9 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับนานาชาติ

การจัดการศึกษาในนิวซีแลนด์มีส่วนเชื่อมโยงกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมจากภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจในปลายศตวรรษ 1980 ที่มีการว่างงานสูง ประชากรในวัยแรงงาน จึงศึกษาต่อเพื่อแสวงหาทักษะเพิ่มขึ้นเพื่อเพิ่มโอกาสให้ทำงานทำ ทำให้รัฐบาลริเริ่มพัฒนาการศึกษา ซึ่งมีการดำเนินงานแยกเป็น 3 ด้าน คือ การพัฒนาการศึกษาในภาพรวมการพัฒนาการบริหารการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1. การพัฒนาการศึกษาในภาพรวม แนวคิดในการพัฒนาการศึกษาเกิดขึ้นจากการประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งได้พบว่า การจัดการศึกษาเป็นแบบรวมศูนย์ ให้ระบบการบริหารจากส่วนกลาง ทำให้การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาทำได้ล่าช้า ไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม หลักสูตรล้าสมัย แนวคิดในการพัฒนาการศึกษาในภาพรวม จึงให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารการศึกษาของรัฐบาล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการศึกษาให้เหมาะสมทันเหตุการณ์ และมีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาลงสู่ระดับโรงเรียน การเปลี่ยนแปลงเจตคติของครูและการพัฒนาครู การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนที่ทันสมัย เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะทางสังคมและทักษะทางอาชีพที่เหมาะสมให้มีทางเลือกในการเรียนรู้ที่หลากหลาย ในการดำเนินงานของโรงเรียนจะมีการกระตุ้นให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียนมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาเพิ่มขึ้น

2. การพัฒนาการบริหารการศึกษาของประเทศนิวซีแลนด์ที่สำคัญมีทั้งการพัฒนาการบริหารให้ระดับกระทรวงไปจนถึงการพัฒนาในระดับโรงเรียน คือ การปรับโครงสร้างกระทรวงศึกษาธิการให้มีการแบ่งส่วนราชการกระทรวงศึกษาธิการเดิมออกเป็น 6 องค์กร คือ ให้ตัวกระทรวง หรือ กระทรวงศึกษาธิการ (Ministry of Education) ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและกำกับการดำเนินการจัดการศึกษาให้หน่วยงานที่มีอำนาจของนิวซีแลนด์ (New Zealand Qualification Authority) ทำหน้าที่ดูแลเรื่องคุณสมบัติ คุณวุฒิ และมาตรฐานวิชาชีพให้หน่วยงานติดตามการศึกษา ZEducatation Review Office : ERO) ทำหน้าที่ดูแลเรื่องการประเมินและประกันคุณภาพสถานศึกษาให้บริการการศึกษาพิเศษ (Special Education Service) ทำหน้าที่ดูแลการให้บริการจัดการศึกษาพิเศษ ให้บริการวิชาชีพ (Careers Service) ทำหน้าที่ดูแลการจัดการศึกษาวิชาชีพ และให้หน่วยจัดการศึกษาปฐมวัย (Early Childhood Development Unit) ทำหน้าที่ดูแลการจัดการศึกษาปฐมวัย ยุบรวมการบริหารวิทยาลัยครูและวิทยาโพลีเทคนิค โดยจัดตั้งเป็นสหวิทยาลัยให้รับผิดชอบการบริหารจัดการตนเองโดยอิสระ

ในการบริหารจัดการที่ระดับโรงเรียนนั้นได้มีการตั้งคณะกรรมการโรงเรียนโดยผู้ปกครอง ในรูปการประกัน ทำหน้าที่เป็นนายจ้างโดยตรง มีอำนาจหน้าที่แต่งตั้งผู้บริหารและครู รวมทั้งการบริหารจัดการโรงเรียนกระทรวงศึกษาธิการทำการกระจายอำนาจการบริหารและการตัดสินใจลงสู่ระดับโรงเรียนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนโดยตรง ส่วนในเรื่องที่เป็นนโยบาย และภาพรวม เช่น การร่วมมือร่วมพลังระหว่างสถานศึกษากับภาคอุตสาหกรรมยังเป็นการตัดสินใจจากส่วนกลาง

จากนโยบายดังกล่าวทำให้โรงเรียนต้องรับภาระการบริหารจัดการโรงเรียนเต็มตัวตามที่กฎหมายกำหนด ผู้บริหารโรงเรียนมีภาระงานเพิ่มขึ้นในด้านการเงินการงบประมาณ การตลาด และการจัดการทรัพย์สินของโรงเรียน

3. การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรปรากฏในโครงการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ (Achievement Initiative) และโครงการนิเทศการศึกษาระดับชาติ (National Education Monitoring Project) เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาทั้งระบบให้ต่อเนื่องสำหรับผู้เรียนตั้งแต่แรกเกิดไปจนตาย ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะที่เหมาะสมกับสังคมฐานความรู้ในยุคการเปลี่ยนแปลง ลักษณะของหลักสูตรตามแนวพัฒนานั้นมีความยืดหยุ่นมากขึ้นเกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวิตจริงมากขึ้นเน้นความสำคัญของความรู้และทักษะในฐานะพลเมืองดีที่มีเอกลักษณ์ มีเนื้อหาสาระครอบคลุมทุกมิติของวัฒนธรรมที่หลากหลาย เช่น มีการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาเมารีตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษานอกจากนี้หลักสูตรกำหนดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้เปลี่ยนจากการประเมินแบบอิงเนื้อหา เป็นการประเมินแบบอิงมาตรฐาน (Standard-based Evaluation) มีการสร้างธนาคารข้อสอบ และกำหนดระเบียบปฏิบัติในการสอบคัดเลือกเพื่อเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น

ลักษณะของหลักสูตรใหม่ตามแนวพัฒนา ที่ปรากฏในกรอบหลักสูตรของนิวซีแลนด์ (New Zealand Curriculum Framework) มิได้ระบุเนื้อหาวิชาที่นักเรียนต้องการ แต่เป็นระบุผลการเรียนรู้ที่เป็นเป้าหมายแต่ละระดับชั้น โดยโรงเรียนต้องจัดการเรียนการสอนกลุ่มวิชาสำคัญรวม 6 กลุ่มวิชา คือ ภาษาอังกฤษและภาษาท้องถิ่น (เมารี) คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปะ และสุขศึกษา โรงเรียนต้องดำเนินงานรับประกันว่านักเรียนต้องมีการพัฒนาทักษะที่สำคัญ 8 ด้าน คือ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการคำนวณ ทักษะด้านข้อมูลสารสนเทศ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการและแข่งขัน ทักษะทางสังคมและความร่วมมือ ทักษะการเคลื่อนไหวและกายภาพ และทักษะการทำงานและการเรียน โรงเรียนต้องส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านความซื่อสัตย์ ความอดทน ความเคารพนับถือการรู้จักให้เกียรติผู้อื่นและมีเมตตา

หลักสูตรเฉพาะทาง มีลักษณะพิเศษแตกต่างกัน เช่น หลักสูตรด้านเทคโนโลยี เน้นการให้ความสำคัญด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับสังคม และเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีออกแบบ เป็นต้น ส่วนหลักสูตรทางสุขภาพและร่างกายเน้นความสำคัญความรู้ความเข้าใจถึงการสร้างความเชื่อมั่นและความสามารถในการพัฒนาสุขภาพและร่างกายของตนเองรวมทั้งการมีส่วนร่วมในการรักษาสุขภาพและความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น

ผลจากการพัฒนาหลักสูตร ปรากฏว่า การจัดทำรายการกลุ่มสาระการเรียนรู้และการจัดทำรายการกลุ่มทักษะสำคัญที่ต้องพัฒนาแทนที่จะช่วยให้ครูดำเนินการเรียนการสอนได้ดีขึ้น แต่ผลการพัฒนาหลักสูตรส่งผลทำให้ครูมีปัญหาในการบูรณาการเนื้อหาสาระและทักษะที่ต้องพัฒนาในการจัดการเรียนการสอนให้ได้ผลดี กระทรวงศึกษาธิการจึงเปลี่ยนแนวความคิดด้านหลักสูตรโดยหันมาใช้แนวคิดจากโครงการกำหนดและคัดเลือกสมรรถนะหลัก (Defining and Selecting Key Competencies : DeSeCo) โครงการของ OECD แทนนั้นคือ แทนที่จะกำหนดรายการทักษะและค่านิยมที่ต้องการพัฒนาดลงในหลักสูตรกลับใช้การนิยามศักยภาพที่ควรพัฒนาแทนโดยมีกลุ่มศักยภาพที่ต้องการพัฒนา 5 กลุ่ม คือ 1) ศักยภาพด้านความคิดรวมทั้งการคิดสร้างสรรค์และการคิดวิเคราะห์ 2) ศักยภาพด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นรวมถึงเรื่องความรับผิดชอบการทำงานแบบมีส่วนร่วม การเห็นคุณค่าของพหุวัฒนธรรม 3) ศักยภาพด้านการพึ่งตนเอง รวมถึงเรื่องการมีเอกลักษณ์มีเป้าหมายและมีวินัยในตนเอง 4) ศักยภาพด้านวิชาการรวมถึงเรื่องทักษะด้านภาษาการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น และทักษะการใช้เทคโนโลยี 5) ศักยภาพด้านเจตคติ รวมถึงความมีน้ำใจ ใจกว้าง ความสนใจ ใฝ่รู้และมีทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

4. ความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียน การพัฒนาโรงเรียนที่สำคัญ ที่แสดงให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาของประเทศนิวซีแลนด์ ศึกษาได้จากโครงการโรงเรียนในอนาคต (Tomorrow's School) การเน้นย้ำการศึกษาในแมนเกียและโอทารา (Strengthening Education in Mangere and Otara : SEMO) และที่ โคทาไฮแทนกา (Te Kotahitanga) ซึ่งแต่ละโครงการมีสาระสำคัญดังนี้

4.1 โครงการโรงเรียนในอนาคต (Tomorrow's School) เป็นโครงการพัฒนาโรงเรียนที่เน้นความสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพของโรงเรียนโดยการกระตุ้นให้ผู้ปกครองและชุมชนเห็นความสำคัญเรื่องคุณภาพของโรงเรียนและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียนมากขึ้นทั้งโดยตรงและโดยอ้อม หัวใจสำคัญของการดำเนินงานคือการพัฒนาคุณภาพนักเรียน โดยการพัฒนาคุณภาพครู การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ผลจากการดำเนินงานปรากฏความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างชัดเจนในประเด็นต่อไปนี้

4.1.1 ด้านการบริหารจัดการโรงเรียน ในช่วงแรกของการพัฒนาโรงเรียน โดยคณะกรรมการโรงเรียนซึ่งแต่งตั้งจากผู้ปกครองและผู้นำชุมชน รับภาระการบริหารจัดการ โรงเรียนเต็มตัวตามที่กฎหมายกำหนด ผู้บริหารโรงเรียนมีภาระเพิ่มขึ้นในด้านการเงิน การงบประมาณ การตลาด และการจัดทรัพยากรของโรงเรียน ในช่วงหลังของการพัฒนา จุดเน้นด้านการจัดการอยู่ที่การบริหารบุคลากรและการบริหารเพื่อเพิ่มคุณภาพผลการเรียนรู้ของนักเรียน แต่ยังคงลักษณะการบริหารจัดการโดยโรงเรียนร่วมกับชุมชน

4.1.2 ด้านการสอนที่มีประสิทธิภาพ หัวใจของการพัฒนาโรงเรียน คือ การเพิ่มประสิทธิภาพผลการสอนของครูให้สามารถตอบสนองผู้เรียนที่มีภูมิหลังและความต้องการที่แตกต่างกันหลากหลายได้ กระทรวงศึกษาธิการประเทศนิวซีแลนด์ตระหนักถึงความสำคัญของบริษัทด้านการสอนของครูในการพัฒนาโรงเรียนได้ทำโครงการวิจัยเพื่อสังเคราะห์วิธีสอนที่ดีที่สุดซึ่งทำให้นักเรียนมีผลการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ผลการวิจัยได้ข้อสรุปว่า โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนและการพัฒนาครู โดยมีรูปแบบในการดำเนินงานได้แก่ การสร้างเจตคติที่ถูกต้องในการสอนให้แก่ครู การช่วยให้ครูเห็นคุณค่าของทรัพยากรครอบครัวและชุมชนที่จะช่วยส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอน แทนที่จะเห็นเป็นจุดอ่อนของผู้เรียน การให้ความรู้เกี่ยวกับการประเมินผลและการเปิดโอกาสให้เข้าถึงแหล่งข้อมูล การใช้ข้อมูลการประเมินผลให้เป็นประโยชน์ในการกำหนดมาตรฐานเปรียบเทียบ (Benchmarking) ได้การพัฒนาให้ครูสามารถสร้างเครื่องมือวินิจฉัยข้อบกพร่องของนักเรียนและสนับสนุนส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนได้ การพัฒนาให้ครูสามารถใช้ประโยชน์จากผลการประเมินในการพัฒนาตนเอง เน้นการใช้ผลการประเมินเพื่อ การเรียนรู้การส่งเสริมให้ครูได้เรียนรู้จากผลงานวิจัย และลงมือทำวิจัยเพื่อพัฒนาตนเอง ข้อค้นพบจากการวิจัยดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาครู

4.1.3 จุดเน้นการพัฒนาการเรียนรู้ การดำเนินการพัฒนาโรงเรียนเน้นความสำคัญของการพัฒนาการเรียนรู้ตามระยะ ระยะแรกเป็นการสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ให้นักเรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็น ระยะที่สองเป็นพลเมืองดี และระยะที่สามเป็น การสร้างผู้เรียนที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อที่จะได้มีส่วนในการสร้างสรรค์สังคมและพัฒนาชาติอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

4.1.4 ความสำคัญของการขยายโอกาสทางการศึกษากระทรวงศึกษาธิการประเทศนิวซีแลนด์เห็นความสำคัญของการศึกษานอกโรงเรียน และสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบ โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเร่งดำเนินการแบบร่วมมือรวมพลังกับองค์กรภาครัฐและเอกชนพัฒนาเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) ให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้จากแหล่งความรู้ที่หลากหลายมากขึ้นผลจากการดำเนินการปรากฏว่าโรงเรียนหลายโรงเรียนมีการรวมกลุ่มดำเนินงานร่วมกับสถาบันอุดมศึกษา

เพื่อขยายขอบเขตแหล่งความรู้ที่หลากหลายสนองความต้องการของนักเรียนและผู้เรียนทั่วไปได้มากขึ้น มีการดำเนินการในลักษณะเครือข่ายกว้างขวางมากขึ้น

4.1.5 โครงการการเน้นย้ำการศึกษาในแมนเกียและโอทารา (Strengthening Education in Mangere and Otara : SEMO) จากการประเมินผลการเรียนของโครงการการให้ข้อมูลแก่นักเรียนนานาชาติ (Program for International Student Assessment : PISA) พบว่า นักเรียนในประเทศนิวซีแลนด์มีผลการเรียนโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่มีสภาพเศรษฐกิจคล้ายคลึงกัน เช่น แคนาดา อังกฤษ ญี่ปุ่น แต่การกระจายหรือความแตกต่างของคะแนนผลการเรียนภายในโรงเรียน ผลจากการสำรวจยืนยันข้อค้นพบดังกล่าวครูสามารถสอนนักเรียนในโรงเรียนส่วนหนึ่งให้มีผลการเรียนดีขึ้นตามเป้าหมาย แต่ยังมีนักเรียนจำนวนมากที่ผลการเรียนไม่ดีขึ้นหลายโรงเรียนมีจำนวนนักเรียนขาดเรียน มีปัญหาด้านพฤติกรรมการเรียนมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันครูหลายคนสามารถใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับนักเรียนที่มีภูมิหลังและความแตกต่างกันอย่างหลากหลายได้ในขณะที่ครูอีกหลายคนไม่สามารถเข้าใจได้

จากการสำรวจ พบว่า เขตแมนเกีย (Mangere) และ โอทารา (Otara) เป็นเขตพื้นที่ซึ่งมีสภาพเศรษฐกิจยากจนมากที่สุดและมีค่าเฉลี่ยผลการเรียนต่ำ ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการประเทศนิวซีแลนด์จึงดำเนินการ โครงการเน้นย้ำการศึกษาในแมนเกียและโอทารา (Strengthening Education in Mangere and Otara : SEMO) เป็นโครงการพัฒนาโรงเรียนเฉพาะ 48 โรงเรียน ในเขตดังกล่าว

การดำเนินการพัฒนาโรงเรียนเริ่มต้นจากการจัดประชุมคณะกรรมการโรงเรียนและชุมชนร่วมกับเจ้าหน้าที่จากกระทรวงศึกษาธิการเพื่อร่วมกันกำหนดปัญหา เพื่อพัฒนายุทธวิธีการแก้ปัญหา และเพื่อระดมทรัพยากรในการพัฒนา ผลการดำเนินงานในขั้นตอนแรกสรุปได้ว่า โรงเรียนทั้ง 48 โรงเรียน จะได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาล เฉพาะในเรื่องที่ทำให้ผลการเรียนของนักเรียนดีขึ้นอย่างมากที่สุดเท่านั้น และเป็นเรื่องที่โรงเรียนและชุมชน มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและรับผิดชอบดำเนินการพัฒนาโรงเรียน ปัจจัยหลักที่ทำให้ผลการเรียนของนักเรียนดีขึ้นได้แก่ การเปลี่ยนแปลงความเชื่อและเจตคติของครู ผู้ปกครอง การสอนการทำงานของครูหรือการเป็นพี่เลี้ยงและการฝึกให้ครูแก้ปัญหารวมทั้งการเปลี่ยนแนวคิดของครูจากการเห็นจุดด้อยหรือจุดอ่อนของนักเรียน เป็นการตระหนักถึงความแตกต่างด้านพื้นฐานความรู้เดิมของนักเรียน และการเห็นคุณค่าของความรู้ด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ลึกซึ้งของนักเรียน ผลจากการดำเนินโครงการมีหลักฐานเชิงประจักษ์อย่างชัดเจนว่า ผลการเรียนของนักเรียนในโครงการอยู่ในระดับดีกว่าผลการเรียนเฉลี่ยของนักเรียนระดับชาติ

5. โครงการที่ โคทาไฮแทนกา (Te Kotahitanga) เป็นโครงการที่ดำเนินการเพื่อพัฒนาผลการเรียนของชนเผ่าเมารี จากการสำรวจความคิดเห็นของครู นักเรียน และครอบครัวนักเรียนร้อยละ 80 มีความคิดเห็นว่าผลการเรียนของนักเรียนจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับครูและวิธีการสอนของครู ร้อยละ 60 มีความคิดเห็นว่าผลการเรียนของนักเรียนจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิหลังและสภาพครอบครัวของนักเรียนจากข้อค้นพบดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการประเทศนิวซีแลนด์ได้ทำการพัฒนาครูให้ตระหนักว่าการพัฒนาผลการเรียนต้องทำโดยการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนของครู มิใช่การปรับเปลี่ยนสภาพทางครอบครัวของเด็ก ให้ครูตระหนักถึงภูมิหลังที่แตกต่างกันอย่างมากรองนักเรียน และหาวิธีการสอนที่หลากหลายและใช้การวิจัยในชั้นเรียนที่หลากหลายและใช้ผลการวิจัยในชั้นเรียนให้เป็นประโยชน์ ผลจากการดำเนินงาน พบว่า นักเรียนโดยเฉลี่ยมีผลการเรียนดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ครูให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าเมื่อครูมองความหลากหลายด้านภูมิหลังของนักเรียนในเชิงบวก และนำจุดเด่นของนักเรียนแต่ละคนมาใช้เป็นฐานพัฒนาของนักเรียนทั้งชั้นเรียน ครูได้เรียนรู้วิธีการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรมด้วยตนเอง ผลสำเร็จจากการดำเนินงาน โครงการที่ โคทาไฮแทนกา (Te Kotahitanga) ทำให้มี การขยายผลการดำเนินงาน โดยเฉพาะด้านการพัฒนาครูเป็น โครงการระดับชาติ

สรุป สภาพการจัดการศึกษาของประเทศนิวซีแลนด์ ช่วงปี ค.ศ.1998-ค.ศ.2001 กระทรวงศึกษาธิการมิใช่มีบทบาทเป็นผู้จัดการศึกษา แต่มีบทบาทเป็นผู้เสริมพลัง การจัดการศึกษา สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้ดำเนินการเต็มตามศักยภาพ โดยมีเป้าหมายหลัก เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและลดความแตกต่าง แนวทางการดำเนินงานที่สำคัญมี 6 ประการ คือ การค้นหาวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการ การแสวงหาแนวทางการปฏิบัติสู่ความเป็นเลิศ การพัฒนาบุคลากร การยอมรับวิสัยทัศน์ และความเห็นที่เป็นประโยชน์ต่องาน การสนับสนุนความร่วมมือรวมพลังและการใช้ยุทธวิธีเชื่อมโยง เพื่อเห็นภาพรวม กระบวนการดำเนินงานประกอบด้วยแผนยุทธศาสตร์ทางธุรกิจ 6 ด้าน คือ 1) การพัฒนาบุคลากร โดยส่งเสริมให้บุคลากรได้เรียนรู้และให้การยกย่องบุคลากรผู้ปฏิบัติงานดีเด่น 2) การรับผิดชอบการจัดการศึกษาของชนพื้นเมืองเมารี ให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกับประชากรกลุ่มอื่น 3) การบริหารจัดการที่เบ็ดเสร็จในสถานศึกษาเช่นเดียวกับนโยบายการจัดการศึกษา 4) การสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการจัดการศึกษา 5) การสร้างภาคีให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 6) การจัดการระบบสารสนเทศของโรงเรียนและหน่วยงานเพื่อประสิทธิผลในการบริหารและการตัดสินใจสั่งการ

สรุปผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาในประเทศนิวซีแลนด์มี 4 ด้านดังนี้

1. การบริหารวิชาการ มีการพัฒนาหลักสูตรเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีการพัฒนาการเรียนรู้เป็นสามระยะ ระยะแรกเป็นการสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ให้นักเรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็น ระยะที่สองเป็นพลเมืองดี และระยะที่สามเป็นการสร้างผู้เรียนที่มีนิสัย

ใฝ่เรียนใฝ่รู้ตลอดชีวิต เพื่อที่จะได้มีส่วนในการสร้างสรรค์สังคมและพัฒนาชาติอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน มีการสร้างธนาคารข้อสอบ มีจัดหลักสูตรเฉพาะทาง เช่น เทคโนโลยีกับสังคม เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีวัสดุศาสตร์ เทคโนโลยีออกแบบ

2. การบริหารบุคลากร มีพัฒนาให้ครูสามารถสร้างเครื่องมือวินิจฉัยข้อบกพร่องของนักเรียน มีการสนับสนุนส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียน มีการพัฒนาให้ครูสามารถใช้ประโยชน์จากผลการประเมินในการพัฒนาตนเอง เน้นการใช้ผลการประเมินเพื่อการเรียนรู้ มีการส่งเสริมให้ครูได้เรียนรู้จากผลงานวิจัย และมีการให้ครูลงมือทำวิจัยเพื่อพัฒนาตนเอง

3. การบริหารงบประมาณ ผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่ด้านการเงินการงบประมาณ การตลาด และการจัดทรัพย์สินของโรงเรียน มีการระดมทรัพยากรทางการศึกษาและได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาล

4. การบริหารทั่วไป มีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาลงสู่ระดับโรงเรียน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียน มีการระดมทรัพยากรทางการศึกษา มีการบริหารจัดการที่เบ็ดเสร็จในสถานศึกษา

การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

อุทัย บุญประเสริฐ (2544 : 1-15) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานหรือการบริหารแบบฐานโรงเรียน (School-based Management) SBM เป็นแนวคิดในด้านการบริหารจัดการโรงเรียน หรือการบริหารสถานศึกษา (School Management Approach) ที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษ 1980s เป็นรูปแบบการบริหารที่ยึดโรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการบริหารจัดการเป็นต้นแบบการบริหารที่ยึดตัวโรงเรียนเป็นแกนกลางหรือเป็นฐานในการคิดและดำเนินงานในกระบวนการบริหาร โรงเรียนของแต่ละโรงเรียนมีการกระจายอำนาจการบริหารการจัดการศึกษาไปสู่โรงเรียนโดยตรง มุ่งให้โรงเรียนดูแลรับผิดชอบการบริหารจัดการโรงเรียนด้วยตนเอง การบริหารแบบฐานโรงเรียนนี้เป็นรูปแบบการบริหาร (Management Model) ที่มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาไปจากส่วนกลางหรือจากเขตการศึกษาไปยังสถานศึกษาโดยตรงให้สถานศึกษามีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารโรงเรียน ทั้งโรงเรียนในรูปแบบเบ็ดเสร็จมีความเป็นอิสระและคล่องตัว ในการตัดสินใจในการบริหารจัดการ ในการสั่งการเกี่ยวกับการบริหาร โรงเรียนใน ทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของโรงเรียน ทั้งด้าน หลักสูตร การเงิน การงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป การบริหารตามรูปแบบดังกล่าวให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพจึงขึ้นอยู่กับ

1. การกระจายอำนาจการบริหารจัดการสู่หน่วยปฏิบัติการ โดยตรงซึ่งในที่นี้จะหมายถึงตัวโรงเรียนหรือสถานศึกษาโดยตรง

2. การบริหาร โดยหลักการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ซึ่งเป็นการคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้ประชาชนและชุมชน
3. การบริหารตนเอง (Self-managing) ด้วยตนเองเป็นหลัก
4. การบริหารจัดการที่ตอบสนองที่ตรงกับความต้องการ หรือสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชนมากที่สุด

การบริหารโรงเรียนในประเทศไทยที่ผ่านมาได้มีพยายามให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในรูปแบบคณะกรรมการสถานศึกษาแต่ในบทบาทที่เป็นจริงแล้ว ส่วนใหญ่ที่มีบทบาทแบบเป็นคณะที่ปรึกษามากกว่า กรรมการบริหารและเมื่อพิจารณาโดยทัศนะเชิงการบริหารแล้วอาจกล่าวได้ว่าคณะกรรมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการศึกษาของโรงเรียนน้อยมากทั้งในการจัดดำเนินการทำให้โรงเรียนมีบทบาทตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนต่อชุมชน รูปแบบการบริหารแบบยึดโรงเรียนเป็นฐานนอกจากจะตอบสนองต่อการบริหารจัดการศึกษาตามแนวปฏิรูปการศึกษา สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติแล้วยังจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ทั้งระบบบริหารจัดการของโรงเรียนหรือสถานศึกษา เช่น การปรับโครงสร้างอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งระบบให้สอดคล้องกับการกระจายอำนาจบริหารการศึกษาจากส่วนกลางสู่สถานศึกษา และหน่วยงานในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวจะต้องเปลี่ยนระบบแนวคิดหรือกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) จากการควบคุมตรวจสอบและกำหนดวิธีดำเนินงานจากศูนย์กลางไปสู่การทำหน้าที่ ด้านนโยบายและแผนด้านการดูแลมาตรฐาน ด้านการสนับสนุนทางวิชาการ การจัดสรรงบประมาณและการสนับสนุนให้โรงเรียนสามารถรับผิดชอบการบริหารจัดการโรงเรียนด้วยตนเองแบบเบ็ดเสร็จ แนวคิดที่สำคัญของการบริหารแบบฐานโรงเรียนก็คือ การให้สถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบ มีความเป็นอิสระและมีความคล่องตัวในการตัดสินใจในการบริหารจัดการในการสั่งการเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนทั้งด้านหลักสูตร การเงิน การงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป ด้วยระบบการมีส่วนร่วมแบบเป็นหุ้นส่วน (Partner) ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียหัวใจของเรื่องการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานจึงเป็นสิ่งที่โรงเรียนได้บริหารงานด้วยตนเองให้เป็นไปตามความต้องการ อันจำเป็น (Needs) ของโรงเรียนเองคณะกรรมการของโรงเรียนมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ในการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในการแก้ปัญหาและจัดกิจกรรมการศึกษาของโรงเรียนให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพเพื่อการพัฒนาโรงเรียนของตนเองเป็นหลักสำคัญรูปแบบ การบริหารโรงเรียนที่ชุมชนมีบทบาทหลัก (Community Control SBM) นั้นจะเป็นแบบที่เพิ่มความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้แก่ชุมชนและผู้ปกครอง โดยมุ่งเน้น

เพื่อให้ผู้รับบริการการศึกษา มีความพึงพอใจในการศึกษาที่จัดให้มากที่สุด คณะกรรมการโรงเรียน จึงมีส่วนจำนวนตัวแทน ผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด เช่น คณะกรรมการบริหารโรงเรียน (Board of Trustees) ในประเทศนิวซีแลนด์ ประกอบด้วยผู้แทน ผู้ปกครอง 5 คน ผู้แทนครู 1 คน ผู้บริหารโรงเรียน และตัวแทนนักเรียน 1 คน (เฉพาะโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย) และ ใน Chicago สหรัฐอเมริกา คณะกรรมการประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง 6 คน ผู้แทนชุมชน 2 คน ผู้แทนครู 2 คน ผู้บริหารโรงเรียนและนักเรียน (เฉพาะระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย) ประธาน คณะกรรมการมาจากกลุ่ม ผู้แทนชุมชนหรือผู้ปกครอง บทบาทของคณะกรรมการโรงเรียนก็คือ การทำหน้าที่คณะกรรมการบริหารโรงเรียนรูปแบบที่ผู้บริหารโรงเรียนเป็นหลัก (Administrative Control SBM) นั้นคณะกรรมการโรงเรียนที่ตั้งขึ้นจะมีบทบาทเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนเป็นประธานคณะกรรมการ โดยตำแหน่งคณะกรรมการ ประกอบด้วย ตัวแทนครู ตัวแทนผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชนตัวแทนนักเรียน (ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย) คณะกรรมการมีบทบาทในการให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการบริหาร แต่อำนาจการตัดสินใจ ในขั้นสุดท้ายจะยังคงอยู่ที่ผู้บริหารโรงเรียน เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ การบริหารฐานโรงเรียนประสบความสำเร็จคือ

1. ผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนต้องมีอำนาจอย่างแท้จริงในการบริหารงบประมาณ บุคลากร และหลักสูตร
2. อำนาจหน้าที่ต้องถูกใช้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีผลโดยตรงต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นหลักสำคัญ

การนำรูปแบบการดำเนินงานการบริหารแบบฐานโรงเรียนทั้ง 5 รูปแบบไปใช้นั้น ต้องคำนึงถึงข้อจำกัดและเงื่อนไขต่างๆ ดังนี้

1. รูปแบบที่ 1 และ 2 เป็นรูปแบบที่ใช้กับโรงเรียนของรัฐรูปแบบที่ 3 เป็นโรงเรียนในกำกับของรัฐ รูปแบบที่ 4 และ 5 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนรับผิดชอบ
2. คณะกรรมการตามรูปแบบที่ 1, 3 และ 4 ควรมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารกำกับ และดูแลการจัดการศึกษาส่วนคณะกรรมการตามรูปแบบที่ 2 และ 5 มีลักษณะเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา
3. การเลือกรูปแบบใดไปใช้ขึ้นอยู่กับบริบทของโรงเรียนนั้นๆ ผู้มีอำนาจในการจัดการศึกษาควรพิจารณาเลือกรูปแบบตามความเหมาะสม ไม่มีความจำเป็นต้องดำเนินการในแบบเดียวหรือในแนวทางเดียวที่เหมือนกันทั้งหมด
4. การนำรูปแบบการบริหารฐานโรงเรียนไปใช้ ควรทำแบบค่อยเป็นค่อยไปโดยเริ่มจากโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมก่อนและโรงเรียนที่มีความพร้อมอาสาสมัคร ไม่ควรกำหนดให้ใช้รูปแบบเดียวกันพร้อมกันทั่วประเทศ สำหรับโรงเรียนหรือสถานศึกษาทุกระดับ

ทุกประเภท พร้อมกันเพราะอาจเกิดปัญหาความขัดแย้งและมีอุปสรรคต่างๆ ตามเป็นอันมาก ซึ่งอาจจะนำไปสู่ความล้มเหลวและการมีทัศนคติในเชิงลบได้ง่าย

5. ในระยะแรกๆ ควรดำเนินโครงการนำร่องเพื่อทดลองการบริหารฐานโรงเรียน โดยกลุ่มตัวแทนโรงเรียนประเภทต่างๆ ขนาดต่างๆ ระดับต่างๆ เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและหาแนวทางที่เหมาะสมเมื่อได้แนวทางและวิธีการเฉพาะด้านต่างๆ การนำรูปแบบการบริหารฐานโรงเรียนไปใช้ให้ประสบผลสำเร็จ คือ ควรเน้นให้มีการดำเนินการในเรื่อง

5.1 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง

5.2 กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาและให้มีการกำหนดมาตรฐานงานของคณะกรรมการสถานศึกษาให้ชัดเจน

5.3 การสรรหาการคัดเลือกคณะกรรมการสถานศึกษาต้องให้ได้คนที่มีความรู้ความสามารถเสียสละและเป็นตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ อย่างแท้จริงต้องจัดการฝึกอบรมสัมมนาให้คณะกรรมการสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจเรื่องการบริหารและจัดการศึกษาตามแนวแบบการบริหารฐานโรงเรียนให้ชัดเจน

5.4 สนับสนุนให้ครูอาจารย์ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาอย่างใกล้ชิด

5.5 จัดให้มีเครือข่าย คณะกรรมการสถานศึกษาตลอดจน

5.6 ให้การสนับสนุนให้โรงเรียนสามารถดำเนินงานตามแนวการบริหารฐานโรงเรียน และสามารถรับผิดชอบการบริหารจัดการโรงเรียนของตนเองแบบเบ็ดเสร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 13) ได้สรุปไว้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการบริหาร และจัดการศึกษาไปยังคณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยใช้คณะกรรมการสถานศึกษา ทำหน้าที่กำกับส่งเสริมสนับสนุนภารกิจของสถานศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป

สรุป การบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรทางการศึกษา ในบริบทชนเผ่าภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีการนำหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป

ทรัพยากรทางการศึกษา

1. ความหมายและขอบข่ายของการบริหารทรัพยากรการศึกษา

หวน พินธุพันธ์. (<http://www.scribd.com/doc/76573227/>) ได้สรุปเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรการศึกษา ไว้ว่า ทรัพยากร หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวกลาง ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของคน วัสดุ เงิน หรืออื่นๆ ที่จะเป็นเครื่องช่วยในการดำเนินงานขององค์การสำเร็จได้ทรัพยากรในการบริหารที่

สำคัญคือ 4 Ms ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Materials) และ การจัดการ (Management) ทรัพยากรการศึกษา ก็คือ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Materials) และการจัดการ (Management) ที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา

การบริหารทรัพยากรการศึกษา คือ การพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุดแก่สถานศึกษา

2. ขอบข่ายของการบริหารทรัพยากรการศึกษา

แนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์ แบ่งทรัพยากรเพื่อการดำเนินกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ ออกเป็น 4 ประเภท คือ

2.1 ทรัพยากรมนุษย์

2.2 ทรัพยากรทางกายภาพ ประกอบด้วย ที่ดิน เครื่องอำนวยความสะดวก เครื่องมือ และวัสดุหรือพลังงาน

2.3 ทรัพยากรการเงิน

2.4 ข้อสนเทศ เช่น ข้อมูล ความรู้ Software Hardware

3. แนวคิดทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา มีแนวคิดที่แตกต่างกัน 3 แนวคิด คือ แนวคิดที่หนึ่ง มี 4 ประการ เรียกว่า “4 Ms” ได้แก่ คน (Men) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Materials) และการจัดการ (Management)

แนวคิดที่สอง มี 3 ประการ เรียกว่า “3 Ms” ได้แก่ คน (Men) เงิน (Money) และการจัดการ (Management)

แนวคิดที่สาม มี 6 ประการ เรียกว่า “6 Ms” ได้แก่ คน (Men) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Materials) วิธีการ (Method) ตลาด (Market) และเครื่องจักรกล (Machine)

4. ความสำคัญของทรัพยากรการศึกษา

4.1 ทำให้สถานศึกษาดำเนินการเรียนการสอนหรือพัฒนาคนให้มีคุณภาพ และได้ผลตามความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

4.2 เป็นการช่วยส่งเสริมงานวิชาการให้มีคุณภาพ

4.3 เป็นการช่วยส่งเสริมการดำเนินงานด้านอื่นๆ ในสถานศึกษา

4.4 เป็นตัวกลางหรือตัวกระตุ้นที่ทำให้กิจกรรมของสถานศึกษาดำเนินไปได้

4.5 มีบทบาทต่อกิจกรรมหรือการดำเนินการกิจของสถานศึกษาทั้งด้านของปริมาณ และคุณภาพ

5. แหล่งทรัพยากรทางการศึกษา

5.1 งบประมาณแผ่นดิน เช่น หมวดเงินเดือนค่าจ้าง หมวดที่ดินและสิ่งก่อสร้าง

5.2 เงินนอกงบประมาณ รายได้ของสถานศึกษา เช่น เงินบำรุงการศึกษา เงินบริจาค ขยายผลผลิตของสถานศึกษา

5.3 เงินจากการลงทุน สถานศึกษาเอกชนได้จากเจ้าของกิจการลงทุน อาจเป็นเอกชน มูลนิธิ สมาคม

5.4 ทรัพยากรจากชุมชน เช่น บุคคล ภูมิปัญญาชาวบ้าน องค์กรต่างๆ เช่น บริษัท ธนาคาร สมาคม มูลนิธิ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มผลิตภัณฑ์

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2545 : 87-88) ได้สรุปไว้ว่า ทรัพยากรทางการศึกษานั้นมีที่มาหลายแหล่งด้วยกันแต่ที่จะยกมานี้เป็นแต่เพียงตัวอย่างของแหล่งทรัพยากร ต้องการหารายละเอียดจำเป็นจะต้องเสาะแสวงหาเอกสารที่เกี่ยวข้องมาประกอบด้วย

1. งบประมาณแผ่นดิน สถานศึกษาที่เป็นของราชการงบประมาณแผ่นดินถือว่าเป็นแหล่งทรัพยากร แหล่งใหญ่ที่สุดโดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรทางการเงินโดยจะรวมเงินไว้ทุกหมวด ตั้งแต่หมวดเงินเดือนค่าจ้าง จนถึงหมวดที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ปัจจุบันการจัดเงินงบประมาณรัฐบาลพยายามจัดให้ตามโครงการต่างๆ สิ่งหนึ่งที่นักศึกษจะต้องทราบก็คือ หมวดเงินเดือนนั้นสำหรับอัตราใหม่สำนักงานงบประมาณ ได้ดำเนินการจัดสรรให้ เฉพาะอัตราที่ฝ่ายการรับรองกรอบอัตราค่าจ้างจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว เช่น สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู เป็นต้น

2. เงินนอกงบประมาณ นอกจากเงินรายได้แผ่นดินแล้ว บางสถาบันการศึกษายังมีรายได้ของตนเองโดยเฉพาะ เช่น เงินบำรุงการศึกษา หรือเงินอื่นๆ ซึ่งเงินเหล่านี้เป็นเงินที่สถานศึกษานั้นสามารถจัดหามาได้และสามารถจัดทำโครงการเพื่อใช้ในกิจกรรมของโรงเรียนได้

3. เงินจากการลงทุน สถานศึกษาที่เป็นของเอกชน แหล่งเงินรายได้ส่วนใหญ่มาจากการลงทุนของเจ้าของกิจการซึ่งอาจจะเป็นเอกชน มูลนิธิ สมาคม ก็ได้ เงินนี้จะใช้ในการดำเนินกิจการทั้งปวงของสถานศึกษานั้นร่วมกันเงินรายได้ที่เรียกเก็บจากผู้เรียน

4. ทรัพยากรจากชุมชน ชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีความสำคัญมากสถาบันการศึกษา จะได้รับการสนับสนุนทรัพยากรแทบทุกประเภทจากชุมชนแหล่งทรัพยากรของชุมชน ประกอบด้วย บุคคล องค์กรต่างๆ เช่น สมาคม มูลนิธิ องค์กรกุศลต่าง ๆ ทรัพยากรจากชุมชนที่ให้แกสถาบันการศึกษาอาจเป็น 2 รูปแบบ คือ

4.1 รูปแบบที่ 1 เป็นการให้แก่บุคคลโดยตรง เช่น ให้ทุนอุดหนุนในการศึกษา การศึกษาวิจัยค้นคว้า เป็นต้น

4.2 รูปแบบที่ 2 ให้การสนับสนุนแก่สถาบันโดยส่วนรวม เช่น การให้วัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ต่างๆ

5. แหล่งทรัพยากรจากต่างประเทศ เป็นแหล่งสนับสนุนในรูปของทุนผู้เชี่ยวชาญ หรือ วัสดุ อุปกรณ์ กล่าวคือ โดยสรุปทรัพยากรทางการบริหารการศึกษานั้นมีอย่างน้อยที่สุด 3 แหล่งใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ

5.1 จากภาครัฐบาล ได้จากงบประมาณแผ่นดิน เงินสนับสนุนจากภาครัฐบาล

5.2 จากเอกชน เช่น จากการลงทุน การบริจาคช่วยเหลือสนับสนุนจากทั้งชุมชน หรือหน่วยงานทั้งในและต่างประเทศ

5.3 รายได้จากการดำเนินงานหน่วยงานทางการศึกษาเอกชน เช่น เงินค่าบำรุงการศึกษา ค่าหน่วยกิต ค่าลงทะเบียน ค่าจำหน่ายวัสดุอุปกรณ์การศึกษาที่ผลิตจากสถาบันการศึกษานั้นๆ

สรุป ทรัพยากรทางการศึกษา ได้แก่ 1) งบประมาณหรือรายได้ของสถานศึกษา เช่น หมดเงินอุดหนุนต่างๆ หมดเงินเดือนค่าจ้าง หมดที่ดินสิ่งก่อสร้าง เป็นต้น 2) บุคลากร เช่น ครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการบริหารจัดการศึกษา 3) อุปกรณ์ทางการศึกษา เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์เครื่องครัว โต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์การเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ อุปกรณ์เครื่องดนตรี อุปกรณ์การกีฬา เป็นต้น 4) การบริหารจัดการ เช่น การบริหารจัดการเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การบริหารจัดการกระบวนการเรียนการสอน การบริหารจัดการเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผล การบริหารจัดการเกี่ยวกับการอบรมพัฒนามุคตากรและการบริหารจัดการเกี่ยวกับงานอาคารสถานที่ เป็นต้น

6. บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา

6.1 การกำหนดนโยบาย และแผนของสถานศึกษา โดยจัดให้มีการทำแผนงานของสถานศึกษาของตนขึ้น เพื่อจะได้ทราบว่าจะต้องทำกิจกรรมอะไรบ้าง

6.2 กำหนดทรัพยากรที่ต้องการ โดยรวบรวมความต้องการด้านทรัพยากรจากแผนงาน มีการจำแนกเป็นหมวดหมู่ที่ต้องการอย่างชัดเจน

6.3 การแสวงหาทรัพยากร โดยแสวงหาจากแหล่งทรัพยากรต่างๆ เช่น งบประมาณ เงินรายได้ เงินบริจาค ทรัพยากรจากชุมชน

6.4 การจัดสรรทรัพยากร โดยจัดเรียงลำดับความสำคัญหรือความพร้อมของโครงการที่จะดำเนินการ

6.5 การใช้ทรัพยากร โดยมีการวางแผนการใช้ เช่น จะใช้กระดาษในกิจกรรมใด เพื่อมิให้เก็บไว้โดยเปล่าประโยชน์ และควบคุมการใช้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

6.6 การประเมินการใช้ เช่น ประเมินผลประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ความเพียงพอ ปัญหาและอุปสรรค

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2545 : 46-48) ได้สรุปไว้ว่า ทรัพยากร คือ ทุกสิ่งที่ทำให้การดำเนินงานขององค์การหรือหน่วยงานบรรลุวัตถุประสงค์ นักบริหารให้ความหมายและจำกัดความ คำว่าทรัพยากรต่างๆ กันไป เช่น บางท่านหมายถึง 4M's บางท่านแบ่งเป็น 3M's โดยตัด m ที่ 3 คือ วัสดุอุปกรณ์ออกไปเพราะถือว่า m ที่ 2 คือเงินเป็นตัวรวมวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้เงินในด้านเศรษฐกิจ มักจะแบ่งเป็นทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรการเงิน และทรัพยากรข้อมูลสนเทศ แต่ไม่ว่าจะกำหนดอย่างไร จะไม่มีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิง ขึ้นอยู่กับว่าองค์กรใดจะเหมาะสมกับการกำหนดออกมาเป็นอย่างไรจึงจะเหมาะสมมากกว่า

ดังนั้น ทรัพยากรทางการศึกษาจึงหมายถึง สิ่งต่างๆ ที่ทำให้การจัดการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ ทรัพยากรทางการศึกษาจึงครอบคลุมอยู่ในความหมายต่างๆ ไม่ว่าจะมองในแง่ของทางเศรษฐศาสตร์ หรือทางบริหารก็ตาม การดำเนินการกับทรัพยากรเหล่านี้ต้องมีหลักการ วิธีการ และแนวคิดเป็นกรอบ เพื่อให้เกิดผลและมีประสิทธิภาพสูงสุด แต่เนื่องจากการศึกษาเป็นใหญ่ ขอบข่ายกว้างขวางครอบคลุมหลายส่วน ทรัพยากรจึงมีจำนวนมากและหลากหลายรูปแบบไปด้วย ในส่วนนี้จะเน้นทรัพยากรทางการเงิน วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการเป็นหลัก

4. กรอบแนวคิดทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาดังนี้

4.1 มีการวางแผนการเงิน การจัดทำงบประมาณที่สอดคล้องกับแผนการดำเนินงาน และการพิจารณา จัดสรรเงินที่เป็นธรรมและโปร่งใส

4.2 มีการบริหารสินทรัพย์ของสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

4.3 มีการจัดการเกี่ยวกับการรับและการจ่ายเงิน ทั้งเงินงบประมาณ และนอกงบประมาณ ที่สะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

4.4 มีการควบคุมการดำเนินงานทางการเงิน การบัญชี และพัสดุที่รัดกุม

4.5 มีตรวจสอบเงิน และสินทรัพย์ของสถานศึกษาที่ครอบคลุมและสม่ำเสมอ

4.6 มีการเก็บรักษาเอกสาร หลักฐานทางการเงินของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและสะดวกต่อการค้นหาและอ้างอิง

4.7 มีการกำหนด อำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบ รวมทั้งการจัดการองค์การในการบริหารการเงินของสถานศึกษาที่มีความชัดเจนและไม่ซ้ำซ้อน

หลักการบริหารระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การบริหารในระดับนี้มุ่งเน้นตอบสนองเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่เน้นความสำคัญของตัวผู้เรียน และเน้นการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามโครงสร้างการกระจายอำนาจ การบริหารทรัพยากรจะเป็นกลไกหรือเครื่องมือสำคัญที่จะกระตุ้นให้สถานศึกษาดำเนินการเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการจัดการศึกษาดังกล่าว จึงกำหนดหลักการสำคัญดังนี้

1. หลักความเป็นธรรม (Equity) เพื่อให้ทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน แม้ตัวผู้รับการศึกษาอาจมีความแตกต่างกันในลักษณะต่างๆ ดังนั้น ความเป็นธรรมจึงหมายถึงความเท่าเทียมกันของผู้ที่มีลักษณะ และความต้องการจำเป็นแบบเดียวกัน (Horizontal Equity) ความเสมอภาคในแนวนอน และความไม่เท่ากัน หรือแตกต่างกันสำหรับผู้ที่มีความต้องการและความจำเป็นไม่เหมือนกัน (Vertical Equity ความเสมอภาคแนวตั้ง) เพื่อให้ทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาเท่าเทียมกัน

2. หลักความเสมอภาค (Equality) หลักความเสมอภาคจะพิจารณาจากความแตกต่างในสภาพ และลักษณะของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาที่มีสภาพและลักษณะเหมือนกันควรได้เท่าเทียมกัน ส่วนสถานศึกษาที่มีสภาพและลักษณะต่างกัน เช่น ขนาดทำเลที่ตั้ง เศรษฐกิจแวดล้อมต่างกัน ก็ต้องนำมาพิจารณาเป็นค่าปรับให้เสมอภาคกันและได้รับทรัพยากรไม่เท่ากัน ทั้งนี้ระบบข้อมูลของสถานศึกษาจะต้องมีความถูกต้องและสะท้อนความต้องการ และความแตกต่างของสถานศึกษาอย่างแท้จริง

3. หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency and Effectiveness) คือต้องคำนึงถึงต้นทุน ค่าใช้จ่ายทุกหน่วยที่จ่ายไปต้องให้สูญเปล่าน้อยที่สุด ทั้งนี้ต้องมีระบบบริหารที่มีประสิทธิภาพ ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด คำนวณค่าโดยบรรลุมูลวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนด

4. หลักความพอเพียง (Adequacy) คือต้องคำนึงว่าทรัพยากรเพื่อการศึกษาไม่ว่าจะจัดสรรให้ด้วยวิธีใด ต้องสามารถทำให้สถานศึกษาสามารถทำงานได้ตามมาตรฐานที่กำหนด บางครั้งการคำนึงถึงเกณฑ์บางเกณฑ์อย่างตายตัวอาจก่อให้เกิดปัญหา การได้รับทรัพยากรที่น้อยเกินไปจนไม่สามารถดำเนินงานได้ ก็จำเป็นต้องมีการปรับให้อยู่ลักษณะที่พอเพียง

5. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) เพื่อลดบทบาทของภาครัฐและให้สถานศึกษาสามารถแข่งขันกันภายใต้ หลักความเสมอภาค และเป็นธรรมทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้จะต้องผ่อนคลายกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ให้สถานศึกษามีอิสระมากขึ้นและเปลี่ยนบทบาทภาครัฐจากเป็นผู้จัดดำเนินการ มาเป็นผู้กำหนดนโยบาย แผน มาตรฐานและการส่งเสริมสนับสนุน ตามแนวทางการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน สอดคล้องกับโครงสร้างการกระจายอำนาจ ทั้งด้านวิชาการ

งบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป มายังสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาที่มีความเป็นอิสระคล่องตัว ในการบริหารทรัพยากรประเภทต่างๆ ของตนเอง มีอำนาจตัดสินใจ เพื่อให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาให้มีคุณภาพมาตรฐานและสนองตอบความต้องการของผู้เรียน

6. หลักเสรีภาพ (Freedom of Choice) คือการให้ผู้เรียนมีสิทธิเลือกเข้าเรียนในสถานศึกษาตามความต้องการ เท่ากับเป็นการเพิ่มอำนาจซื้อให้กับผู้บริโภค (ผู้เรียน) และให้ความต้องการของผู้บริโภค (Demand) เป็นความต้องการที่มีอำนาจซื้ออย่างแท้จริง (Effective Demand) ซึ่งมีส่วนสนับสนุนให้กลไกตลาด มีการแข่งขันกันมากขึ้น เนื่องจากความต้องการของผู้เรียนในการเข้าเรียนแต่ละสถานศึกษา จะสะท้อนให้เห็นถึงปริมาณเงินที่สถานศึกษาพึงได้รับ ซึ่งหมายถึงสถานศึกษาจะต้องแข่งขันกันพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการจัดการศึกษาที่สนองตอบความต้องการของผู้เรียนตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด

7. หลักการปฏิบัติได้จริง (Practicality) การจัดสรรงบประมาณที่นำมาปฏิบัติต้องมีรูปแบบวิธีคำนวณที่สามารถอธิบายให้ทุกฝ่ายเข้าใจได้ ไม่ยุ่งยากซับซ้อนสามารถทำนายและตรวจสอบได้

ชนเผ่าในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

ชนเผ่าอาข่า

จากเว็บไซต์มุสลิมเชียงใหม่ (<http://muslimchiangmai.net/index.php?topic=260.0>) ได้สรุปไว้ว่า ชนเผ่าอาข่าเป็นแขนงหนึ่งของชนเผ่าธิเบต พม่า รูปร่างเล็กแต่ลำสันแข็งแรง ผิวสีน้ำตาลอ่อนและกร้าน ผู้หญิงมีศีรษะกลม ลำตัวยาวกว่าน่อง และขา แขน และขาตั้งชิดกับผู้ชาย มีภาษาพูดมาจากแขนงชาวโล-โล คล้ายกับภู ภาษาลาหู่ (มูเซอ) และลีซู (ลีซอ) ไม่มีตัวอักษรใช้วัฒนธรรมของคนอาข่าทำให้พวกเขามองชีวิตของคนในเผ่าเป็นการต่อเนื่องกัน เด็กเกิดมาเป็นประกันว่าเผ่าจะไม่สูญพันธุ์ พอโตขึ้นกลายเป็นผู้สร้างเผ่า และเป็นผู้รักษา “วิถีชีวิตอาข่า” ในที่สุดก็ตาย และกลายเป็นวิญญาณบรรพบุรุษคอยปกป้องลูกหลานต่อไป กฎต่างๆ เหล่านี้ครอบคลุมทุกคนในเผ่า ตั้งแต่ต้นนอนจนถึงเข้านอน ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นแนวทางสอน และแนะนำทุกคนในเรื่องของกฎหมายของเผ่า ประเพณี ศาสนา ยา และการรักษาโรค กติกรรม สถาปัตยกรรม การตีเหล็ก และการทำของเครื่องใช้เครื่องนุ่งห่ม เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำเพราะพวกเขาไม่มีตัวหนังสือใช้ แม้จะไม่ได้มีการบันทึกประวัติศาสตร์เป็นลายลักษณ์อักษร อาข่าก็มีตำนาน สุภาษิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมมากมาย ที่ทำให้หมายถึงในเผ่าพันธุ์ และชาวซึ่งในความเป็นอาข่าของตน เขาสามารถสืบสาวรายงานบรรพบุรุษฝ่ายบิดาขึ้นไปได้ถึงตัว “ต้นตระกูล” และรู้สึกว่ามันเหล่านั้น ก่อกำเนิดชีวิตเขามา และประทานวิชาความรู้ ในการเลี้ยงชีวิตรมาโดยตลอด เพราะเหตุที่มองตัวเองเป็นส่วนหนึ่ง

ของโชสร้อยซึ่งร้อยมายาวนักหนาจนเผ่าอำเภอดทนผจญ ความยากเข็ญทั้งหลาย ดำรงเผ่าพันธุ์ต่อไป เพื่อว่าลูกหลานจะได้รำลึกบูชาเขา เช่น บรรพชนคนหนึ่งในวันข้างหน้า ตามตำนานของอำเภารัชนี (อัมมา) และท้องฟ้า (อัมกะ) นั้นเสกสรรค์ขึ้นมาโดยมหาอำนาจ อะโพวหมีเย่ (บางครั้งแปลออกมาว่า “พระเจ้า”) จากอัมกะ สืบทอดเผ่าพันธุ์กันลงมาอีก 9 ชั่วเทพ คือ กานเน เนซ้อ ซ้อสือ สือโล โดมา ม่ายอ ยอเน เนเป และเบซุง พยางค์หลังชื่อบิดาจะกลายเป็นพยางค์หน้าของชื่อนุตรดังนี้เรื่อยลงมาตามแบบแผนการตั้งชื่อของอำเภ ซึ่งยังทำกันอยู่จนทุกวันนี้ ตำนานนี้ ระบุว่า มนุษย์คนแรกเป็นบุตรของเบซุง ชื่อ ชุ่มมิโอ ซึ่งเป็นบิดาของมนุษยชาติ สืบสายกันลงมาอีก 13 ชั่วโคตร จึงถึงโชตาปา ซึ่งเป็นมหาบิดาของอำเภทั้งปวง เวลาที่คนอำเภาลำรายชื่อการสืบสายของตน จะมีชื่อต้นตระกูลของเขารวมอยู่ด้วยเสมอ การร่ายรายชื่อบรรพบุรุษจนครบองค์ ซึ่งมีอยู่กว่า 60 ชื่อนี้ มิได้ทำการพร่ำเพรื่อ จะทำก็ในพิธีใหญ่ เช่น งานศพ หรือในยามเกิดกลียุคถึงต้องภวนาขอความช่วยเหลือจากบรรพบุรุษเท่านั้น ตามธรรมเนียมอำเภจะไม่ร่ายครบองค์ จะไล่ชั้นไปเท่าที่จำเป็น เช่น เมื่ออำเภแซ่เดียวกันสององค์ อยากจะรู้ว่า เป็นญาติใกล้ชิดหรือห่างแค่ไหน และที่สำคัญเมื่อหนุ่มสาวจะแต่งงานหรืออยู่กินกันนั้น พ่อแม่ทั้งสองฝ่าย จะนอกจากจะทราบชัดเรื่องการสืบสายโลหิตของตน อำเภยังทราบชัดว่าบรรพบุรุษ อพยพสืบทอดกันมาตามเส้นทางจีน พม่า และไทย แม้ว่าภาพจะยิ่งลางเลือนไร้รายละเอียด

ชนเผ่าอำเภเป็นสำเนียงเสียงพูดที่เรียกตนเองที่ถูกที่สุด โดยใช้สำเนียงเสียงนี้จากเขต 12 ปันนาในมณฑลยูนนานของประเทศจีน ลงมาในประเทศพม่า ลาว และประเทศไทย แต่มีคำนิยมเรียกชื่ออำเภ เป็น “อำเภ” ในประเทศไทย ซึ่งก็ไม่ผิดจากการศึกษาพบว่าชนเผ่าอำเภเป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในเขตทวีปเอเชีย โดยอาศัยอยู่ใกล้เขตธิเบต และเขตตอนใต้ของประเทศจีน อำเภส่วนหนึ่งต้องอพยพเข้าสู่ประเทศพม่าเพื่อแสวงหาที่ทำกิน และเมื่อประเทศจีนได้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยเฉพาะการปฏิวัติวัฒนธรรม ทำให้อำเภส่วนใหญ่ได้อพยพออกจากประเทศจีนเข้าสู่ ประเทศพม่าทางแคว้นเชียงตุง ประเทศลาว แขวงหลวงน้ำทา และทิศเหนือของประเทศเวียดนามเพิ่มมากขึ้น เพื่อหนีภัยจากปัญหาต่างๆ อาทิเช่น ปัญหาความไม่สงบทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ปัญหาการขาดแคลนที่ทำกิน และปัญหาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ เพื่อแสวงหาความสงบ การอพยพของชาวอำเภเข้าสู่ประเทศไทย อำเภที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยซึ่งมีบรรพบุรุษพื้นเพเดิม อาศัยอยู่ ทางตอนใต้ของประเทศจีน และเมื่อประมาณ 110 กว่าปี อำเภได้อพยพโยกย้ายเข้าสู่ประเทศไทยโดยมี 2 เส้นทาง คือ

เส้นทางแรกอพยพ จากประเทศพม่าแคว้นเชียงตุง เข้าสู่ประเทศไทยเนื่องจากเกิดปัญหาทางการเมือง ด้านฝั่งเขตอำเภอแม่จัน ทางหมู่บ้านพญาไพร (ปัจจุบันเป็นอำเภอแม่ฟ้าหลวง) โดยการนำของแสนอุ่นเรือน ชื่อภาษาอำเภว่า "หูลองจูเปาะ" และเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตบนคอยดุง

จนกระทั่ง เสียชีวิต ส่วนแสนพรหม ชื่อภาษาอ่าว่า "หู่ปอ เจ่วปอ" ซึ่งเป็นน้องของแสนอุ่นเรือน ได้อพยพ มาตั้งหมู่บ้าน อ่าทางฝั่งอำเภอแม่สาย เขตบริเวณบ้านผาหมี และหมู่บ้านอ่าเขต อำเภอเชียงแสน หรือบ้านคอยสะโจ้ ส่วนแสนใจ มีภาษาอ่าเรียกว่า "ถู่แซ เจ่วปอ" เป็นหลานของแสนอุ่นเรือน อีกคนหนึ่งได้มาตั้งหมู่บ้านแสนใจ ในเขตอำเภอแม่จัน (ปัจจุบันเป็นอำเภอแม่ฟ้าหลวง)

เส้นทางที่สอง ชนเผ่าอ่า ได้อพยพโดยตรงจากประเทศจีน โดยเดินทางผ่านบริเวณ ตะเข็บชายแดนพม่า และแม่น้ำโขงประเทศลาว และเข้าสู่ประเทศไทยโดยตรงที่อำเภอแม่สาย ปัจจุบันชุมชนอ่าได้กระจายกระจาย ตั้งชุมชนอยู่ในพื้นที่จังหวัดทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย คือ เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ ตาก น่าน และ เพชรบูรณ์ สายตระกูลอ่าที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย

ชนเผ่าลาหู่ (มุเซอ) (<http://muslimchiangmai.net/index.php?topic=260.0>) ได้สรุปไว้ว่า ประวัติศาสตร์ของชนชาติ “ลาหู่” มีมานานไม่ต่ำกว่า 4,500 ปี โดยชาวลาหู่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในทิเบต และอยู่ในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ต่อมาได้ทยอยอพยพลงมาอยู่ทางตอนใต้ของจีน โดยแบ่งออกเป็นสองสาย คือส่วนหนึ่งอพยพเข้ามาในแคว้นเชียงตุงประเทศพม่า เมื่อ พ.ศ.2383 และราว พ.ศ.2423 ได้เข้ามาอยู่ทางตอนเหนือของประเทศไทย โดยตั้งรกรากที่อำเภอฝาง จ.เชียงใหม่ เป็นแห่งแรก อีกส่วนหนึ่งได้อพยพเข้าไปในประเทศลาวและเวียดนาม ทั้งนี้ชนเผ่าลาหู่ได้แบ่งเป็นเผ่าย่อยอีกหลายเผ่า อาทิ ลาหู่ดำ ลาหู่แดง ลาหู่เหลือง ลาหู่ขาว ลาหู่ปะกิว ลาหู่ปะแกว ลาหู่เฮ้กะ ลาหู่ลาบา ลาหู่เซเล ลาหู่บาเล เป็นต้นปัจจุบันในประเทศไทยมีชนเผ่าลาหู่อาศัยอยู่ราว 1.5 แสนคน โดยกระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ตามแนวชายแดนไทย-พม่ากว่า 800 หมู่บ้าน พื้นที่ที่มีชาวลาหู่อาศัยอยู่มากได้แก่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และลำปาง โดยเฉพาะตามพื้นที่ติดชายแดนส่วนใหญ่แล้วชนเผ่าลาหู่ มักจะอาศัยปะปนกับชนเผ่าอื่นๆ หรือคนไทย มีเพียงส่วนน้อยที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มหรือเป็นหมู่บ้าน เผ่าลาหู่ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย คือ ลาหู่แดง ซึ่งมีการนับถือผี โดยโศโบหรือผู้นำทางศาสนา ส่วนลาหู่ดำหรือลาหู่เหลือง ก็มีการนับถือผีเช่นกัน นอกจากนี้เผ่าลาหู่ก็ยังมีการนับถือศาสนาคริสต์อีกด้วย ด้านวิถีชีวิตของชนเผ่าลาหู่ นั้น โดยปกติแล้วชนเผ่าลาหู่ชอบอาศัยอยู่บนที่สูง และเป็นชนเผ่าที่ไม่ชอบความวุ่นวาย มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เป็นชนเผ่าที่สามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าจะยังชีพด้วยการเป็นชาวนาปลูกข้าว และข้าวโพด เพื่อการบริโภคในครัวเรือน ลาหู่ก็ยังภูมิใจกับการเป็นนักล่าสัตว์ นอกจากนี้พวกเขายังเคร่งครัดกับกฎระเบียบของความถูกต้องและผิด ทุกๆ คนจะตอบคำถามในพื้นฐานเดียวกับคนรุ่นเก่า ชาวลาหู่เข้มแข็งต่อการยึดมั่นต่อความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และทำงานด้วยกันเพื่อยังชีพ ลาหู่อาจเป็นกลุ่มคนที่มีความเท่าเทียมทางด้านเพศมากที่สุดในโลก

ภาษาเผ่าลาหู่ ได้สรุป ภาษาของชนเผ่าลาหู่ไว้ดังนี้ (<http://www.sawadee.co.th/thailand/hilltribes/other.html>) ชนเผ่าลาหู่พูดภาษาธิเบต-พม่า ซึ่งคล้ายคลึงกับพวกอาข่าและลีซอ มูเซอ ส่วนใหญ่พูดภาษาไทยใหญ่และลาวได้ บางคนก็พูดภาษาจีนยูนานหรือพม่า ภาษามูเซอแดงและมูเซอคำต่างกันไม่มากนัก จึงฟังกันรู้เรื่อง โดยภาษาพูดเป็นการสืบทอดต่อๆ กันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษมาถึงปัจจุบัน โดยแสดงถึงวัฒนธรรมด้านภาษาของตนเอง ภาษาลาหู่มีแต่ภาษาพูดเท่านั้น การสืบทอด และการสื่อสารต่างๆ นั้นสืบทอด โดยใช้ระบบความจำ พูด ฟัง เท่านั้น จะไม่มีภาษาเขียนเป็นของตนเอง

ชนเผ่ากะเหรี่ยง (<http://muslimchiangmai.net/index.php?topic=260.0>) กะเหรี่ยงดั้งเดิมจะนับถือผี เชื่อเรื่องต้นไม้ป่าใหญ่ ภายหลังหันมานับถือพุทธ คริสต์ เป็นต้น กะเหรี่ยง มีถิ่นฐานตั้งอยู่ที่ประเทศพม่า แต่หลังจากถูกรุกรานจากสงคราม จึงมีกะเหรี่ยงที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ประเทศไทย กะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท แบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย กะเหรี่ยงสะกอ หรือที่เรียกนามตัวเองว่า ปากะญอ หมายถึง คน หรือมนุษย์นั่นเอง กะเหรี่ยงสะกอเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดมีภาษาเขียนเป็นของตนเอง โดยมีมิชชันนารีเป็นผู้คิดค้นดัดแปลงมาจากตัวหนังสือพม่าผสมภาษาโรมันกลุ่มนี้หันมานับถือศาสนาคริสต์เป็นส่วนใหญ่ กะเหรี่ยงโปร้นั้นเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างเคร่งครัดในประเพณี พบมากที่สุดที่ อำเภอมะละเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอมกน้อย จังหวัดเชียงใหม่ และแถบตะวันตกของประเทศไทย คือ กะเหรี่ยงบเว พบที่ อำเภอ ขุนยวม แม่ฮ่องสอน ส่วนปะโอ หรือตองสุกก็มีอยู่บ้าง แต่พบน้อยมากในประเทศไทย ชนเผ่า "ปากะญอ" เป็นชนเผ่าที่บอกกล่าวถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมานับร้อยนับพันเรื่องร้อย เรียงเก็บไว้ในแนวของนิทาน อาจจะไม่ใช่หลักฐานที่แน่ชัดแต่ก็พยายามที่จะเล่าสืบทอดให้ลูกหลานได้รู้ ถึงความเป็นมาของเผ่าพันธุ์ และวัฒนธรรมของตัวเอง เล่ากันตั้งแต่สมัยที่พระเจ้าสร้างโลก พระองค์ได้สร้างมนุษย์ คู่แรก คือ อัดัม กับเอวา ทั้งสองคนได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสวน (เอเดน) ที่พระองค์ได้สร้างไว้ ทั้งสองได้ทำ ผิดกฎ ของสวรรค์ จึงถูกเนรเทศลงมาให้กรรมอยู่ในโลกจนกระทั่งมีลูกหลานสืบเชื้อสายมาจนถึงทุกวันนี้ที่ตั้งของชนเผ่ากะเหรี่ยง ตั้งอยู่ที่ภูเขา "ทอทีปล่อก่อ" มีผู้เล่าว่า "เทาะแมป่า" เป็นหัวหน้า หมู่บ้านสืบเชื้อสายมาจนลูกเต็มบ้านหลานเต็มเมือง เมื่อที่ทำกินไม่พอเทาะแมป่าจึงพา ลูกหลานอพยพย้ายถิ่นฐาน ระหว่างการเดินทางว่ากันว่าเทาะแมป่าเดินเร็วมากลูกหลานพากันหยุดพัก เทาะแมป่าไม่สนใจลูกหลาน พยายามที่จะเดินไปข้างหน้าเรื่อยๆ จนมาหยุดตามที่ต่างๆ แถบแถว ลุ่มน้ำสาละวินบ้าง ลุ่มน้ำอิระวดีบ้าง กระทั่งสืบเชื้อสายเผ่าพันธุ์ จนมาถึงทุกวันนี้มีกะเหรี่ยง อาศัยอยู่กระจัดกระจาย ทั่วไปในเขตพม่า ตลอดจนในเขตภาคเหนือ และตะวันออกของประเทศไทย เอกสารบางชิ้นระบุว่าคนกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีน เมื่อถูกขับไล่หนีลงมาถึงหลักในระหว่างกลางเขตพม่ากับมอญ ตอนหลังถูกพม่าบีบ ต้องอพยพอยู่บนภูเขา เอกสาร

บางชั้นระบุว่าคนกะเหรี่ยงที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยล้วนมาจากพม่าทั้งสิ้นเพียงแต่ไม่มีเอกสารยืนยันว่าเข้ามาอยู่เมื่อใด แต่สันนิษฐานว่าเข้ามาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย บ้างก็ว่าในดินแดนล้านนา หรือก่อน โยนกด้วยซ้ำ นั้นหมายถึงการกำเนิดเมืองเชียงใหม่

ชนเผ่าลีซู (<http://muslimchiangmai.net/index.php?topic=260.0>) ได้สรุปไว้ว่า ชนเผ่าลีซู มีตำนานเล่าคล้ายๆ กับชนเผ่าอื่นๆ เผ่าในเอเชียอาคเนย์ถึงน้ำท่วมโลกครั้งใหญ่ ซึ่งมีผู้รอดชีวิตอยู่เพียงหญิงหนึ่งชายหนึ่งซึ่งเป็นพี่น้องกันเพราะได้อาศัยโดยสารอยู่ในน้ำเต้าใบมเหสีมา พอน้ำแห้งสองพี่น้องก็ออกมาและตามหาใครก็ไม่พบ จึงประจักษ์ใจว่าตนเป็นหญิงชายคู่สุดท้ายในโลก ซึ่งถ้าไม่สืบสายพันธุ์มนุษยชาติก็ต้องเป็นอันสูญพันธุ์ไป แต่ก็ตะขิดตะขวงใจในการเป็นพี่น้อง เป็นกำลังจึงต้องเสี่ยงทายฟังความเห็นของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เห็นมีไม้ยวบยื่นขอเขาจึงจับตัวครกกับลูกไม้แยกกันขึ้นให้กลิ้งลงจากเขาคนละฟาก ไม้เจ้ากรรมพอจะถึงต้นก็ไม่ยอมหยุดนิ่ง อุดสาหักกลิ้งอ้อมต้นเขาไปรวมกันเข้ารูปเดิมอย่างคิบดี ไม่ว่าจะลองเสี่ยงทายด้วยอะไรก็จะได้ผลแบบนี้ทั้งนั้น พี่ชายน้องสาวเห็นว่าพระเจ้า ยินยอมพร้อมใจให้สืบพันธุ์แน่ๆ จึงแต่งงานกันไม่นานก็มีลูกด้วยกัน ความหมายคำว่าลีซู ลีซูมีความเชื่อว่าเป็นชนเผ่าที่มีการแต่งกายมีสีสันสดใส และหลากหลายมาก ความกล้าในการตัดสินใจ และความเป็นอิสระชนสะท้อนออกมาให้เห็น จากการใช้สัตว์คั่นอย่าง รุนแรงในการเครื่องแต่งกาย คนอื่นเรียกว่าลีซอ แต่เรียกตนเองว่า “ลีซู” (คำว่า “ลี” มาจาก “อีหลี” แปลว่า จาริต ประเพณีหรือวัฒนธรรม “ซู” แปลว่า “คน”) มีความหมายว่ากลุ่มชนที่มีขนบธรรมเนียม จาริตประเพณี และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง อาจกล่าวได้ว่าชาวลีซูเป็นกลุ่มชนที่รักอิสระ มีระบบจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยืดหยุ่น เป็นนักจัดการที่มีประสิทธิภาพ จะไม่ยอมรับสิ่งใหม่โดยไม่ผ่านการเลือกสรร และจะไม่ปฏิเสธวัฒนธรรมที่แตกต่างโดยไม่แยกแยะ ด้วยเหตุนี้เองทำให้ชาวลีซูมีศักยภาพในการปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี ความเป็นมา ลีซูเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มธิเบต-พม่า ของชนชาติโลโล ถิ่นกำเนิดดั้งเดิมของชนเผ่าลีซูอยู่บริเวณต้นน้ำโขงและแม่น้ำสาละวินอยู่เหนือหุบเขาสาละวินในเขตมณฑลยูนนาน ตะวันตกเฉียงเหนือและตอนเหนือของรัฐกะฉิ่น ประเทศพม่า ชนเผ่าลีซูส่วนใหญ่เชื่อว่าเมื่อ 4,000 ปีที่ผ่านมาพวกตนเคยมีอาณาจักรเป็นของตนเอง แต่ต้องเสียดินแดนให้กับจีนและกลายเป็นคนไร้ชาติ ต่อมาชนเผ่าลีซู จึงได้เคลื่อนย้ายเข้าสู่รัฐฉานตอนใต้ กระจายกระจายอยู่ตามภูเขาในเมืองต่างๆ เช่น เมืองเชียงตุง บางส่วนอพยพไปอยู่เขตเมืองซือเหมา ลิบสองปันนา ประเทศจีน หลังจากนั้นได้อพยพลงมาทางใต้เนื่องจากเกิดการสู้รบกันระหว่างชนเผ่าอื่น นับเวลาหลายศตวรรษ ชนเผ่าลีซู ได้ถอยร่นเรื่อยลงมา จนในที่สุดก็แตกกระจายกัน เข้าสู่ประเทศพม่า จีน อินเดีย แล้วเข้าสู่ประเทศไทย เมื่อประมาณปี พ.ศ.2464 กลุ่มแรกมี 4 ครอบครัว มาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนครั้งแรกอยู่ที่บ้านห้วยส้าน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย อยู่ได้โดยประมาณ 5-6 ปี ก็มีการแยกกลุ่มไปอยู่หมู่บ้านคอยช้าง

ทำมาหากินอยู่แถบ ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย จากการสอบถามคนเฒ่าคนแก่ชาวลีซู ถึงเรื่องราวการอพยพว่า ได้อพยพมาจากหมู่บ้านแห่งหนึ่งทางตอนใต้ของเมืองเชียงตุงประเทศพม่า เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านลีซูห้วยสำน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย และโยกย้ายไปตั้งบ้านเรือน ในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ตาก พะเยา กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ แพร่และ สุโขทัย ลีซูไม่มีภาษาเขียนของตนเองลีซู แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ ลีซูลายกับลีซูดำ ชาวลีซูที่อยู่ใน ประเทศไทยเกือบทั้งหมด เป็นลีซูลาย ส่วนลีซูดำนั้นอยู่ พม่า จีน ทิเบต มุณีนิทกระจกเงา โครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

จากเว็บไซต์ สวัสดิ์คอคคอมไทยแลนด์ (<http://www.sawadee.co.th/thailand/hilltribes/other.html>) ได้สรุป ภาษาของชนเผ่าลีซูไว้ดังนี้ เผ่าลีซู อยู่กลุ่มเดียวกับ มูเซอ และอาข่า เรียกว่า โลโล กลุ่มโลโลมีความสัมพันธ์กับภาษาพม่ามีภาษาพูดในกลุ่มหยา (โลโล) ตระกูลธิเบต-พม่า 30% เป็นภาษาจีนฮ่อ ไม่มีภาษาเขียนของตนเอง แต่สำหรับ ลีซูที่นับถือเป็นคริสเตียนได้ใช้อักษรโรมัน มาดัดแปลงเป็นภาษาเขียนของชนเผ่า มีลักษณะการสืบทอดค่อย ๆ กันมามากกว่า การใช้ภาษาลีซูนั้น การสื่อสารและการพูดมากกว่า สำเนียงคำพูดของลีซูนั้น เสียงสั้นและสูง หรือบางคำก็ยาว พูดกับ เด็กเล็กที่กำลังฝึกพูด จะใช้ภาษาพูดอีกแบบหนึ่ง เช่น คำดำ คือ การยืน ส่วนใหญ่เป็นภาษาที่เด็ก สามารถพูดหรือ เอยขึ้นมาเองตามธรรมชาติของเด็ก โดยไม่จำเป็นต้องสอนให้เด็กพูด ชนเผ่าลีซูมีความเชื่อกันว่า การร้องไห้และการหัวเราะของเด็กนั้น เหมือนกับเป็นวาจาที่เด็กพูดเองโดยที่ผู้ใหญ่ ไม่ต้องสอนให้พูด เช่น การร้องไห้ของเด็กก็เหมือนกับการพูดหรือบอกตนเองว่าตอนนี้ ฉันมีความรู้สึกไม่พอใจ หิว ไม่สบาย เป็นต้น

จากเว็บไซต์มุสลิมเชียงใหม่ (<http://muslimchiangmai.net/index.php?topic=260.0>) ได้สรุปไว้ว่า ลีซูเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มธิเบต-พม่า ของชนชาติโลโล ถิ่นกำเนิดดั้งเดิมของชนเผ่าลีซูอยู่บริเวณต้นน้ำโขงและแม่น้ำสาละวินอยู่เหนือหุบเขาสาละวินในเขตมณฑลยูนนาน ตะวันตกเฉียงเหนือและตอนเหนือของรัฐคะฉิ่น ประเทศพม่า ชนเผ่าลีซูส่วนใหญ่เชื่อว่าเมื่อ ๔,๐๐๐ปีที่ผ่านมามีอาณาจักรเป็นของตนเอง แต่ต้องเสียดินแดนให้กับจีนและกลายเป็นคนไร้ชาติต่อมาชนเผ่าลีซู จึงได้เคลื่อนย้ายเข้าสู่รัฐฉานตอนใต้ กระจายอยู่ตามภูเขาในเมืองต่างๆ เช่น เมืองเชียงตุง บางส่วนอพยพไปอยู่เขตเมืองซือเหมา สิบสองปันนา ประเทศจีน หลังจากนั้น ได้อพยพลงมาทางใต้เนื่องจากเกิดการสู้รบกันระหว่างชนเผ่าอื่น นับเวลาหลายศตวรรษ ชนเผ่าลีซู ได้ถอยร่นเรื่อยลงมาจนในที่สุดก็แตกกระจายกัน เข้าสู่ประเทศพม่า จีน อินเดีย แล้วเข้าสู่ประเทศไทย เมื่อประมาณปี พ.ศ.2464 กลุ่มแรกมี 4 ครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนครั้งแรกอยู่ที่บ้านห้วยสำน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย อยู่ได้โดยประมาณ 5-6 ปี ก็มีการแยกกลุ่มไปอยู่ หมู่บ้านคอยช้าง ทำมาหากินอยู่แถบ ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย จากการสอบถาม คนเฒ่าคนแก่ชาวลีซู

ถึงเรื่องราวการอพยพว่า ได้อพยพมาจากหมู่บ้านแห่งหนึ่งทางตอนใต้ของเมืองเชียงตุงประเทศพม่า เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านลือฮ้วยสำน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย และโยกย้ายไปตั้งบ้านเรือน ในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ตาก พะเยา กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ แพร่และ สุโขทัย ลือฮ้วยไม่มีภาษาเขียนของตนเองลือฮ้วยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ ลือฮ้วยกับลือคำ ชาวลือฮ้วยที่อยู่ในประเทศไทยเกือบทั้งหมดเป็นลือฮ้วย ส่วนลือคำนั้นอยู่พม่า จีน

ชนเผ่าเมี่ยน (เย้า) ภาษาเผ่าเมี่ยน เว็บไซต์ ศัพท์ดิกคอดคอมไทยแลนด์ (<http://www.sawaddee.co.th/thailand/hilltribes/other.html>) ได้สรุป ภาษาของเมี่ยนไว้ดังนี้ ภาษาของเมี่ยนจัดอยู่ใน ภาษาตระกูลจีนทิเบต สาขาเมี้ยว-เย้า ภาษาพูดของเมี่ยนพัฒนาจากกลุ่มภาษาหนึ่งของชาวหมาน และแพร่กระจายไปสู่เขตต่างๆ ตามท้องถิ่นที่มีชาวเมี่ยนอพยพไปถึง ภาษาเมี่ยนได้กระจายไปทั่ว เขตมณฑลกว๋างสี กว๋างตุ้ง กุ้ยจิ๋ว ฮุนหนาน จากการติดต่อกลับชนเผ่าอื่นๆ เป็นระยะเวลานาน จึงทำให้ภาษาในปัจจุบันผ่านการพัฒนากลายเป็นภาษาถิ่นย่อย 3 ภาษา คือ ภาษาเมี่ยน ภาษาปู้ และ ภาษาลักจา สำหรับภาษาเขียนของเมี่ยน มักจะมีความเห็นโดยทั่วไปว่าชาวเมี่ยนมีแต่ภาษาพูด ไม่มี ภาษาเขียน จึงได้ยืมภาษาอื่นมาใช้ ชาวเมี่ยนที่รู้ภาษามีไม่มากนัก แต่ภาษาอื่นก็ยังมิพบบาท และอิทธิพลต่อชนชาติเมี่ยนมาก

ชาวเมี่ยนมีวิธีการใช้ตัวเขียนภาษาอื่นเป็นของตัวเอง ตัวเขียนนี้แตกต่างกันกับตัวหนังสือ อันแบบมาตรฐาน เพราะชาวเมี่ยนได้คิดสร้างตัวหนังสือไว้ใช้เองโดยดัดแปลงจากของอื่น ทำให้ได้ ภาษาเขียนใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะผสมระหว่างภาษาเมี่ยนกับภาษาอื่น คือ มีรูปแบบ การเขียนแบบตัวตั้ง ตามท้องถิ่นของชาวเมี่ยน และรูปแบบตัวหนังสืออื่นในอักษรอื่น ซึ่งเป็นตัว เดียวกันในอักษรเมี่ยนจะเขียนคนละอย่างกัน แต่อักษรที่ประดิษฐ์ขึ้นนี้มีจำนวนไม่มากและใช้เขียน ข้อความให้สมบูรณ์ไม่ได้ ต้องใช้ปนกับตัวหนังสืออื่น คำศัพท์ในภาษาเมี่ยนจะอ่านเป็นสำเนียง ชาวเมี่ยน โดยเฉพาะภาษาเมี่ยนในประเทศไทยคล้ายกับภาษาจีน ถิ่นกว๋างตุ้งยิ่งเฉพาะบทสวดในพิธี เลี้ยงผีจะมีสำนวนดังกล่าวชัดเจนมาก

ชนเผ่าม้ง จากเว็บไซต์มุสลิมเชียงใหม่ (<http://muslimchiangmai.net/index.php?topic=260.0>) ได้สรุปไว้ว่า ยังไม่มีผู้ใดสามารถสรุปได้ว่าชนชาติม้งมาจากที่ไหน แต่สันนิษฐานกันว่าม้งคง จะอพยพมาจากที่ราบ สูงทิเบต ไชบีเรีย และมองโกเลีย เข้าสู่ประเทศจีน และตั้งหลักแหล่งอยู่แถบ กลุ่มแม่น้ำเหลือง (แม่น้ำฮวงโห) เมื่อราว 3,000 ปีมาแล้ว ซึ่งชาวเขาเผ่าม้งจะตั้งถิ่นฐานอยู่ในมณฑล ไกวเจา ฮุนหนาน กว๋างสี และมณฑลยูนนาน ม้งอาศัยอยู่ในประเทศจีนมาหลายศตวรรษ จนกระทั่ง ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 17 ราชวงศ์แมนจู (เหิง) มีอำนาจในประเทศจีน กษัตริย์จีนในราชวงศ์ เหิงได้เปลี่ยนนโยบายเป็นการปราบปราม เพราะเห็นว่าม้งที่เป็นผู้ขายส่วนใหญ่แล้วรูปร่างหน้าตา คล้ายกับคนรัสเซีย ทำให้คนจีนคิดว่าม้งเป็นคนรัสเซีย จึงเป็นเหตุให้มีการปราบปรามม้งเกิดขึ้น

โดยให้ชาวม้งขอมจำนวน และยอมรับวัฒนธรรมของจีน และอีกประการหนึ่งคือเห็นว่า ม้งเป็นพวกอนารยชนแห่งขุนเขา (คนป่าเถื่อน) จึงได้มีการต่อสู้กันอย่างรุนแรงในหลายแห่ง เช่น ในเมืองพังทูน ในปี พ.ศ.2009 และการต่อสู้ในมณฑลไกวเจาในระหว่าง พ.ศ.2276-พ.ศ.2278 และการต่อสู้ในมณฑลเสฉวนในระหว่าง พ.ศ.2306-พ.ศ.2318 ในที่สุดชาวม้งประสบกับความพ่ายแพ้ สูญเสียพลรบและประชากรเป็นจำนวนมาก ในที่สุดม้งก็เริ่มอพยพถอยร่นสู่ทางใต้ และกระจายเป็นกลุ่มย่อยๆ กลับขึ้นอยู่บนที่สูงป่าเขาในแคว้นสิบสองจุไทย สิบสองปันนา และอีกกลุ่มได้อพยพไปตามทิศตะวันออกเฉียงเหนือของราชอาณาจักรลาวบริเวณทุ่งไหหินเทียนเบียนฟู โดยมีหัวหน้าม้งคนหนึ่งคือ นายพลวังปอ ได้รวบรวมม้ง และอพยพเข้าสู่ประเทศไทยเมื่อประมาณ พ.ศ.2400 เป็นต้นมา ปัจจุบันชาวม้งส่วนใหญ่ในประเทศไทย ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามภูเขาสูง หรือที่ราบเชิงเขาในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน แพร่ ลำปาง กำแพงเพชร เลย พิชญโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย และตาก มีจำนวนประชากรทั้งสิ้นประมาณ 151,080 คน

จากเว็บไซต์ สวัสดิ์คอคคอมไทยแลนด์ (<http://www.sawadee.co.th/thailand/hilltribes/other.html>) ได้สรุปไว้ว่า ภาษาของชนเผ่าม้งไว้ดังนี้ ภาษาม้งจัดอยู่ในสาขาเมียวเย้าของตระกูลจีนทิเบตไม่มีภาษาเขียนแต่ใช้ตัวอักษรภาษาโรมันมาใช้ ม้งไม่มีภาษาที่แน่นอน ส่วนใหญ่มักจะรับภาษาอื่นมาใช้พูดกัน เช่น ภาษาจีนยูนนาน ภาษาลาว ภาษาไทยภาคเหนือ เป็นต้น ซึ่งม้งทั้ง 3 เผ่าพูดภาษาลายๆ กัน คือ มีรากศัพท์ และไวยากรณ์ที่เหมือนกัน แต่การออกเสียงหรือสำเนียงจะแตกต่างกันเล็กน้อย ม้งสามารถใช้ภาษาเผ่าของตนเอง พูดคุยกับม้งเผ่าอื่นเข้าใจได้เป็นอย่างดี แต่ม้งไม่มีภาษาเขียนหรือตัวหนังสือ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันชาวม้งได้เขียน และอ่านหนังสือภาษาม้ง โดยการใช้ตัวอักษรหนังสือละติน (Hmong RPA) เรื่องราวความเป็นมาต่างๆ ของม้งจึงอาศัยวิธีการจำและเล่าสืบต่อกันมาเพียงเท่านั้น

ชนเผ่าลัวะ จากเว็บไซต์มุสลิมเชียงใหม่ (<http://muslimchiangmai.net/index.php?topic=260.0>) ได้สรุปไว้ว่า ชาวลัวะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อาศัยอยู่ตามเชิงเขา ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มชาวไทยภูเขา ลัวะมีชื่อเรียกต่างๆ กัน เช่น ชาวม่านเรียกชนเผ่าลัวะว่า ลัวะ ซึ่งเป็นคนละเผ่าพันธุ์กับลัวะในจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน นักมานุษยวิทยาได้จัดให้ชนเผ่าลัวะ อยู่ในกลุ่มภาษาออสโตรเอเชียติก สาขาย่อยมอญ-เขมร ซึ่งอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาเดียวกับชาวจีนชาวมุ และมละบริ (ผิทองเหลือง) แต่ชาวลัวะเรียกตนเองว่า ละว้าหรือว้า ซึ่งเป็นชนชาติที่มีพื้นเพเดิมอยู่ในแหลมอินโดจีน โดยเฉพาะทางตอนกลางแหลมอินโดจีน โดยเฉพาะที่ละว้าปุระ คือ เมืองลพบุรีปัจจุบัน แล้วอพยพขึ้นไปทางเหนือโดยยึดลำน้ำปิงเป็นแนวทางการเดินทาง พวกแรกๆ ได้อพยพขึ้น ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ตามฝั่งแม่น้ำคง (สาละวิน) ในรัฐไทใหญ่ (Shan State) ของพม่า ส่วนพวกที่ตามมาทีหลังก็พากัน ตั้งถิ่นฐานกระจัด กระจายอยู่ตามลุ่มแม่น้ำปิงในประเทศไทยเรียกพวก ว่าเจ็ด ไทยเราเรียกพวกนี้ว่า

ลัวะ พวกลัวะส่วนใหญ่ตั้ง ภูมิลำเนา ที่บ้านเวียงหนองล่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน บ้านแม่เหียะ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ แม้ปัจจุบันคนตำบลแม่เหียะจะกลายเป็นคนไทยหมดแล้ว แต่ยังคงถือปฏิบัติพิธีกรรมการไหว้ผีลัวะ ที่มีชื่อว่า ผีสะมัง หรือปู่สะย่าสะสะ กับการเซ่นบวงสรวง วิญญาณของขุนหลวงวิลังคะ ในเดือนแปด หรือเดือน เก้าเหนือ คือ เดือนพฤษภาคมต่อเดือน มิถุนายนของทุกปี หมู่บ้านลัวะในจังหวัดเชียงใหม่ เช่นที่บ้านบ่อหลวง บ้านกองลอย บ้านอุมลอง บ้านแม่โถ บ้าน วังทอง บ้านขุน บ้านนาฟ่อน บ้านห้วยรากไม้ ตำบลยางคราม บ้านมือหลอง บ้านสะอางเหนือ บ้านสะอางใต้ บ้านแปะ บ้านกอกน้อย บ้านกอกหลวง อำเภอมองทองต่ออำเภอ แม่สะเรียง อำเภอหางดง บ้านกวน อำเภอสันป่าตอง ที่บ้านหัวริน บ้านคง บ้านทุ่งเกี๋ยง บ้านเปียง บ้านหนองปิ้ง บ้านอุเม้ง เป็นต้น

คนลัวะผิวคล้ำกว่าคนไทยทั่วไป ผู้ชายสูงประมาณ ๑๖๐ เซนติเมตร ผู้หญิงสูงประมาณ ๑๕๐ เซนติเมตร ใบหน้ากว้าง แบนริมฝีปากหนา เส้นผมสีดำสลวยเป็นคลื่นแนบหนังศีรษะ ชอบเจาะหูเพื่อใส่ถ่านหุ ผู้ชายตัดผมสั้น ผู้หญิงไว้ผมยาวเกล้ารวบเป็น มวยไว้ที่ท้ายทอย ส่วนเด็กๆ โคนศีรษะหมด

การแต่งกาย ใช้ผ้าที่ทอเองแทบทั้งสิ้น ผู้ชายสวมเสื้อผ่าอก แขนเสื้อขยงกางเกงหลวมๆ แบบกางเกงจีน ผู้หญิงนุ่งซิ่นสั้นแค่เข่ากับเสื้อแขนยาวหลวมๆ คล้ายพวกกะเหรี่ยง มีผ้าพันแข้ง สำหรับเครื่องประดับผู้หญิง สวมคอและแขนทำด้วยโลหะเงินและลูกปัดสี ชาวลัวะนิยมสูบ กล้องยาสูบที่ทำจากดินเผาหรือไม้ไผ่ อาหาร อาหารหลักคือ ข้าวเบือ คือ ข้าวต้มใส่ถั่วเน่าเมอะ (ถั่วเหลืองหมัก) กับสิ่งอื่นๆ เท่าที่จะหาได้ พวกลัวะกินอยู่ง่ายๆ อาหารทุกอย่างจะใส่ถั่วเน่าเมอะ เสมอคงใช้แทนกะปิ ซึ่งเป็นของหายาก ครอบครัว ลัวะนิยมมีผิวเดียวเมียเดียว แต่งงานแล้วนิยม ปลุกบ้านอยู่ในบริเวณบ้านของพ่อตา หรือต่อห้องออกไป เรือน พ่อตาเรียก เรือนเต้าหรือเรือนหลวง ซึ่งเป็นเรือนของปู่ย่าตายาย ส่วนห้องที่ต่อออกมาเรียกเรือนน้อย การปกครอง ลัวะจะมีหัวหน้า ปกครอง ซึ่งจะเป็นตำแหน่งที่เป็นมรดกตกทอดสายสกุลหัวหน้าลัวะเรียกว่า สะมัง ซึ่งทำหน้าที่เป็น หัวหน้าและเป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมตลอดจนตัดสินคดีความต่างๆ เรียกว่า "เจ้าฮีด" ถือว่าเป็นต้นผีของลัวะที่ต้องปฏิบัติตามและยังเป็นผู้รักษาตราหาบเงินที่พระนางสิริอุทเทวีทำขึ้น เพื่อให้ลัวะบ้านแปะ จอมทอง เป็นข้าวัดบ้านแปะที่พระนางสร้างขึ้นสืบทอดมาถึงทุกวันนี้ อาชีพ ชาวลัวะจะยึดอาชีพหลักคือ การทำไร่ มีคำกล่าวที่ว่า "ลัวะเฮ็ดไร่ ไทยเฮ็ดนา" ลัวะบ้านกวน อำเภอ หางดง จังหวัดเชียงใหม่ มีอาชีพรองคือ ปั่นหม้อและกลายเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน นอกจากนี้ มีการตีเหล็กทำเครื่องมือทำไร่นา เช่น หอก ดาบ มีด ขวาน จอบ เสียม เป็นต้น อาชีพทำเครื่องเงิน เพื่อเป็นเครื่องประดับ ปัจจุบันอาชีพดังกล่าวเลิกทำแล้วเพราะสามารถหาซื้อได้โดยง่ายที่อยู่อาศัย ลัวะนิยมปลูกบ้านเป็นแถวสองแถวยาวยึดไปตามไหล่เขา หันหน้าเข้าหากัน มีทางเดินอยู่ระหว่าง

กลางมีรั้วกันแสดงขอบเขตของบ้านหลังหนึ่งๆ ตัวเรือนใช้เสาไม้จริงตากเปลือกออก ส่วนอื่นๆ ใช้ไม้ไผ่และมุงหลังคาด้วยหญ้าคา ตัวเรือนแบบได้ถุนสูง มีห้องใหญ่หนึ่งห้องสำหรับนอน ในห้องมีเตาไฟอยู่ด้วยสำหรับใช้ทำกับข้าวและใช้ผิงในฤดูหนาว ต่อจากห้องใหญ่ออกมามีเติน (ระเบียง) สำหรับใช้เป็นที่ทำงาน เช่น ปั่นฝ้าย ทอผ้า สานเสื่อ กับใช้เป็นที่รับแขกด้วย ต่อจากเตินมีชานและบันไดขึ้นบ้าน ที่หน้าจั่วบ้านซึ่งปกติ เป็นบ้านหัวหน้านิยมประดับด้วยไม้แกะสลักเป็นลวดลายต่างๆ ที่ยอดจั่วมีไม้ต่อยื่นออกไปเป็นสองง่ามคล้ายเขาควางเรียก "กาแล" การมุงหลังคาด้านหนึ่งจะยื่นต่ำลงไปเกือบจดพื้นดิน เพื่อใช้คลุมกรกตำข้าว ซึ่งเป็นครกกระเดื่อง หลังจากจะคลุมบันได การปรับปรนในสังคม ชาวลาหะมีความเชื่อเรื่องภูติวิญญาณ ดังนั้นจารีตประเพณีจึงเกิดจากความเชื่อเรื่องภูติผีมากกว่า พุทธศาสนา ประเพณีพิธีกรรมของลาหะกับคนพื้นเมืองจะปรับปรนเข้าหากันจนแยกไม่ได้ ไม่ว่าประเพณีขึ้นบ้านใหม่ การเกิด การเจ็บ และการตาย การนับถือผี ผี ล้วนเชื่อว่าผีมี ๒ ประเภท คือ ผีนอก และผีใน ผีนอกคือ ผีปู่และย่าและกับผีขุนวิลังคะ ส่วนผีในได้แก่ ผีปู่ย่ารักษาครอบครัว ผีตะเคียงรักษาบริเวณบ้าน ผีตะโป๊ะรักษาบนเรือน ผีตะเมาะรักษาใต้ถุน ผีสุมาเรรักษาเด็กๆ เป็นต้น

เว็บไซต์ สวัสดิ์คอดคอมไทยแลนด์ (<http://www.sawadee.co.th/thailand/hilltribes/other.html>) ได้สรุปไว้ว่า ภาษาของลาหะจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก และได้รับอิทธิพลจากภาษาของพวกมอญ เขมรด้วย ภาษาของลาหะมีแตกต่างกันหลายกลุ่ม แต่แบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มวาวู ใช้พูดกันในหมู่ลาหะ เขตลุ่มแม่น้ำปิง เช่น บ้านบ่อหลวง อีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มอังกา ใช้พูดกันในเขตตะวันตก เขตอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ความแตกต่างกันของภาษานี้จะต่างกันไปตามหมู่บ้านที่อยู่ห่างกันแต่สามารถเข้าใจกันได้นอกจากนี้ยังนำคำในภาษาไทยพื้นเมืองทางเหนือไปใช้เป็นจำนวนมาก

ชนเผ่าถิ่น จากเว็บไซต์มุสลิมเชียงใหม่ (<http://muslimchiangmai.net/index.php?topic=260.0>) ได้สรุปไว้ว่า ชาวกินจัดอยู่ในสาขามอญ-เขมร ซึ่งอยู่ในกลุ่มภาษาออสโตรเอเชียติก มี 2 กลุ่มย่อยคือ ถิ่นคมาลหรือมาล และถิ่นคล่า ไปรด์ หรือไปรต์ ถิ่นทั้ง 2 กลุ่มนี้ มีความแตกต่างกันในภาษาพูดและขนบธรรมเนียมประเพณีส่วนการตั้งถิ่นฐาน และการแต่งกาย เหมือนๆ กัน ชนเผ่าถิ่นอพยพเข้ามาในประเทศไทยเมื่อ 60-80 ปีมานี้ โดยอพยพมาจากแขวงไชยบุรี ประเทศลาว เข้าสู่ประเทศไทยทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดน่าน ถิ่นในประเทศไทยอาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน เพชรบูรณ์ และเลยมัก ตั้งบ้านเรือน อยู่บน ภูเขาที่มีความสูงประมาณ 1,000-1,300 เมตร เหนือจากระดับน้ำทะเล

ลักษณะหมู่บ้านจะตั้งอยู่ในพื้นที่ราบบนภูเขา ซึ่งไม่ห่างแหล่งน้ำ ใช้อุปโภคมากนัก โดยจะรวมกันเป็นกลุ่มๆ กลุ่มหนึ่ง โดยเฉลี่ยประมาณ 50 ครอบครัวต่อหมู่บ้าน ในแต่ละหมู่บ้านจะมีการกระจายเป็นกลุ่มเล็กๆ โดยยึดวงศ์ญาติเป็นหลัก กลุ่มย่อยหนึ่งๆ จะเป็นคนในตระกูล

เดียวกัน ลักษณะเช่นนี้ อาจเกิดจากสภาพการทำมาหากิน และพื้นที่สิ่งแวดล้อมเป็นหลัก ลักษณะบ้านของถิ่นจะเป็นบ้านเรือนไม้ยกพื้นสูง มีบันไดขึ้นบ้าน มุงหญ้าคา ชายคายื่น โดดลงมาแทบถึงพื้นดิน พื้นและข้างฝาทำด้วยไม้ไผ่ หลังคาด้านที่ลาดลงมาจะมีครกกระเดื่อง สำหรับตำข้าวตั้งอยู่ และใช้เก็บพื้นและสิ่งของต่างๆ ด้วย ตัวบ้านไม่มีหน้าต่าง มีประตูเข้าบ้าน 2 ประตู หน้าบ้านจะมีระเบียงหรือนอกชานที่ใหญ่ ระเบียงหน้านี้จะมีชายคายื่นลงมาปกคลุม ส่วนใต้ถุนบ้านจะเป็นคอกสัตว์ ลักษณะครอบครัวในบ้านหลังหนึ่งๆ อาจประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวขยาย ซึ่งเกิดจากลูกสาวที่แต่งงานนำสามีเข้ามาอยู่ในบ้านด้วย ยังมีบุตรสาวหลายคนก็มีหลายครอบครัว โดยครอบครัวของพี่สาวคนโตสามารถแยกไปตั้งบ้านใหม่ได้ ส่วนครอบครัวของบุตรสาวคนเล็กจะต้องอาศัยอยู่กับพ่อแม่ตลอดไป ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ถิ่นอยากได้บุตรสาวมากกว่าบุตรชาย ซึ่งเมื่อแต่งงานแล้วต้องไปอยู่บ้านภรรยาทำให้ครอบครัวขาดแรงงาน

ประเพณีวัฒนธรรมไม่นิยมแต่งงานกับคนนอกกลุ่ม และห้ามแต่งงานกันในกลุ่มญาติสนิท หรือคนที่นับถือผีในตระกูลเดียวกัน เมื่อแต่งงานส่วนใหญ่ฝ่ายชายจะเข้าไปเป็นสมาชิกในบ้านของฝ่ายหญิง ช่วยทำมาหากิน และเปลี่ยนมานับถือผีตาม ฝ่ายหญิง การสืบสกุล สืบทอดสกุลฝ่ายมารดา เนื่องจากมีการนับถือผีบรรพบุรุษของฝ่ายมารดา ผู้ชายที่แต่งงานแล้วต้องตัดขาดจากผีเดิมมานับถือผีของฝ่ายภรรยาและเมื่อมีบุตรก็นับถือผีฝ่ายมารดาเช่นกัน ดังนั้นในหมู่บ้านถิ่นหนึ่งๆ จะมีตระกูล 2-3 ตระกูลๆ หนึ่งก็มี 3-5 หลัง ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกันและผู้ที่นับถือผีเดียวกันจะมีอยู่เฉพาะภายในหมู่บ้านเท่านั้น ส่วนการใช้นามสกุลของถิ่นนั้นไม่สามารถบอกลักษณะความเป็นพี่น้องกันได้ เพราะในหมู่บ้านหนึ่งจะมีเพียง 1 นามสกุลเท่านั้น ส่วนนามสกุลนอกเหนือจากนี้แสดงถึงการอพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านภายหลัง แต่ความเป็นเครือญาตินั้นต้องดูจากการนับถือผีของแต่ละคน ถิ่นผลิตเพื่อการยังชีพไปวันๆ หนึ่ง การเพาะปลูกจึงเป็นอาชีพที่สำคัญ โดยเฉพาะการปลูกข้าวไร่ เพื่อให้พอกินตลอดปี จึงทำให้ถิ่นต้องมีพิธีเลี้ยงผีหลายครั้ง เพื่อให้ผลผลิตมากพอกิน ส่วนการผลิตเพื่อนำเงินสดนั้น ถิ่นจะหาได้จากการล่าสัตว์ หรือขายสัตว์เลี้ยง การรับจ้างและการหาของป่าไปขาย นอกจากข้าวไร่ที่ปลูกกันทุกหมู่บ้านแล้วมีบางหมู่บ้านเริ่มทำนาดำบ้าง ส่วนพืชอื่นๆ นั้น มีข้าวโพด ข้าวฟ่าง และพืชผักต่างๆ บางหมู่บ้านมีการเก็บเกี่ยวชาป่าทำเมี่ยงเพื่อขายต่อไป และบางหมู่บ้านแถบตำบลบ่อเกลือเหนือ และบ่อเกลือใต้ มีการทำเกลือเพื่อขายให้คนในหมู่บ้านใกล้เคียงอีกด้วย ถิ่นมีความสามารถเฉพาะตัวของตนอีกอย่างหนึ่งคือ การจักสาน เสื่อหญ้า สามเหลี่ยม โดยจะนำหญ้าสามเหลี่ยม มาสานผสมกับใบตองจึงทำให้มีลวดลายที่สวยงาม สัตว์เลี้ยงที่นิยมเลี้ยงมี ไก่ หมู เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรม และยังสามารถขายลูกหมูเป็นรายได้อีกทางหนึ่ง มีการสุนัขเลี้ยงไว้เฝ้าบ้าน และช่วยในการล่าสัตว์ วัว ควาย เลี้ยงไว้เพื่อขายแก่คนพื้นราบ หรือเพื่อให้เข้าไปทำการไถนา

จากเว็บไซต์ สวัสดิ์ดอตคอมไทยแลนด์ (<http://www.sawadee.co.th/thailand/hilltribes/other.htm>) ได้สรุปไว้ว่า เมื่อเข้าไปในหมู่บ้านถิ่น จะสื่อสารกันได้ง่าย เนื่องจากถิ่นส่วนใหญ่จะพูดภาษาไทยพื้นเมืองทางภาคเหนือได้ การแต่งกายทั้งชายและหญิงในปัจจุบันแต่งกายแบบคนไทย แม้ว่าจะมีเครื่องแต่งกายประจำเผ่าของตน แต่ก็หาได้ยาก เพราะไม่นิยมสวมใส่กัน สำหรับเรื่องการเข้าพักในบ้านเรือนของถิ่น แยกที่จะพักค้างคืน ต้องนอนนอกชาน เข้าไปนอนในบ้านไม่ได้ ขณะที่ทำขวัญ ซึ่งทำภายในบ้าน คนแปลกหน้าห้ามเข้าไปโดยเด็ดขาด ถ้าหากไม่รู้จักเขา อย่างนำอาหารไปทำเองในครัวของเขา การขึ้นบ้านใหม่ ต้องหาผู้ชาย ชื้อแก้วเป็นผู้ถือข้าว ผู้หญิงถือค้ำเป็น ผู้ถือหม้อหนึ่งข้าว ขึ้นไปบนบ้านก่อนแล้วเจ้าของบ้านจึงเดินตามขึ้นไป ห้ามใส่รองเท้าเข้าไปในบ้าน หากใส่เข้าไปถือว่าผิดผี เจ้าของบ้านจะปรับสุรา 1 ขวด หรือไก่ 1 ตัว ขณะรับประทานอาหาร ถ้ายังไม่อิ่ม ห้ามลุกไป ถ้าลุกออกจากวงอาหาร เจ้าของบ้านจะเก็บสำหรับทันที ถิ่นนิยมดื่มเหล้าขาวและเหล้าอุ เหล้าอุนิยมใช้ในการต้อนรับแขก

ชนเผ่าขมุ จากเว็บไซต์มุสลิมเชียงใหม่ (<http://muslimchiangmai.net/index.php?topic=260.0>) ได้สรุปไว้ว่า ขมุ เป็นชาวเขาเผ่าหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่มีถิ่นที่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย นักภาษาศาสตร์ จำแนกภาษาของชาวขมุอยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร ชาวขมุเรียกตัวเองว่า “ขมุ” เชื่อกันว่าขมุเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมของเอเชียอาคเนย์ ในปัจจุบันชาวขมุกระจายตัวอยู่ทางประเทศลาวตอนเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแขวงหลวงพระบาง สำหรับในประเทศไทยนั้น ชาวขมุอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นในจังหวัดน่าน นอกจากนั้นก็มีอยู่ในจังหวัดเชียงราย ลำปาง เชียงใหม่ ตูโฮทัย และอุทัยธานี พบในภาคเหนือ โดยเฉพาะบริเวณชายแดนจังหวัดเชียงราย และจังหวัดน่าน ชาวขมุส่วนใหญ่หาเลี้ยงชีพโดยการทำไร่บนภูเขา โดยส่วนพืชที่ปลูกในไร่ นั้น คือ ข้าวสำหรับบริโภคและข้าวโพดสำหรับเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชสวนครัว ซึ่งเป็นพืชจำพวกเครื่องเทศ เช่น พริก หอม กระเทียม ตะไคร้ ข่า ขมิ้น เอาไว้สำหรับการบริโภคในครัวเรือนอีกด้วย ในส่วนของตำบลชนแดน อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน มีประชากรประกอบไปด้วยชนเผ่าต่างๆ หลายชนเผ่ารวมถึงชนเผ่าขมุด้วย ชาวขมุในพื้นที่แห่งนี้มีการใช้ภาษาขมุในการติดต่อสื่อสารสื่อความหมาย ตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ ตั้งแต่ระดับครัวเรือนถึงชุมชน แต่เนื่องจากภาษาขมุเป็นภาษาที่มีแต่ภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียนภาษาขมุจึงมีโอกาสนี้จะเสี่ยงต่อการสูญหายถ้าหากชาวขมุรุ่นหลังไม่อนุรักษ์ภาษาของตนเองอย่างแท้จริง

ชนเผ่ามลาบรี จากเว็บไซต์ สวัสดิ์ดอตคอมไทยแลนด์ (<http://www.sawadee.co.th/thailand/hilltribes/other.html>) ได้สรุปไว้ว่า ชนเผ่ามลาบรี (มละ) หรือผีตองเหลือง ชนกลุ่มนี้เรียกตัวเองว่า “คนป่า” หรือ “มลาบรี” ไม่ชอบถูกเรียกว่า “ผีตองเหลือง” แต่ที่ผู้คนในที่ราบ คำนวณกับคำว่า “ผีตองเหลือง” อาจเนื่องมาจากคนป่ากลุ่มนี้ มักชอบหายตัวไปอย่างว่องไว เมื่อเผชิญกับคนแปลกหน้า

จะทิ้งไว้เพียงเพิงพัก ซึ่งมุงด้วยใบตองกล้วยป่าที่ผ่านการใช้งานมาหลายวัน จนใบตองเปลี่ยนจากสีเขียวจนเป็นสีเหลือง มลาบรีเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มองโกลอยด์ดั้งเดิม เป็นกลุ่มชนเร่ร่อนไม่ตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง เดิมมีถิ่นฐานอยู่ในเขตจังหวัดสาเยบุรี ประเทศลาว ต่อมาเริ่มอพยพไปอยู่ตามที่ต่างๆ เช่น แถบภูเจียว จังหวัดชัยภูมิ แถบภูกระดึง จังหวัดเลย และตามคอยสูงในป่าทางภาคเหนือของประเทศไทย ปัจจุบันชนเผ่ามลาบรีอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเวียงสา และอำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน มลาบรีอาศัยอยู่กระจัดกระจายตามหมู่บ้านต่างๆ ในเขตจังหวัดแพร่ และน่านเท่านั้น ชนเผ่ามละ หรือที่คนอื่นเข้าใจในชื่อเผ่าตองเหลือง หรือมลาบรี โดยสามารถแบ่งความหมายของชื่อของชนเผ่านี้ได้ ดังนี้คือ “มละ” แปลว่า คน (ซึ่งคำนี้ต้องอ่านควบกันทั้งสองพยางค์ทีเดียว) เป็นคำที่ชนเผ่านี้ใช้เรียกชนเผ่าของตนเอง และจะใช้เรียกชนเผ่าอื่นๆ หรือชนชาติอื่นๆ ว่า “กวีร์” ส่วนคำว่า บรี นั้นหมายถึงป่า ซึ่งเป็นคำที่เพิงมาเพิ่มตอนหลังๆ จึงทำให้เกิดคำว่า มลาบรี “Mlabri” หมายถึง “คนป่า” แต่ชนเผ่านี้อยากให้เรียกพวกเขาว่า “ชนเผ่ามละ” หมายถึง “คน” ไม่ใช่ “มลาบรี” ที่หมายถึง “คนป่า” เพราะพวกเขาไม่ใช่คนป่า พวกเขาเพียงใช้ชีวิตอยู่ในป่าเท่านั้น หรือเป็นชื่อที่พวกเขาเองไม่ได้ใช้เรียกกับตัวเอง แม้กระทั่งภายหลังเริ่มมีคำว่า “ผีตองเหลือง” เป็นคำที่คนอื่นตั้งให้พวกเขา ทั้งที่พวกเขาไม่ได้เป็นผี เขาก็เป็นมนุษย์เสมือนเราทุกคน คำนี้เป็นคำที่ “ชนเผ่ามละ” ไม่ชอบ การไม่เรียกชื่อนี้กับพวกเขาถือเป็นการให้เกียรติ คำว่า ผีตองเหลืองมาจากเมื่อ “ชนเผ่ามละ” อาศัยอยู่ในป่า มีการหาของป่ากินเป็นอาหารเช่น เผือก มัน กล้วย หน่อ สัตว์ป่า ผึ้ง เป็นต้น เมื่ออยู่ได้ 2-3 วัน ก็จะมีการเปลี่ยนที่อยู่ใหม่ไปเรื่อยๆ โดยมีผู้นำครอบครัวแต่ละครอบครัวมาคุยกันก่อน บางครั้งการย้ายนั้นไม่ใช่ว่าอาหารในป่าหมด แต่เป็นเพราะว่า ชนเผ่า “มละ” นั้นเกรงกลัวมนุษย์ที่จะไปรุกราน รบกวน หรือทำร้ายพวกเขา ฉะนั้นเมื่อมีคนแปลกหน้าหรือได้ยินเสียงคนก็ตามเข้าไปใกล้เขตที่พวกเขาอาศัยอยู่ พวกเขาก็จะพาครอบครัวหลบหนีอย่างว่องไว โดยทิ้งไว้แค่เพิงพักอาศัยเท่านั้น เพราะว่าเมื่อก่อนเคยมีญาติพี่น้องของพวกเขาถูกยิงตายต่อหน้าต่อตา จึงทำให้พวกเขาเกรงกลัวคนมากต้องย้ายไปเรื่อยๆ ไม่เป็นที่เป็นที่แห่ง ไม่กล้าส่งเสียงดัง ไม่กล้าสูมไฟเป็นกองใหญ่ ขณะเดียวกันเพิงพักที่พวกเขาอาศัยอยู่ซึ่งมุงด้วยใบตองเขียวสดก็เริ่มเหลืองและแห้งไปในที่สุด จึงเป็นที่มาของคำว่า “ผีตองเหลือง” ในเวลาต่อมาแต่คำที่พวกเขาภูมิใจและอยากให้คนทั่วไปเรียกมากที่สุด คือ คำว่า ชนเผ่ามละชนเผ่ามละ อาศัยอยู่ในพื้นที่ 2 จังหวัดในประเทศไทย คือ ที่หมู่บ้านห้วยหยวก อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ส่วนในจังหวัดแพร่ อาศัยอยู่ในพื้นที่ บ้านทะวะ อำเภอสอง และบ้านห้วยฮ่อม อำเภอร้องกวาง ซึ่งชุมชนแต่ละที่ก็เกิดจากการอพยพโยกย้ายไปมาจนก่อตั้งเป็นชุมชน

ภาษาของชนเผ่ามละ มีภาษาพูดของตนเองมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ แต่ไม่เคยมีตัวอักษรใช้ แต่มาปัจจุบันเพื่อที่จะเก็บเรื่องราวของพวกเขา และไม่ให้คนรุ่นใหม่ ลืมภาษาของตนเอง เขาชนของชนเผ่ามละจึงมีการนำตัวอักษรของไทยมาดัดแปลงเป็นภาษาเขียนของชนเผ่ามละ ปัจจุบันยังอยู่

ในช่วงของการคิดค้น และดัดแปลง เพื่อให้สามารถปรับเข้ากับการออกเสียงของชนเผ่ามละที่ใช้อยู่ในปัจจุบันได้อย่างลงตัว ตัวอย่างภาษาเขียนของชนเผ่ามละ เช่น คำว่า มาแล้ว เขียนว่า อา-เลช-แหละ อ่านว่า อา-เล-แหละ หรือคำว่า เธอมา เขียนว่า โอช-เลช อ่านว่า โอ้-เล่ จากที่นี่เราจะสังเกตเห็นว่าชนเผ่ามละ มีการนำพยัญชนะของไทยบางตัวมาใช้เป็นสระหรือกำหนดเสียงสูง เสียงต่ำ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าปัจจุบันชนเผ่ามละ ได้ย้ายถิ่นฐานลงมาอยู่ในพื้นที่ราบ แต่ชนเผ่ามละเองก็ยังคงมีความภูมิใจในภาษาที่พวกเขาใช้กันอยู่ เมื่อมีเด็กเกิดมาก็จะสอนภาษา มละ เป็นภาษาแรก

สรุป ชนเผ่าภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยควรได้รับศึกษาให้แก่ประชากรวัยเรียนในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดารเพื่อให้มีโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 49 ที่บัญญัติว่าบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกัน ในการได้รับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิของบุคคล โดยเน้นความเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติเพราะกฎแห่งความแตกต่างซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ที่ระบุไว้ว่าสิทธิและโอกาสในการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ ทูพพลภาพหรือบุคคลที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาสและนอกจากนี้กฎหมายฉบับดังกล่าวยังได้ระบุถึงรูปแบบของการจัดการศึกษาไว้ 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

การพัฒนารูปแบบ

ความหมายของการพัฒนาแบบ

นักวิชาการนิยามรูปแบบ (Model) ไว้หลายความหมาย ดังที่สมาน อัสวภูมิ (2537 : 15) ได้รวบรวมไว้แต่โดยสรุปแล้ว Model หมายถึง แบบจำลองอย่างง่ายหรือย่อส่วน (Simplified Form) ของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ผู้เสนอรูปแบบพัฒนาขึ้นมา เพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น และใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปในการพรรณนา อธิบาย หรือทำนายปรากฏการณ์ ดังนั้น Model หรือรูปแบบจึงมีหลายแบบ และในการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นใช้ก็มีหลายแบบตามวัตถุประสงค์และลักษณะของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น Model ได้ที่พัฒนาขึ้นมาอาจมีหลายประเภท เช่น คีเวส (Keeves. อ้างถึงในสมาน อัสวภูมิ, 2537 : 15) เสนอไว้ 4 ประเภทคือ

1. Analogue Model เป็นรูปแบบเชิงอุปมาอุปไมย เช่น การเปรียบเทียบผลการประมวลข้อมูลที่จัดกระทำจากข้อมูลที่ไม่มีคุณภาพที่ไม่แตกต่างจากการป้อนขยะเข้าเครื่องก็คงได้ขยะออกมาหรือที่เรียกว่า “Garbage in, garbage out”

2. Semantic Model เป็นรูปแบบเชิงพรรณนา โดยใช้ภาษาบรรยาย หรืออธิบายปรากฏการณ์ ซึ่งอาจมีแผนภูมิหรือแผนภาพประกอบด้วยก็ได้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเหล่านั้นในการทำงานร่วมกันตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

3. Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นองค์ประกอบในการนำเสนอความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ เช่น สูตรพลังงานของไอน์สไตน์ เป็นต้น

4. Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจาก Semantic Model กับเทคนิค Path Analysis โดยการนำเอาตัวแปรต่างๆ มาสัมพันธ์กับเชิงสาเหตุและผลที่เกิดขึ้น

โดยสรุปแล้วรูปแบบหรือ Model ที่พัฒนาขึ้นมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยในการทำวิทยานิพนธ์นั้นอาจจะเป็นแบบใดแบบหนึ่งดังกล่าวมาแล้ว ส่วนการทำวิทยานิพนธ์ที่เลือกใช้ในการพัฒนารูปแบบการบริหารเป็นเป้าหมายของการวิจัยนั้นเป็นรูปแบบในการดำเนินงาน ซึ่งมีแนวทางในการดำเนินการวิจัยดังที่จะได้นำเสนอต่อไป

การศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบ

ก่อนที่จะกล่าวถึงการวิจัยพัฒนารูปแบบ ควรได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบซึ่งผู้เขียนเคยศึกษาและแบ่งเอาไว้ 3 ลักษณะ (สมาน อัสวภูมิ, 2547 : 19) ดังนี้

1. การศึกษารูปแบบ เป็นการวิจัยเพื่อค้นหาคำตอบว่าในสภาพปัจจุบัน “รูปแบบ” ที่ต้องการศึกษานั้นมีสภาพเป็นอย่างไร เช่น ถ้าต้องการทราบว่ารูปแบบการบริหารแบบฐานโรงเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดอุบลราชธานีเป็นแบบไหน อย่างไร ผู้วิจัยก็กำหนดกรอบความคิดในการศึกษารูปแบบการบริหารแบบฐานโรงเรียนขึ้นมาตามแนวคิดทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เสร็จแล้วก็ใช้กรอบความคิดดังกล่าวไปศึกษาว่าสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดอุบลราชธานี มีรูปแบบการบริหารฐานโรงเรียนอย่างไรบ้าง ส่วนจะใช้วิธีการศึกษาเชิงสำรวจหรือเชิงคุณภาพอยู่ที่การออกแบบการวิจัยของผู้ศึกษา

2. การนำเสนอรูปแบบ เป็นการพัฒนางานต่อยอดจากการศึกษารูปแบบ โดยผู้วิจัยอาจจะใช้ข้อมูลที่บุคคลอื่นศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบนั้นๆ ไว้มาสังเคราะห์ และออกแบบรูปแบบการดำเนินงานใหม่เสร็จแล้วนำเสนอรูปแบบนั้นในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เสนอต่อที่ประชุมสัมมนา เสนอต่อกลุ่มผู้ปฏิบัติในลักษณะการทำ Focus Group หรือเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ความเห็นต่อรูปแบบที่นำเสนอเสร็จแล้วผู้วิจัยนำเสนอทั้งผลการออกแบบรูปแบบและผลการนำเสนอรูปแบบ สำหรับกรณีที่ยังไม่มีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของรูปแบบ

ผู้วิจัยต้องศึกษาข้อมูลเหล่านั้นเอง ส่วนความเข้มข้นของการศึกษาว่าจะมีมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และความต้องการของผู้ใช้งานวิจัยนั้น เช่น ในกรณีที่ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับปริญญาโท ผู้เขียนเห็นว่าการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาพื้นฐานเกี่ยวกับรูปแบบไม่ต้องลึกและมีรายละเอียดมากเท่ากับการศึกษารูปแบบที่กล่าวมาข้างต้น เพราะหากทำแบบที่หนึ่งและที่สองจะทำให้ภาระงานของนักศึกษามีปริมาณมากกว่าที่ควรเป็น ทั้งนี้เพราะหากพิจารณาเฉพาะส่วนแรกก็เพียงพอสำหรับการเสนอเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับปริญญาโทแล้ว หากนักศึกษจะทำเกินกว่าที่กำหนดย่อมดีกว่าแน่นอน สำหรับการศึกษาระดับปริญญาเอก หากต้องการใช้วิธีการนำเสนอรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งที่กล่าวมาข้างต้น การกำหนดรูปแบบในการศึกษา และการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาก่อนการออกแบบรูปแบบย่อมต้องดำเนินการทั้งลึกและปริมาณมากพอแน่นอน ยิ่งไปกว่านั้นในการนำเสนอต่อที่ประชุม หรือ Focus Group หรือ ผู้ทรงคุณวุฒิต้องมีจำนวนมากพอและมีความพิถีพิถันในการเลือกมากขึ้น

3. การพัฒนารูปแบบ เป็นแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบที่ต้องดำเนินการทั้งสองแบบที่กล่าวมาข้างต้น และในการนำเสนอรูปแบบต้องมีความเข้มข้น รอบคอบ และพิถีพิถันมากขึ้น เสร็จแล้วต้องมีการปรับปรุงรูปแบบตามข้อมูลที่ได้จากการนำเสนอ จึงจะถือว่าเป็นการพัฒนารูปแบบ อย่างไรก็ตามในการพัฒนารูปแบบที่สมบูรณ์ควรได้มีการทดลองและปรับปรุงรูปแบบ ส่วนจะมีการทดลองและควรปรับปรุงรูปแบบที่รอบนั้น ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ก็ทำตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ (Model Objective Satisfaction) หรือข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ

ขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบ

ในการวิจัยพัฒนารูปแบบนี้ อาจจะสื่อความให้เข้าใจว่าเป็นการวิจัยและพัฒนา หรือ Research and Development (R&D) ซึ่งมีหลากหลายแนวคิดและแนวทางปฏิบัติ ผู้เขียนจะไม่นำมากล่าวถึงในบทความนี้ได้ทั้งหมด ผู้สนใจสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากงานเขียนที่เกี่ยวข้อง เช่น อุทัย บุญประเสริฐ อ้างถึงในสมาน อัสวภูมิ (2547 : 19) เป็นต้นความจริงการพัฒนารูปแบบอาจจะใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาในการดำเนินการได้ แต่การพัฒนารูปแบบบางรูปแบบอาจจะมีข้อจำกัดและมีเงื่อนไขบางประการที่ไม่สามารถดำเนินการตามกระบวนการวิจัยและพัฒนาอย่างได้เต็มรูปแบบได้ ผู้เขียนจึงเสนอแนวทางในการพัฒนาอย่างมีรูปแบบโดยใช้วิธีการวิจัยเป็นเครื่องมือ กล่าวคือ ผู้วิจัยควรริเริ่มต้นสร้างสรรค์แนวทางในการพัฒนางาน โดยวิธีการวิจัยเป็นเครื่องมือในการพัฒนางานดังกล่าวเพื่อให้ผลงานที่ได้เป็นผลงานที่น่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้ในการดำเนินงานได้จริง สำหรับแนวปฏิบัติในการวิจัยพัฒนารูปแบบดังกล่าวมีขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดของเขตและสาระของรูปแบบ ในการกำหนดของเขตและสาระของรูปแบบเป็นขั้นตอนในการคิดค้นหาแนวทางในการแก้ปัญหาในการดำเนินงาน ซึ่งผู้วิจัยอาจเริ่มต้นจากการทบทวนสภาพปัญหา และประสบการณ์ที่พบในการทำงาน หรือศึกษารายงานการดำเนินงานของหน่วยงานหรืองานวิจัยและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นฐานในการออกแบบรูปแบบร่าง เช่น สมมติว่าผู้วิจัยค้นพบว่าการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาส่วนใหญ่เสียเวลาในการดำเนินการ ในวาระเรื่องประธานจะแจ้งให้ทราบ การรับรองรายงานการประชุม และอื่นๆ เป็นส่วนใหญ่ ทำให้เสียเวลาของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่มาร่วมประชุม แทนที่จะได้พิจารณาและร่วมให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์มากกว่า เป็นต้น เมื่อพบปัญหาดังกล่าวแล้วจะมีรูปแบบในการดำเนินงานเป็นอย่างไร โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์และหลักการดำเนินงานที่สามารถได้ในช่วงนั้น เช่นออกแบบวิธีการประชุมแบบใหม่จากฐานความรู้เดิมเกี่ยวกับประชุมที่ดี หรือประสบการณ์ที่เคยพบเห็นมาจากที่อื่นหรือการริเริ่มของตนเองก็ได้ ในการศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก การศึกษาสภาพปัญหาเบื้องต้น และการยกร่างรูปแบบต้นแบบนั้น ผู้วิจัยต้องใช้วิธีการวิจัยเป็นฐานในการดำเนินงาน และทุกขั้นตอนต้องคำนึงถึงวิธีการวิทยาศาสตร์อยู่เสมอ จึงจะทำให้การยกร่างรูปแบบต้นแบบน่าเชื่อถือ

2. ทบทวนวรรณกรรมและปรับปรุงรูปแบบต้นร่าง หลังจากได้ต้นร่างรูปแบบตามขั้นตอนที่หนึ่งแล้ว ผู้วิจัยควรได้มีการศึกษา ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม เพื่อตรวจสอบแนวคิดและรูปแบบต้นร่างว่ามีส่วนใดที่ยังต้องปรับปรุงแก้ไข เช่น การศึกษาเพิ่มเติมว่ามีแนวคิด ทฤษฎี หรือแนวปฏิบัติในการประชุม ที่น่าจะทำให้การจัดการประชุมดียิ่งขึ้นกว่ารูปแบบต้นร่างที่จัดทำไว้ นอกจากนี้ผู้วิจัยอาจจะนำรูปแบบต้นร่างไปขอคำปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อขอความเห็น และเสนอแนะในการปรับปรุงรูปแบบต้นร่าง หรือผู้วิจัยอาจจะนำเสนอรูปแบบต้นร่างต่อที่ประชุมของนักปฏิบัติ หรือผู้เกี่ยวข้องเพื่อขอรับความคิดเห็น หรือระดมสมองแบบ Focus Group เสร็จแล้วนำข้อมูลใหม่ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมเพิ่มเติมหรือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือความเห็นจากที่ประชุมมาปรับปรุงแบบต้นร่างให้ดียิ่งขึ้น ก่อนใช้เป็นแนวทางในการศึกษาสภาพปัจจุบันต่อไป

3. ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาตามกรอบแนวคิดของรูปแบบร่าง หลังจากผู้วิจัยได้ปรับปรุงแบบต้นร่างแล้วให้ใช้รูปแบบต้นร่างที่ได้เป็นกรอบความคิดในการออกแบบวิธีการและเครื่องมือในการศึกษาสภาพจริง การดำเนินงานในเรื่องที่ออกแบบรูปแบบ ลักษณะเดียวกันกับการวิจัยทั่วไปที่ใช้กรอบแนวคิดการวิจัยเป็นกรอบในการสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เช่น ในกรณีรูปแบบการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยก็จะออกแบบวิธีการและเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินการประชุม

คณะกรรมการศึกษาในสถานศึกษาเป็นกลุ่มเป้าหมายในการออกแบบรูปแบบใน 5-7 กรณี หรือมากกว่านั้น แล้วแต่ความเหมาะสมและความจำเป็น โดยทั่วไปแล้วการเก็บข้อมูลในขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าการดำเนินงานนั้นในกรณีต่างๆ มีสภาพและปัญหาอย่างไร ตามกรอบตัวแปรของรูปแบบต้นร่างและสอบถามความเห็นของผู้เกี่ยวข้องว่าหากมีการดำเนินงานตามแนวปฏิบัติของแบบต้นร่าง ผู้เกี่ยวข้องเหล่านั้นมีความเห็นอย่างไร หากจะใช้รูปแบบให้เป็นแนวทางในการดำเนินงานจะเป็นไปได้หรือไม่ เป็นต้น จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำรายงานเป็นรายกรณี และสรุปโดยภาพรวม เพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงรูปแบบต่อไป สำหรับกรณีที่ผู้วิจัยจะวิจัยพัฒนารูปแบบโดยใช้เทคนิคเดลฟาย ขั้นตอนนี้เป็นการสร้างเครื่องมือทำเดลฟาย ตามกรอบแนวคิดของรูปแบบต้นร่าง และดำเนินการขั้นตอนอื่นๆ ตามวิธีการเทคนิคเดลฟายต่อไป แต่โดยทั่วไปแล้วพบว่าผู้วิจัยพัฒนารูปแบบโดยใช้เทคนิคเดลฟายมักจะจบลงด้วยผลสรุปเดลฟายเท่านั้น จึงเป็นเพียงข้อมูลตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งยังไม่เป็นรูปแบบแต่อย่างใด ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า อย่างน้อยที่สุดขั้นตอนสุดท้ายของการพัฒนารูปแบบโดยใช้เทคนิคการเดลฟายก็คือการปรับปรุงแบบต้นร่างตามแนวคิดที่สรุปได้จากการใช้เทคนิคเดลฟาย

4. การออกแบบรูปแบบสุดท้าย การออกแบบรูปแบบขั้นสุดท้ายหมายถึงการปรับปรุงรูปแบบต้นร่างครั้งสุดท้ายก่อนการนำไปตรวจสอบคุณภาพรูปแบบต่อไป หรือในกรณีการพัฒนาแบบโดยใช้เทคนิคเดลฟายอาจจะถือว่าเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการได้ เพราะรูปแบบได้ผ่านการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิหลายรอบแล้ว แต่ถ้าผู้วิจัยจะนำรูปแบบที่ปรับปรุงขั้นสุดท้ายนี้ไปตรวจสอบคุณภาพด้วยก็ดี สำหรับแนวทางการปรับปรุงรูปแบบขั้นสุดท้ายนี้ผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาภาคสนาม หรือการทำเดลฟายมาใช้เป็นฐานในการปรับแก้องค์ประกอบของรูปแบบต้นร่างตามข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 3 เช่น ในกรณีตัวอย่างเกี่ยวกับการประชุมของคณะกรรมการสถานศึกษานั้น สมมติว่าประเด็นย่อยหนึ่งของรูปแบบต้นร่างกำหนดว่า “การรับรองรายงานการประชุมนั้นให้ใช้การจัดส่งรายงานให้คณะกรรมการอ่านล่วงหน้า และในวันประชุมหากพบว่าไม่มีใครทักท้วงให้ถือว่าที่ประชุมรับรองการประชุม” แต่จากการศึกษาสภาพและปัญหาในปัจจุบันพบว่า “กรรมการส่วนใหญ่มักจะลืมเอกสารที่ส่งให้อ่านล่วงหน้า” การปรับปรุงประเด็นย่อยดังกล่าวอาจจะเป็นดังนี้ “ให้แจ้งรายงานการประชุมเมื่อเริ่มการประชุม และตลอดจนการประชุมหากไม่มีใครทักท้วงให้ถือว่าที่ประชุมรับรองการประชุม” เป็นต้น การปรับปรุงรูปแบบขั้นสุดท้ายนี้นอกจากจะปรับปรุงสาระของรูปแบบตามข้อมูลที่ได้แล้ว ผู้วิจัยอาจจะใช้วิธีการขอคำปรึกษาแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ (ในกรณีการทำวิทยานิพนธ์) หรือการศึกษาวิเคราะห์ความสอดคล้องของรูปแบบกับหลักการ ทฤษฎี และ

วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ก่อนนำไปตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบ ตามวิธีการและเครื่องมือที่ผู้วิจัยออกแบบไว้ต่อไป

5. การตรวจสอบคุณภาพรูปแบบ ขั้นตอนสุดท้ายในการพัฒนารูปแบบคือการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามที่ออกแบบแล้วไว้ในขั้นตอนที่ 4 ซึ่งโดยทั่วไปอาจจะเลือกวิธีใดวิธีหนึ่งต่อไปนี้ ตามความเหมาะสมของรูปแบบ เวลา และงบประมาณในการดำเนินการดังนี้

5.1 ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้วิจัยจะนำเสนอรูปแบบที่พัฒนาขึ้นต่อผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้วิจัยจะนำเสนอรูปแบบที่พัฒนาขึ้นต่อผู้ทรงคุณวุฒิ 15-20 คน พร้อมกับรูปแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ ตลอดจนข้อเสนอแนะเพิ่มเติมต่างๆ

5.2 ตรวจสอบโดยการประชุมสัมมนา โดยผู้วิจัยจัดประชุมสัมมนานักคนที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนหนึ่ง แล้วนำเสนอรูปแบบที่พัฒนาขึ้น เสร็จแล้วให้ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาวิพากษ์ประเมินรูปแบบทั้งในด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้ และให้ข้อเสนอแนะต่อไป

5.3 ตรวจสอบโดยการทดลอง โดยผู้วิจัยดำเนินการทดลองใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นในสภาพจริงหรือเหตุการณ์จำลอง ตามแบบแผนที่ออกแบบไว้ เพื่อสังเกต รวบรวมข้อมูลและความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำไปใช้ปรับปรุงรูปแบบต่อไป

หลังจากที่ได้ข้อมูลจากการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยควรได้ดำเนินการปรับปรุงรูปแบบเพิ่มเติม พร้อมกับสรุปข้อมูล ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะที่เห็นว่าสำคัญต่อรูปแบบและการนำรูปแบบไปใช้ต่อไป

องค์ประกอบของรูปแบบ

ปัญหาอีกประการหนึ่งในการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานคือ องค์ประกอบในการนำเสนอสรุปรูปแบบควรประกอบด้วยอะไรบ้าง อย่างไร ซึ่งเรื่องนี้ ธีระ รุญเจริญ (2550 : 25) ซึ่งเป็นนักวิชาการที่สนใจและเขียนงานวิชาการเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบอีกท่านหนึ่งได้เสนอองค์ประกอบของรูปแบบไว้ 6 องค์ประกอบคือ

1. หลักการของรูปแบบ
2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ
3. ระบบและกลไกของรูปแบบ
4. วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ
5. แนวทางการประเมินผลรูปแบบ
6. เงื่อนไขของรูปแบบ

ส่วน สมาน อัสวภูมิ (2547 : 22) จากวิทยานิพนธ์ เรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารการประถมศึกษาในระดับจังหวัด ได้แยกองค์ประกอบของรูปแบบออกเป็นสองส่วน คือ “องค์ประกอบของรูปแบบที่สร้างขึ้น” กับ “องค์ประกอบของเอกสารรูปแบบ” โดยในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของรูปแบบนั้นจะหมายถึง ส่วนประกอบที่เป็นตัวรูปแบบที่สร้างขึ้นนั้นมีอะไรบ้าง ทำงานอย่างไร มีความสัมพันธ์และทำงานร่วมกับองค์ประกอบอื่นอย่างไร เป็นต้น ส่วนองค์ประกอบของเอกสารรูปแบบ หมายถึงองค์ประกอบที่เป็นสาระหลักในการนำเสนอรูปแบบที่สร้างขึ้นว่าควรนำเสนอเรื่องใดบ้าง และในการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการบริหารสถานศึกษาดังนั้นแบบ ในปี พ.ศ.2547 สมาน อัสวภูมิ (2547 : 22) ได้กำหนดกรอบในการวิเคราะห์รูปแบบออกเป็น 5 องค์ประกอบ คือ (1) บริบทของรูปแบบ (2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ (3) หลักการของรูปแบบ (4) องค์ประกอบหลักของรูปแบบ และ (5) การประเมินผลรูปแบบ

สาระของรูปแบบ

จากแนวคิดที่กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่าองค์ประกอบในการนำเสนอสาระของรูปแบบที่ดีควรประกอบด้วย 7 องค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ในการพัฒนารูปแบบใดๆ ก็ตาม ผู้ออกแบบรูปแบบต้องรู้ว่าจะออกแบบรูปแบบดำเนินงานนี้ขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ใด ซึ่งโดยทั่วไปก็มักจะพัฒนารูปแบบขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลดีอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขึ้นมาก็เพื่อการดำเนินงานในสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นต้น

2. ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ เพื่อให้การดำเนินงานของรูปแบบเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้ออกแบบรูปแบบต้องกำหนดว่าจะออกแบบรูปแบบนั้นๆ บนฐานคิดของทฤษฎีและหลักการ เช่น หลักการประการหนึ่งของระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา คือ “หลักร่วมกันรับผิดชอบ” หมายความว่า คุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องร่วมกันรับผิดชอบ เป็นต้น

3. ระบบงานและกลไกของรูปแบบ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามหลักการและบรรทัดฐานวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ผู้พัฒนารูปแบบต้องออกแบบระบบงานของรูปแบบ เพื่อเป็นกลไกในการดำเนินงานของรูปแบบ เช่น จัดโครงสร้างองค์การ การตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานต่างๆ และที่จำเป็นอื่นๆ พร้อมกับการกำหนดบทบาทหน้าที่ ความสัมพันธ์ และการทำงานร่วมกันของระบบเหล่านั้น เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบที่กำหนดไว้

4. วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ โดยกำหนดภารกิจหลัก กระบวนการ วิธีการ กิจกรรม และอื่นๆ ที่ต้องดำเนินการเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

5. แนวการประเมินรูปแบบ หมายถึง การกำหนดแนวทางและเครื่องมือในการประเมิน การดำเนินงานตามรูปแบบว่าเป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบ ว่ารูปแบบทำหน้าที่ตามที่ออกแบบไว้มากเพียงใด ตลอดจนการกำหนดแนวทางในการพัฒนารูปแบบต่อเนื่องต่อไป

6. คำอธิบายประกอบรูปแบบ หมายถึง การอธิบายคำศัพท์เฉพาะที่นำมาใช้ในการ ออกแบบรูปแบบ เพื่อสื่อความให้ตรงกันในการนำรูปแบบไปใช้

7. ระบุเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ เนื่องจากรูปแบบทุกรูปแบบมีข้อกำหนดของตนเอง ดังนั้นผู้ออกแบบรูปแบบควรได้ระบุเงื่อนไขที่จะทำให้การนำรูปแบบไปใช้ประสบความสำเร็จ และข้อควรระวังที่จะป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น เป็นต้น

หลังจากออกแบบรูปแบบเสร็จแล้ว ผู้ออกแบบควรจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบโดยนำสาระ ของรูปแบบทั้ง 7 องค์ประกอบ เครื่องมือและเอกสารประกอบการใช้รูปแบบทั้งหมด มาบรรจุไว้ใน คู่มือด้วย จึงจะทำให้การพัฒนาแบบการดำเนินงานมีความสมบูรณ์ครบถ้วน และเมื่อตรวจสอบ คุณภาพของรูปแบบแล้ว ควรรายงานการตรวจสอบรูปแบบไว้ในภาคผนวกของคู่มือด้วยจะเป็น ประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาและนำรูปแบบไปใช้ในการดำเนินงานต่อไปเป็นอย่างยิ่ง

รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวแทนของโครงสร้างทางความคิด หรือองค์ประกอบและ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ที่สำคัญของการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรทางการศึกษาในบริบทชนเผ่าภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สภาพการบริหารจัดการศึกษา

1. ด้านการบริหารวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ (<http://www.bic.moc.go.th>) ได้สรุป การจัดการศึกษาของประเทศไทย ไว้ว่า ระบบการศึกษาไทยปัจจุบันตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 มีการจัดระบบการศึกษาขั้นประถมศึกษา 6 ปี (6 ระดับชั้น) การศึกษาขั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี (3 ระดับชั้น) และการศึกษาขั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี (3 ระดับชั้น) หรือระบบ 6-3-3 นอกจากนั้นระบบการศึกษาไทยยังจัดเป็นระบบการศึกษาในระบบ โรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ในการจัดระบบการศึกษาตาม

แนวพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะไม่พิจารณาแบ่งแยกการศึกษาในระบบโรงเรียนออกจากการศึกษา
นอกระบบโรงเรียน แต่จะถือว่าการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
เป็นเพียงวิธีการเรียนการสอน ซึ่งมี 3 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่
กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล
ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน 2) การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความ
ยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและ
ประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษาโดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความ
เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม 3) การศึกษาตาม
อัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจศักยภาพความพร้อม
และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม หรือแหล่งความรู้อื่นๆ ส่วน
สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และศุภณัฐ สัติวฒิวัฒน์ (<http://prachatai.com/journal/2012/02>) ได้ให้
ทัศนะไว้ว่า ในปัจจุบันระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทยมีการประเมินผลใน 3 ส่วนคือ
การประเมินผลโรงเรียนโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา สำนักงานรับรอง
มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. การประเมินผลครูโดย
สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) และการประเมินผล
นักเรียนโดยสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.) จากการประเมินของสำนักงานรับรอง
มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. กับคะแนนสอบของนักเรียน
โดยดูจากตัวชี้วัดที่ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)
หรือ สมศ. ใช้ในการประเมินโรงเรียน ในการประเมินโรงเรียนระดับขั้นพื้นฐานสายสามัญในรอบสอง
ที่ผ่านมา มีตัวชี้วัดที่ใช้ 14 ตัว ซึ่งประเมินผู้เรียน 7 ตัว ประเมินครู/การเรียนการสอน 2 ตัว และ
ประเมินผู้บริหาร 5 ตัว แต่เมื่อดูในรายละเอียด จะพบว่า มีเพียงตัวชี้วัดที่ 5 (ผู้เรียนมีความรู้และ
ทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร) เพียงตัวเดียวเท่านั้น ที่เป็นการวัดสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนอย่างเป็น
วัตถุวิสัย (objective) โดยไม่มีดุลพินิจเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากใช้จำนวนนักเรียนที่ผ่านการสอบ
มาตรฐาน ที่เหลือเป็นตัวชี้วัดที่แม้จะดูดี แต่ก็ต้องอาศัยดุลพินิจในการวัดสูงมาก เช่น ผู้เรียนมีทักษะ
ในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและรักการเรียนรู้ (ตัวชี้วัดที่ 6) ผู้เรียนมีความสามารถในการคิด
วิเคราะห์ (ตัวชี้วัดที่ 4) เป็นต้น ในความเห็นของผู้เขียน การประเมินคุณภาพโรงเรียนในปัจจุบัน
มีปัญหาสำคัญที่ตัวชี้วัดส่วนใหญ่ไม่ได้วัดสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนอย่างแท้จริง จึงไม่สามารถช่วยให้
การยกระดับคุณภาพการศึกษาตรงตามเป้าหมาย ทางด้านกฎ ๒๕๕๐ : ๕๖ ได้ศึกษา
การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในศูนย์เครือข่ายพัฒนาวิชาการจังหวัดแม่ฮ่องสอน
พบว่า มีปัญหาด้านการขาดแคลนครูและบุคลากรทางการศึกษา ครูไม่ครบชั้น ไม่ครบกลุ่มสาระ

นอกจากนี้ มยุรี สมใจ (2553 : 111) ได้ศึกษา การบริหารงานวิชาการสู่เกณฑ์มาตรฐานการศึกษา ของชาติกลุ่ม โรงเรียนปง 1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพะเยา เขต 2 สภาพการดำเนินงานมี ดังนี้ มีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษา มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม และมีการศึกษาผลการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษา และวัฒนา โรจน์เจริญชัย (2553 : 111) ได้ศึกษา การบริหารงานวิชาการโดยใช้ โรงเรียนเป็นฐานของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาเบญจมิตร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 1) การบริหารหลักสูตร พบว่า มีการแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบ งานบริหารหลักสูตร มีการประชุมวางแผนการบริหารหลักสูตร 2) การบริหารหลักสูตรโดยใช้ หลักการกระจายอำนาจ พบว่า มีการประชุมวางแผนการจัดทำหลักสูตรและมีแนวทางในการบริหาร หลักสูตร 3) การใช้หลักการมีส่วนร่วม พบว่า มีการเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกฝ่ายแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะการกำหนดแนวทางในการบริหารหลักสูตร 4) การใช้หลักการตรวจสอบ พบว่า มีการ ประเมินแผนงาน/โครงการ

2. ด้านการบริหารบุคลากร

ชนิตา รักษ์พลเมือง จรูญศรี มาดิลกโกวิท และคณะ (2547 : 15) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพพื้นฐาน ที่เกี่ยวข้องกับการขาดแคลนครูของประเทศไทย สรุปได้ดังนี้ ปัจจัยด้านสภาพการทำงานของครู ประจำการต้องมีมาตรการยกระดับคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพ โดยให้ขอใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ และประเมินความก้าวหน้าด้วยผลงานวิชาการให้มีการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องเหมาะสม มีการประสาน ร่วมมือระหว่างหน่วยใช้ครูกับหน่วยผลิตครูผู้บริหาร โรงเรียนระดับมีอาชีพ ทางด้านวีระ สุรินทร์ (2553 : 73) ได้ศึกษาการบริหารงานบุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีสภาพการบริหารงานบุคลากร ดังนี้ มีการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา บุคลากร โดยมีคำสั่งแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษร มีการส่งเสริมให้บุคลากรนำความรู้มาพัฒนางานอย่างอิสระ มีการบำรุงขวัญกำลังใจ และมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน และฤกษ์ชัย ใจคำปัน (2553 : 43) ได้ศึกษาการบริหารงานบุคลากรในสถานศึกษา อำเภอจอมทอง เขตพื้นที่การศึกษา เชียงใหม่ เขต 5 มีสภาพการบริหารงานบุคลากรดังนี้ มีการวางแผนพัฒนาบุคลากร มีการสำรวจ ความต้องการอัตรากำลังของบุคลากร มีการจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงานในหน้าที่ที่รับผิดชอบ มีการจัดอบรมพัฒนาบุคลากร มีเกณฑ์การเลื่อนขั้นเงินเดือน มีการเผยแพร่ผลงานดีเด่น มีการยกย่อง ชมเชยบุคลากรดีเด่น มีการปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนด

3. ด้านการบริหารงบประมาณ

หวน พันธุ์พันธ์ (2554) (<http://www.scribd.com/doc/76573227/>) ได้กล่าวถึงการบริหารงบประมาณ ซึ่งหมายถึง การควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณให้เป็นไปตามรายการและแผนงาน หรือ งานที่ฝ่ายบริหารที่ได้รับอนุมัติงบประมาณมาใช้จ่ายจากรัฐสภา เพื่อป้องกันการรั่วไหลของเงินงบประมาณแผ่นดิน โดยวิธีการอนุมัติเงินประจำงวด การเบิกจ่ายเงิน การตรวจสอบ การใช้จ่ายเงิน รวมถึงการติดตามผลงานต่างๆ ที่ใช้เพื่องานนั้นๆ เช่น กิจกรรมนักเรียนในเรื่องการนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ ต้องใช้เงินจากงบประมาณ ในด้านวิชาการต้องอาศัยเงินงบประมาณในการจัดซื้อสื่อและอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ทางด้านนิเทศน์ นิลแก้ว (2546 : 63) ได้ศึกษาประสิทธิภาพการจัดทำและการบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานของโรงเรียนประถมศึกษา นาร่อง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมืองเชียงใหม่ มีสภาพการดำเนินงาน ดังนี้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานส่วนใหญ่ มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการขั้นตอนการทำงานเป็นอย่างดี มีการสร้างความตระหนัก มีการวางแผน และมีการประเมินการจัดทำงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน และคณิตธา กลัดเนียม (2546 : 50) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอเมืองลำพูน มีสภาพการดำเนินงานดังนี้ มีการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการวางแผนงบประมาณ มีการแสวงหาและการสนับสนุนงบประมาณ และมีส่วนร่วมในการอนุมัติเบิกจ่ายงบประมาณของสถานศึกษา

4. ด้านการบริหารทั่วไป

กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 103) งานบริหารทั่วไป เป็นภารกิจหนึ่งของโรงเรียนในการสนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติงานของโรงเรียนให้บรรลุตามนโยบาย และมาตรฐานการศึกษาที่โรงเรียนกำหนดให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เช่น การดำเนินงานธุรการ การประชาสัมพันธ์งานประสานราชการ การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร งานเทคโนโลยีสารสนเทศ การจัดทำสำมะโนนักเรียน การรับนักเรียน การจัดระบบ การควบคุมภายในหน่วยงาน การดูแลสถานที่และสภาพแวดล้อม งานบริการสาธารณะ งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ และบุคลากร การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา งานส่งเสริมงานกิจการนักเรียน การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงาน งานการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา ซึ่งผู้รับผิดชอบงานควรรู้แนวปฏิบัติราชการ ส่วนทรงชัย เชื้อเมืองพาน (2542 : 74) ได้ศึกษาการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา มีสภาพการดำเนินงาน ดังนี้ โรงเรียนในสังกัดไม่น้อยกว่าร้อยละ 83.33

ตั้งอยู่บนเนินเขา มีความยุ่งยากในการจัดสภาพแวดล้อม มีความขาดแคลนน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค มีความขาดแคลนอาคารเรียน อาคารประกอบ มีความขาดแคลนห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ อาคารเรียนที่มีอยู่เป็นอาคารชั่วคราวไม่ได้มาตรฐาน มีสภาพเก่าทรุดโทรมและมีการใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น เป็นโรงอาหาร ห้องประชุม โรงฝึกงาน และกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาต่างๆ ห้องสมุดไม่เป็นเอกเทศ ไม่สามารถให้บริการได้อย่างเพียงพอ และดำรง ปันทวัง (2553 : 50) ได้ศึกษาสภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนขนาดเล็กในทัศนะของครูผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 มีสภาพการดำเนินงานโดยครูผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษามีทัศนะตรงกันในระดับมาก ดังนี้ มีการดำเนินงานธุรการ มีการจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร มีการดำเนินงานด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและมีการให้บริการสาธารณะ และมีการพัฒนาเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ มีการประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา และมีสภาพการดำเนินงานโดยครูผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษามีทัศนะตรงกันในระดับปานกลาง ดังนี้ มีการส่งเสริมการบริหารจัดการอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มีการจัดทำสำมะโนผู้เรียน มีการรับนักเรียน มีการส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย มีการส่งเสริมงานกิจการนักเรียน มีการส่งเสริมและประสานจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร และหน่วยงานอื่น และมีการจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน สำหรับ ศิริพร สุขสวัสดิ์ (2551 : 71) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดเชียงราย ผลการศึกษามีดังนี้ 1) ด้านงบประมาณ มีสภาพและปัญหา ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณรายหัว การจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการสนับสนุนด้านการจัดอบรม พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา และการจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน และการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนกีฬา และความต้องการ ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการกิจกรรมของโรงเรียน และการจัดสรรงบประมาณรายหัวด้านอาหารเสริมนม 2) ด้านทรัพยากรวัสดุ ครุภัณฑ์ และสิ่งก่อสร้าง มีสภาพและปัญหา ได้แก่ มีความขาดแคลนด้านวัสดุในห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ และความต้องการ ได้แก่ ต้องการครุภัณฑ์ชั้นเรียน 3) ด้านการจัดการศึกษา สภาพและปัญหา ได้แก่ การจัดทำแผนกลยุทธ์ แผนงาน โครงการพัฒนาการเรียนรู้อย่างไม่มีความเหมาะสมกับสถานศึกษา และขาดการนิเทศติดตามผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และความต้องการ ได้แก่ ความต้องการได้รับการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ และด้านบริหารทั่วไป ส่วน สวัสดิ์ ปันผสม (2553 : 50) ได้ศึกษาการระดมทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนสาขา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 สภาพการระดมทรัพยากรทางการศึกษามีดังนี้ 1) ด้านบุคลากร พบว่า โรงเรียน

ดำเนินการจ้างบุคลากรจัดจ้างเองรายปี มีการขอรับการสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น การเชิญ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยากรชั่วคราว และการจัดจ้างเองเป็นรายชั่วโมง 2) ด้านงบประมาณ พบว่า มีการขอรับการจัดสรรจากหน่วยงานต้นสังกัด การระดมทรัพยากร โดยการทอดผ้าป่า ขอรับบริจาค ขอรับการจัดสรรจากองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขอรับการจัดสรรจากชุมชน จัดงานการ กุศล และการจัดจำหน่ายสินค้า 3) ด้านวัสดุครุภัณฑ์ พบว่า มีการจัดซื้อจัดจ้างจากเงินงบประมาณ การจัดทำขึ้นเอง การขอรับบริจาค การยืมจากโรงเรียนใกล้เคียงและการยืมจากหน่วยงานอื่น 4) ด้านการบริหารและการมีส่วนร่วม พบว่า มีการขอความร่วมมือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือ สนับสนุน ด้านการเงิน ทุนการศึกษา วัสดุอุปกรณ์ มีการขอความร่วมมือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ด้านแรงงาน การพัฒนา และมีการขอความร่วมมือจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการให้ความรู้ มีการส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ มีการขอความร่วมมือ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองร่วมกันวางแผนจัดหาแหล่งเรียนรู้ มีการขอความร่วมมือจากชุมชนใช้แหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษา และขอความร่วมมือจากชุมชนร่วมกิจกรรม ทางศาสนา เช่น การทอดผ้าป่า และเนตรนภา กันชะวงศ์ (2553 : 54) ความต้องการและวิธีการระดม ทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนบนพื้นที่สูงอำเภอฝาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ผลการศึกษามีดังนี้

1. ความต้องการทรัพยากรทางการศึกษา พบว่า โรงเรียนบนดอยอ่างขาง อำเภอฝาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 มีความต้องการดังนี้ ด้านบุคลากรที่มีความ ต้องการ ได้แก่ ครูปฏิบัติการสอน ครูช่วยสอน วิทยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และลูกจ้างประจำ ด้านงบประมาณ ความต้องการงบประมาณค่าอาหารกลางวัน ค่าวัสดุ ครุภัณฑ์ ค่าอาหารเสริมและ งบประมาณค่าที่ดินสิ่งก่อสร้าง ด้านวัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน ความต้องการ ได้แก่ อุปกรณ์ การเรียนการสอน สื่อเทคโนโลยี เครื่องเขียน แบบเรียนและเครื่องแบบนักเรียน ด้านการจัดการ มีความต้องการ ได้แก่ การจัดครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ครบชั้นเรียน และมีการพัฒนาครูและ บุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง นอกนั้นมีความต้องการในระดับมาก ได้แก่ การลดภาระงาน นอกเหนือจากงานสอนของครู มีการส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ มีการส่งเสริม ให้นักเรียนออกไปเรียนตามแหล่งเรียนรู้และการจัดหาจ้างครูหมุนเวียนสอนตรงตามวิชา ด้านความ ร่วมมือและการมีส่วนร่วม มีความต้องการ ได้แก่ ให้คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง ร่วมกันวางแผนจัดหาแหล่งเรียนรู้ ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้ และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดหางบประมาณอุปกรณ์ สื่อ วัสดุการเรียนรู้อย่าง

2. วิธีการระดมทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนบนคอยอย่างาง อำเภอฟาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 มีวิธีการระดมทรัพยากรดังนี้ ด้านบุคลากร วิธีการระดมทรัพยากร ได้แก่ มีการระดมหาบุคลากรที่จ้างสอนรายปี การระดมหาบุคลากรจ้างสอน รายชั่วโมง ด้านงบประมาณ วิธีการระดมทรัพยากร ได้แก่ การขอรับการจัดสรรจากหน่วยงาน ต้นสังกัด มีการขอรับการจัดสรรจากองค์กรท้องถิ่น/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการขอรับบริจาค ด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ วิธีการระดมทรัพยากรที่สุด ได้แก่ การขอรับการจัดสรรจากหน่วยงานต้นสังกัด การขอรับบริจาค สำหรับวิธีการระดมทรัพยากรที่มีการปฏิบัติระดับน้อย คือการยืมวัสดุ ครุภัณฑ์ จากโรงเรียนอื่นและการยืมจากหน่วยงานอื่น ด้านการจัดการ วิธีการระดมทรัพยากร ได้แก่ การขอให้ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นที่ยอมรับของชุมชนและให้คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วม ในการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษา ด้านความร่วมมือและการมีส่วนร่วม วิธีการระดมทรัพยากร ได้แก่ การขอความร่วมมือจากชุมชนใช้แหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษา ขอความร่วมมือจากชุมชน สนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและขอความร่วมมือจากชุมชนร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทอดผ้าป่า เพื่อสนับสนุนงบประมาณด้านการศึกษา

ปัญหาการบริหารจัดการศึกษา

1. ด้านการบริหารวิชาการ

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และศุภณัฐ ศศิวิวัฒน์ ได้ศึกษาปัญหาของการบริหารด้านวิชาการ อ้างใน <http://prachatai.com/journal/2012/02/39252> ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ปัญหาของคุณภาพการศึกษา ขึ้นพื้นฐานของไทย มีสาเหตุมาจากการมีระบบประเมินผลที่ผิดพลาด โดยการประเมินโรงเรียน และครูแทบจะไม่มีเชื่อมโยงกับผลการเรียนรู้ของนักเรียน และยังสร้างภาระต่อครูมากมาย ซึ่งมีผลในการดึงครูออกจากนักเรียน ส่วนการสอบมาตรฐานนั้น แม้โดยหลักการจะเป็นการวัดการ เรียนรู้ของนักเรียนโดยตรง แต่ก็มีปัญหาคุณภาพของข้อสอบ และไม่มีเปิดเผยคะแนนสอบเฉลี่ย ของโรงเรียนต่อสาธารณะอย่างเป็นระบบ ระบบการประเมินที่เป็นอยู่จึงไม่เชื่อมโยงกับการสร้าง ความรับผิดชอบในการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นหัวใจในการยกคุณภาพการศึกษาเลย เพื่อแก้ปัญหา ดังกล่าว ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะในการยกระดับคุณภาพของระบบการศึกษาไทย ดังต่อไปนี้ ควรจัดให้มีการสอบมาตรฐานทุกระดับชั้นเรียน หรืออย่างน้อยทุกช่วงชั้นของโรงเรียนทุกสังกัด เพื่อเป็นฐานในการสร้างความรับผิดชอบทางการศึกษา นอกจากนี้ ควรใช้ผลการสอบมาตรฐานเป็น เกณฑ์ในการเลื่อนขั้นและการเข้ามหาวิทยาลัยแทนการใช้เกรดเฉลี่ย ซึ่งแต่ละ โรงเรียนมีมาตรฐาน ที่แตกต่างกันมาก ปฏิรูปการออกข้อสอบมาตรฐานจากปัจจุบันซึ่งมีปัญหาเรื่องคุณภาพของข้อสอบมาก โดยควรออกข้อสอบที่เน้นวัดความเข้าใจ (literacy-based test) ซึ่งส่งเสริมการคิดของนักเรียน

มากกว่าเน้นวัดเนื้อหา (Content-based test) ซึ่งส่งเสริมการท่องจำ เปิดเผย ผลคะแนนการสอบมาตรฐานเฉลี่ยเป็นรายโรงเรียนต่อสาธารณะ และให้โรงเรียนจัดทำใบรายงานผลของตน (Report card) เปรียบเทียบกับโรงเรียนในเขตการศึกษาเดียวกัน และโรงเรียนทั่วประเทศให้แก่ผู้ปกครอง ยกเลิกระบบการประเมินคุณภาพสถานศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน หรืออย่างน้อยต้องมีการปฏิรูปครั้งใหญ่ ให้มีความเชื่อมโยงกับผลการเรียนของนักเรียน ใช้คะแนนสอบมาตรฐานของนักเรียนในการประเมินผลโรงเรียนและครู โดยควรใช้การเปลี่ยนแปลง (Change) ของคะแนน ซึ่งสะท้อนพัฒนาการของนักเรียน มากกว่าการใช้ระดับคะแนน (Level) เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่โรงเรียนที่มีทรัพยากรที่แตกต่างกัน ให้รางวัลแก่ผู้บริหารโรงเรียนและครูตามความสามารถในการยกระดับผลการเรียนของนักเรียน โดยอาจปรับขึ้นเงินเดือนหรือประกาศยกย่อง สนับสนุนการสร้างขีดความสามารถทางวิชาการแก่โรงเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ เช่น สนับสนุนการประเมินตนเองเพื่อปรับปรุงการสอน ยังมีอีกหลายเรื่องที่มีความสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งผู้เขียนจะขอแลกเปลี่ยนเพิ่มเติมในโอกาสต่อไป ทางด้านกฎ ทุวรรณเพชร (2550 : 56) ได้ศึกษา การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในศูนย์เครือข่ายพัฒนาวิชาการจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีสภาพการบริหารงานวิชาการ ดังนี้ ด้านการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา มีการสร้างความตระหนักความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา มีการวิเคราะห์เนื้อหาสาระการเรียนรู้ มีการจัดแหล่งเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย ของการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา มีการกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า มีการจัดทำแผนการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการจัดกิจกรรมการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา มีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และมีการรายงานผลการสอนเมื่อสิ้นปีการศึกษา นอกจากนี้ มยุรี สมใจ (2551 : 11) ได้ศึกษา การบริหารงานวิชาการสู่เกณฑ์มาตรฐานการศึกษาของชาตกลุ่มโรงเรียนปง 1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพะเยา เขต 2 พบปัญหา ดังนี้ งบประมาณไม่เพียงพอในการบริหารงานวิชาการ มีสื่อ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี เช่นคอมพิวเตอร์ไม่เพียงพอ และไม่ทันสมัย ครูไม่ครบชั้น ครุบุคลากร ไม่ครบสาระกลุ่มวิชาในหลักสูตร บุคลากรภายในองค์กรขาดความรู้ความสามารถ ขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องการเปลี่ยนหลักสูตรบ่อยๆ และไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน การบริหารงานวิชาการให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานชาติเป็นไปด้วยความยากลำบากเพราะการเรียนรู้ด้านกลุ่มสาระภาษาไทยของเด็กนักเรียนเป็นไปอย่างล่าช้าโดยเฉพาะมาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานที่ 4 5 และ 6 พื้นฐานทางครอบครัวของนักเรียนแตกต่างกัน ขาดความรู้เรื่อง การวิเคราะห์วิจัย ขาดความรู้ความเข้าใจในเกณฑ์มาตรฐานชาติเพราะมีภาระงานอื่นมากมายไม่ได้ ศึกษาเนื่องจากนักเรียนเป็นชาวเขา พัฒนาการด้านการอ่าน เขียนเป็นไปด้วยความล่าช้า จึงส่งผลให้ไม่

เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานชาติ งานวิจัยของครูมีน้อย เพราะครูบางส่วนยังทำ การวิจัยไม่เป็น ครูขาดขวัญและกำลังใจในการทำงานเพราะเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ขาดทั้งบุคลากร งบประมาณ และความดีความชอบในการปฏิบัติงาน ครูขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของหลักสูตรสถานศึกษา โดยส่วนมากมักจะยึดติดกับหลักสูตรแกนกลางโดยไม่คำนึงหรือนึกถึงบริบทของตนเองเป็นหลักในเรื่องของเวลา การบริหารเวลาส่วนมากจะปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ประจำวันอยู่เรื่อยๆ ปฏิทินการปฏิบัติงานจึงไม่แน่นอนไม่สามารถดำเนินการตามแผนทุกกิจกรรมในกลุ่มงานวิชาการ เพราะครูผู้สอนมีภาระงานมาก โรงเรียนมีครูผู้สอน 3 คนส่งผลให้การดำเนินงานในการบริหารงาน วิชาการมีอุปสรรคในการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายตามเกณฑ์มาตรฐานชาติ เงินอุดหนุนรายหัวมีน้อยตามจำนวนนักเรียนจึงมีงบประมาณบริหารงานวิชาการไม่เพียงพอ โรงเรียนต้องดำเนินงาน หรือกิจกรรมตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทำให้เสียเวลาในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน และวัฒนา โธมัสเจริญชัย (2553 : 111) ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาเบญจมิตร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย

- 1) ปัญหาการบริหารหลักสูตร พบว่า ผู้ปกครองและชุมชนขาดความรู้เกี่ยวกับการบริหารหลักสูตร
- 2) ปัญหาการบริหารหลักสูตร โดยใช้หลักการกระจายอำนาจ พบว่า ผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญในการประชุมวางแผนการจัดกระบวนการเรียนการสอน
- 3) ปัญหาการใช้หลักการมีส่วนร่วม พบว่า ขาดการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครองและชุมชน
- 4) ปัญหาการใช้หลักการตรวจสอบ พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมน้อยเกินไป

2. ด้านการบริหารบุคลากร

ชนิตา รัชต์พลเมือง จรุงศรี มาดิลกโกวิท และคณะ (2547 : 20) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการขาดแคลนครูของประเทศไทย สรุปได้ดังนี้ สภาพการขาดแคลนครูในเชิงปริมาณเป็นปัญหาเฉพาะบางสาขาวิชา สาขาวิชาที่ขาดแคลน ได้แก่ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการสำรวจ พบว่า ขาดแคลนครูในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ ซึ่งถือเป็นปัญหาใหญ่ของประเทศ ปัจจุบันประเทศไทยขาดแคลนครูด้านวิทยาศาสตร์ ตั้งแต่ นักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย นักวิชาการ ครู อาจารย์ ไปจนถึงนักศึกษาที่เข้ามาเรียนสาขาวิทยาศาสตร์ ดังนั้น ปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จซึ่งมีหลายประการทั้งปัจจัยภายใน เช่น การวางแผนและนโยบายการผลิตครู มาตรการจูงใจด้านการเงินและเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าเมื่อเทียบกับการประกอบอาชีพอื่น ปัจจัยภายใน เช่น สภาพแวดล้อมการทำงานในโรงเรียน โอกาสพัฒนาวิชาชีพ และปัจจัยด้านบุคคลโดยเฉพาะศรัทธาวิชาชีพครู ผลการวิจัย พบว่ามาตรการที่ได้ผลที่สุดคือ มาตรการให้แรงจูงใจด้านการเงินแต่ต้องมีจำนวนมากพอที่จะดึงดูดใจ ปัจจัยด้านระบบบริหารจัดการ

การติดตามผลการดำเนินงานของโครงการที่นำวิธีการเชิงการตลาดซึ่งเป็นมาตรการเชิงรุกมาประยุกต์กับปัจจัยด้านความเป็นผู้นำของหน่วยงานหรือบุคคลที่รับผิดชอบโครงการ นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงความแตกต่างด้านบริบททางการศึกษาระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย เช่น รูปแบบการบริหารการศึกษาซึ่งหลายประเทศมีระบบการบริหารแบบกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นอย่างเต็มที่ ตลอดจนกฎระเบียบราชการต่างๆ อย่างไรก็ตามการที่มาตรการแก้ปัญหาขาดแคลนครูจะบังเกิดผลได้สิ่งสำคัญที่สุดคือ ความมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาคาดแคลนครูในฐานะที่เป็น “วาระแห่งชาติ” ซึ่งทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกัน สำหรับ วิวิทย์ ทิพย์นพคุณ (มปป) (<http://httpwwwmocmoegothonode354-niranda.blogspot.com/>) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหาการขาดแคลนครูอาจารย์ ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาของไทยส่วนใหญ่พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหายังขาดความเข้าใจว่า การปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงนั้นหมายถึงการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่อย่างถึงรากถึงโคน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นและแตกต่างไปจากเดิม เช่น การเปลี่ยนแปลงวิธีคิด วิธีทำงานของผู้บริหารการศึกษาและครู-อาจารย์ เปลี่ยนแปลงหลักสูตร วิธีการสอนแบบบรรยายให้ผู้เรียนต้องจำไปสอนแบบครูเป็นผู้ชี้แนะ ช่วยให้เกิดรักการอ่าน การใฝ่เรียนใฝ่รู้ รู้จักที่จะเรียนด้วยตนเอง คิดวิเคราะห์ ทดลอง ลงมือปฏิบัติทางด้านขนитарักษ์ พลเมือง และคณะ (<http://www.edu.chula.ac.th/resch/new%20research/2549.4.htm>) พบว่าประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนใหญ่ขาดแคลนครูในระดับมัธยมและก่อนประถม และมีตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ว่างในโรงเรียนมัธยมปลายมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีปัญหาการกระจายครู (Distribution) โดยพบว่า โรงเรียนที่มีปัญหาขาดแคลนครูส่วนใหญ่เป็น โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนที่ตั้งในเขตเมืองย่านคนยากจน/ชนกลุ่มน้อย เขตชนบทและเขตพื้นที่ห่างไกล (Remote area) ส่วนสาขาวิชาที่ขาดแคลนครูพบว่านอกจากการศึกษาพิเศษ วิชาที่ขาดครูนมากที่สุด ได้แก่ คณิตศาสตร์ และฟิสิกส์ รองลงมาคือวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีการศึกษา ครูสอนภาษาต่างประเทศและครูสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง ในด้านคุณภาพ พบว่า การขาดแคลนครูทำให้ต้องจ้างผู้ที่มีวุฒิต่ำกว่าเกณฑ์ ไม่มีใบรับรองวุฒิ หรือไม่มีวุฒิ (Out-of-field teachers) มาสอนรายวิชาต่างๆ รวมทั้งวิชาหลักในหลักสูตร ส่วนประเทศออสเตรเลีย โรงเรียนที่บรรจุครูได้ยากส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนในเขตชนบทพื้นที่ห่างไกลเส้นทางคมนาคมและเขตทุรกันดารกับโรงเรียนแถบชานเมืองในบางท้องที่ นอกจากนี้ยังขาดแคลนครูเพศชายในระดับก่อนประถมและประถม ขาดครูชนพื้นเมือง ขาดครูชั่วคราวที่จะไปสอนโรงเรียนในพื้นที่ยากลำบาก และมีปัญหาขาดแคลนครูอาจารย์ใหญ่มีมากขึ้น สำหรับวีระ สุรินทร์ (2553 : 73) ได้ศึกษา การบริหารงานบุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบปัญหาการบริหารงานบุคลากร ดังนี้ บุคลากรมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับปริมาณงานที่ได้รับ มอบหมายบุคลากรมีภาระงานไม่ตรงตามความรู้ความสามารถ ขาดงบประมาณสนับสนุนการ

พัฒนาบุคลากร โควตาการเลื่อนขั้นเงินเดือนเสียเปรียบโรงเรียนขนาดใหญ่ ทำให้ขาดขวัญกำลังใจ เนื่องจากมีภาระงานมากแต่ได้รับค่าตอบแทนน้อย การประเมินครูไม่มีรูปแบบที่เป็นระบบ และมีขาดการมีส่วนร่วมในการประเมิน และฤกษ์ชัย ใจคำปัน (2553 : 43) ได้ศึกษา การบริหารงาน บุคลากรในสถานศึกษา อำเภอจอมทอง เขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 5 มีปัญหาการบริหารงาน บุคลากรดังนี้ บุคลากรไม่เพียงพอส่งผลทำให้การดำเนินงานไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ บุคลากร ไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน การวางแผนอัตรากำลังขึ้นอยู่กับหน่วยงานต้นสังกัด บุคลากรขาดความรู้ในเรื่องการวางแผน ผู้บริหารขาดการวางแผน การวางแผนไม่สอดคล้องกับปัญหา ขาดการ นิเทศติดตาม งบประมาณในการพัฒนาบุคลากรไม่เพียงพอ การเลื่อนขั้นเงินเดือนมีเงินเดือนน้อย และ ครูขาดขวัญกำลังใจ

3. ด้านการบริหารงบประมาณ

หวน พินธุพันธ์, 2554 (<http://www.scribd.com/doc/76573227/>) ได้กล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณ ดังนี้ 1) ปัญหาที่พบ คือ บุคลากรที่ทำหน้าที่ทางการเงินไม่มีความรู้เกี่ยวกับ งานการเงินและบัญชีของ โรงเรียนรวมทั้งขาดการนิเทศด้านการบริหารงานงบประมาณ 2) การบริหารด้านการเงินและการบัญชี สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินได้ตรวจสอบ พบว่า สถานศึกษาบางแห่งได้แต่งตั้งเจ้าหน้าที่รับผิดชอบทั้งด้านการเงินและการบัญชีในคนเดียวกันจึง เกิดปัญหาการทุจริตขึ้น 3) ชั่วโมงสอนของครูผู้ปฏิบัติงานด้านธุรการ การเงินมาก ทำให้ครูผู้นั้นทำ หน้าที่ในงานธุรการการเงินได้ไม่เต็มที่และถูกต้อง 4) งบประมาณการศึกษาส่วนใหญ่เป็นหมวด เงินเดือน ทำให้สัดส่วนงบประมาณสำหรับการพัฒนาด้านคุณภาพมีน้อย 5) สถิติการทำ ความผิด วินัยที่เกี่ยวข้องกับการเงินล้วนแต่เป็นผู้บริหารทั้งสิ้น ทางด้าน วิชวิทย์ ทิพย์นพกุล (มปป). (<http://www.mocmo-egothmode354-niranda.blogspot.com/>) กล่าวไว้ว่า ปัญหาการใช้งบประมาณ ไม่เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในหลายด้าน เช่น นิยมใช้งบประมาณไปก่อสร้างอาคารสถานที่ และ การซ่อมแซมมากกว่าการใช้วัสดุอุปกรณ์ สื่อการศึกษา หนังสือ ห้องทดลอง ห้องปฏิบัติการ ฯลฯ และนิวัฒน์ นิลแก้ว (2546 : 63) ได้ศึกษาประสิทธิภาพการจัดทำและการบริหารงบประมาณแบบ มุ่งเน้นผลงานของโรงเรียนประถมศึกษาศึกษานำร่อง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง เชียงใหม่ มีปัญหาในการดำเนินการดังนี้ ขาดข้อมูลสารสนเทศ ขาดความพร้อมในจำนวนต้นทุน ผลผลิต ขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้าง ขาดการควบคุมงบประมาณ ขาดการบริหารสินทรัพย์ ในโรงเรียน ขาดการนิเทศ กำกับ ติดตาม และงบประมาณไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการศึกษา

4. ด้านการบริหารทั่วไป

ชนิตา รักษ์พลเมืองและคณะ (<http://www.edu.chula.ac.th/resch/new%20research1/2549.4.htm>) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมไว้ว่า 1) สถานศึกษาขาดปัจจัยด้านการปรับสภาพแวดล้อมด้านกายภาพของสถานศึกษา 2) ขาดการมีส่วนร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับ ทรัพยากรทางการศึกษา 3) ความขาดแคลนด้านอาคารเรียนอาคารประกอบ และส่วนทรงชัช เชื้อเมืองพาน (2445 : 74) ได้ศึกษาการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา มีปัญหาในการดำเนินงาน ดังนี้ บริบทของสถานศึกษาไม่เอื้อต่อการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ชุมชนไม่มีในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา ขาดการบำรุงรักษาอย่างเป็นระบบ ส่วนดำรง ปันทวัง (2553 : 51) ได้ศึกษาสภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนขนาดเล็กในทัศนะของครูผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษา ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 มีปัญหาในการดำเนินงาน ดังนี้ มีความขาดแคลนด้านงบประมาณสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก ขาดการกำกับติดตามผลการดำเนินงาน โรงเรียนไม่มีส่วนร่วมในการคัดเลือกบุคลากร ขาดการพัฒนาบุคลากรด้านการใช้สื่อเทคโนโลยี ขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชน ขาดความเข้มแข็งด้านการพัฒนาเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นต้น ทางด้าน เนตรนภา กันธะวงศ์ (2553 : 55) ความต้องการและวิธีการระดมทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนบนพื้นที่สูงอำเภอฝาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ผลการศึกษาพบปัญหา มีดังนี้ ด้านบุคลากร มีความขาดแคลนด้านครูธุรการ ด้านงบประมาณ มีความขาดแคลนด้านงบประมาณ ด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ มีความขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนโดยเฉพาะคอมพิวเตอร์ให้โรงเรียนจัดตั้งสมาคมศิษย์เก่า เพื่อจะได้ร่วมช่วยเหลือด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ ด้านการจัดการ ขาดการวางแผนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง และด้านความร่วมมือและการมีส่วนร่วม ขาดการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง ชุมชนและท้องถิ่น และสวัสดิ์ ปันผสม (2553 : 50) ได้ศึกษาการระดมทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนสาขา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 พบปัญหาการระดมทรัพยากรทางการศึกษา มีดังนี้ 1) ด้านบุคลากร พบว่า ชุมชนขาดครูภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ด้านงบประมาณ พบว่า มีความขาดแคลนด้านงบประมาณ 3) ด้านวัสดุครุภัณฑ์ พบว่า มีความขาดแคลนด้านวัสดุอุปกรณ์ 4) ด้านการบริหารและการมีส่วนร่วม พบว่า ขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชน